

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
STRATEGINIO VALDYMO IR POLITIKOS FAKULTETO
APLINKOS POLITIKOS IR VALDYMO KATEDRA

VITAS POVILAITIS
(ŽEMĖS TVARKYMO POLITIKA)

LIETUVOS ŽEMĖS IŠTEKLIŲ NAUDOJIMO TENDENCIJOS IR PERSPEKTYVOS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas
doc. dr. Pranas Aleknavičius

Vilnius, 2007

TURINYS

TURINYS	2
ĮVADAS	3
1. ŽEMĖS IŠTEKLIŲ NAUDOJIMO PLANAVIMAS STRATEGINIUIOSE IR PROGRAMINIUIOSE DOKUMENTUIOSE.....	5
1.1. Rio de Žaneiro deklaracija	5
1.2. Lisabonos strategija	7
1.3. Lietuvos Respublikos strateginiai ir programiniai dokumentai	10
1.3.1. Valstybinė aplinkos apsaugos strategija	10
1.3.2 Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo plėtros įstatymas	14
1.3.3. Valstybės ilgalaikės raidos strategija	17
1.3.4. Žemės ūkio ir kaimo plėtros strategijai	21
1.3.5. Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas	22
1.3.6. Kiti strateginiai dokumentai	23
2. LIETUVOS RESPUBLIKOS ŽEMĖS NAUDOJIMO BŪKLĖ	27
2.1. Žemės naudojimo būklė pagal fizinius geografinius rajonus	28
2.1.1. Vakarų Lietuvos geografinis rajonas	35
2.1.2. Vidurio Lietuvos geografinis rajonas	39
2.1.3. Rytų Lietuvos plynaukštės geografinis rajonas	43
2.1.4. Rytų Lietuvos aukštumų geografinis rajonas	47
2.2. Žemės ūkio naudmenų naudojimo intensyvumas	52
3. ŽEMĖS IŠTEKLIŲ NAUDOJIMO TENDENCIJOS IR JAS SĄLYGOJANTYS VEIKSNIAI.....	53
3.1. Prognozuojami Lietuvos Respublikos žemės fondo pokyčiai	58
IŠVADOS	59
PROGNOZĖS	60
LITERATŪROS SĄRAŠAS	61
SANTRAUKA	64
SUMMARY	65

IVADAS

Žemė bei joje esantys gamtos ištekliai yra nacionalinis turtas, nuo kurio tinkamo naudojimo priklauso šalies ekonominė ir socialinė raida. Žemės išteklių naudojimą lemia žemės geomorfologiniai ypatumai, dirvožemių tinkamumas žemės ūkio veiklai, gyvenamųjų vietovių išsidėstymas ir ūkinės veiklos pobūdis.

Temos aktualumas. Šalies žemės išteklių naudojimo administravimas pagrįstas teisės aktais, reglamentuojančiais strateginį planavimą ir ūkio plėtrą. Šių teisės aktų įgyvendinimas gali būti reguliuojamas vadovaujantis teritorijų planavimo dokumentais, planuojant šalies žemės fondo naudojimą kaimo vietovėse socialinėje, aplinkos apsaugos, žemės ūkio ir kaimo plėtros bei miškų ūkio plėtros srityje.

Magistro baigiamojo darbo tikslas: ištirti Lietuvos žemės išteklių naudojimo tendencijas.

Darbui keliami uždaviniai:

1. Išanalizuoti su žemės naudojimu susijusių strateginius ir programinius dokumentus ir žemės naudojimo valstybinio reguliavimo kaimo vietovėje nuostatas.
2. Atlikti Lietuvos Respublikos žemės išteklių naudojimo tendencijų analizę.
3. Išanalizuoti socialinius – ekonominius veiksnius, turinčius įtakos žemės naudojimui.
4. Pateikti preliminarią žemės naudojimo perspektyvos prognozę.

Pagrindinės sąvokos.

„**Žemė** – Žemės plutos (litosferos) dalis, apimanti Lietuvos Respublikos žemės paviršiuje esančius sausumos plotus bei paviršinius vidaus ir teritorinius vandenis ir apibrėžiama gamtinėmis bei ūkinėmis charakteristikomis.

Žemės administravimas – valstybės ir savivaldybių institucijų veikla, kurios metu įgyvendinami teisės aktų nustatyti žemės tvarkymo ir naudojimo, žemės informacinės sistemos kūrimo ir palaikymo reikalavimai.” [5]

„**Žemės informacinė sistema** – informacijos apie žemę (žemės išteklius) rinkimo, apdorojimo, saugojimo ir platinimo sistema.” [5]

Žemės naudmenos – žemės plotai, kurie nuo kitų žemės plotų skiriasi jiems būdingomis gamtinėmis savybėmis arba ūkinio naudojimo ypatumais.

„**Lietuvos Respublikos žemės fondas** – tai visa Lietuvos Respublikos teritorijoje esanti privati, valstybinė ir savivaldybių žemė sudaro Lietuvos Respublikos žemės fondą.” [5]

Lietuvos Respublikos žemės fondas – tai informacija apie žemės naudmenų sudėtį, plotą ir vertę, žemės išteklių kiekybines ir kokybines savybes, žemės naudojimo sąlygas, kito žemės naudojimui turinčio įtakos nekilnojamojo turto charakteristikas.

Hipotezė. Ar yra ryšys tarp strateginių ir programinių dokumentų nuostatų ir žemės išteklių naudojimo tendencijų; kiek šios nuostatos turi įtakos žemės išteklių geresniam naudojimui?

Vykdamas nustatytus uždavinius ir siekiant patvirtinti ar atmesti hipotezę, atliktas tyrimas – Žemės išteklių naudojimo planavimo strateginiuose ir programiniuose dokumentuose teisinio reglamentavimo analizė bei Lietuvos Respublikos valstybinio žemės fondo statistinė analizė.

Tyrimo objektas – visa Lietuvos Respublikos teritorija: žemės ūkio paskirties žemė, miškų ūkio paskirties žemė. Analizei panaudota medžiaga ir išnagrinėta literatūra:

- 1) Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisės aktai
- 2) Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas
- 3) Žemės ūkio ministerijos parengti dokumentai, apibūdinantys žemės naudojimo būklę ir perspektyvas
- 4) Statistinė medžiaga, apibūdinanti šalies gamtines – geografines zonas, žemės naudmenų sudėtį, žemės ūkio gamybą ir kita.

Tyrimo metodai. Tyrimas atliktas taikant teorinius ir empirinius metodus: mokslinės literatūros bei dokumentų analizė, lyginamoji analizė, sisteminė analizė, apibendrinamoji analizė, kritinė analizė.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, 3 skyriai, suskirstyti į poskyrius, išvados bei pasiūlymai. Darbo pabaigoje pateiktas šaltinių ir literatūros sąrašas, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis. Pirmas skyrius – tai Tarptautinių bei Nacionalinių strateginių ir programinių dokumentų analizė žemės išteklių naudojimo planavimo srityje. Antrame skyriuje žemės naudojimo būklės pagal fizinius geografinius rajonus analizė. Trečiajame skyriuje žemės išteklių naudojimo tendencijų bei sąlygojančių veiksnių analizė. Darbe pateikta 7 lentelės, 31 paveikslėlis.

1. ŽEMĖS IŠTEKLIŲ NAUDOJIMO PLANAVIMAS STRATEGINIUOSE IR PROGRAMINIUOSE DOKUMENTUOSE.

1.1. Rio de Žaneiro deklaracija

Atsižvelgdama į pagrindines darnios plėtros nuostatas, konkrečiai suformuluotas pasaulio viršūnių susitikime Rio de Žaneire 1992 m., vadovaudamasi Europos Tarybos susitikimo Barselonoje rekomendacijomis ir Pasaulio valstybių ir vyriausybių vadovų susitikimo Johanesburge 2002 m. įgyvendinimo plano 162 punktu, Vyriausybė 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimu Nr. 1160 patvirtino Nacionalinę darnaus vystymosi strategiją ir numatė priemones jai įgyvendinti. Šioje strategijoje suformuluoti Lietuvos darnaus vystymosi prioritetai ir principai, pateikta Lietuvos darnios raidos vizija, valstybės misija, strateginiai tikslai, uždaviniai ir jų įgyvendinimo priemonės.

Tarp numatytų 11 darnaus vystymosi prioritetų racionalų žemės išteklių naudojimą lemia šie:

1. efektyvesnis gamtos išteklių naudojimas ir atliekų tvarkymas;
2. pavojaus žmonių sveikatai mažinimas;
3. geresnė ekologinės įvairovės apsauga;
4. geresnė kraštovaizdžio apsauga ir racionalus tvarkymas;
5. Lietuvos kultūrinio savitumo išsaugojimas.

Darnaus vystymosi pagrindinės nuostatos galutinai buvo suformuluotos 1992 metais Rio de Žaneire vykusioje pasaulinėje Jungtinių Tautų aplinkos ir vystymo konferencijoje, kuri aukščiausiu lygiu įteisino darnų vystymąsi kaip pagrindinę ilgalaikę visuomenės vystymosi ideologiją. Rio de Žaneiro deklaracijoje buvo suformuluoti pagrindiniai darnaus vystymosi principai.

Darnus vystymasis – tai ilgalaikė nuolatinė visuomenės plėtra, siekiant tenkinti žmonijos poreikius dabar ir ateityje, racionaliai naudojant bei papildant gamtos išteklius, išsaugant Žemę ateities kartoms.

Darnaus vystymosi rodikliai:

- Aplinkos būklė,
 - Ekonomikos vystymasis,
 - Socialinis vystymasis,
 - Regionų vystymasis.
- Rio de Žaneire buvo pasirašytos 2 konvencijos – Bendroji klimato kaitos konvencija ir Biologinės įvairovės konvencija, Rio deklaracija apie aplinką ir plėtrą bei „Miškininkystės principai“.

„Darbotvarkės 21” preambulėje pabrėžiama: „Žmonija pasiekė lemiamą savo istorijos momentą. Mes nuolat susiduriame su tautų nesutarimais, skurdu, badu, ligomis ir neraštingumu, blogėja ekologinių sistemų, nuo kurių priklauso ir mūsų gerovė, būklė. Aplinkos apsaugos ir plėtros interesų derinimas, tam skiriant daugiau dėmesio, užtikrins svarbiausių reikmių tenkinimą, visų žmonių gyvenimo kokybės gerinimą, efektyvesnę ekologinių sistemų apsaugą ir tvarkymą, saugesnę, turtingesnę ateitį. Nė viena tauta negali tai pasiekti atskirai – tai galime mes visi drauge, bendradarbiaudami ir siekdami subalansuotosios plėtros.”

„Darbotvarkė 21” susideda iš 4 skyrių (40 skirsnių).

1 . Socialiniai ir ekonominiai aspektai (2 – 8 skirsniai). Šiame skyriuje suformuluoti svarbiausi uždaviniai siekiant mažinti skurdą, keisti vartojimo būdus, gerinti sveikatos apsaugą, nuostata atsižvelgti į demografijos tendencijas bei skatinti subalansuotą gyvenviečių plėtrą.

2. Plėtros išteklių tausojimas ir tvarkymas (9 – 22 skirsniai). Gamtos ištekliai lemia darnų vystymąsi, todėl svarbu tinkamą dėmesį skirti: atmosferos, kokybiško gėlojo vandens išteklių, miškų, biologinės įvairovės išsaugojimui; vandenynų, jūrų bei pakrančių ir jų gyvųjų išteklių apsaugai, racionaliam naudojimui ir plėtrai; išmintingam aplinkos apsaugos požiūriu biotechnologijų naudojimui, subalansuotai žemės ūkio ir kaimo plėtrai. Gamtos išteklių tausojimo strategijos sudėtinė dalis yra ekologiškas kietųjų ir skystųjų, pavojingų bei radioaktyviųjų atliekų tvarkymas.

3. Svarbiausių visuomenės grupių vaidmens stiprinimas (23 – 32 skirsniai). Vyriausybės nutarimų dėl siekių, strategijų ir priemonių visose „Darbotvarkės 21” srityse įgyvendinimą lemia visų socialinių grupių įsipareigojimai ir suinteresuotas dalyvavimas. Viena iš pagrindinių subalansuotosios plėtros prielaidų – plačiosios visuomenės dalyvavimas priimant sprendimus. Šiame skyriuje aptariamas vaikų ir jaunimo, nevyriausybinių organizacijų, vietos valdžios, verslo ir pramonės atstovų, mokslininkų ir technologijų kūrėjų bei ūkininkų vaidmuo.

4. Įgyvendinimo priemonės (33 – 40 skirsniai). Tarp darnaus vystymosi siekių įgyvendinimo priemonių yra pažymėti: ekologiškų technologijų perteikimas, bendradarbiavimas ir pajėgų stiprinimas; mokslo, ugdymo, visuomenės informavimo ir kvalifikacijos tobulinimo plėtra; informacijos, reikalingos sprendimams priimti, kaupimas, apdorojimas ir prieinamumas; tarptautinis bendradarbiavimas ir tarptautinių institucijų vaidmuo.

Darnaus vystymosi principai nuosekliai integruojami į atitinkamus dokumentus ir įgyvendinami įvairiu lygmeniu:

- regioniniu – valstybių grupei (pavyzdžiui, Baltijos jūros regione, Europos Sąjungoje) sutarus dėl bendrų siekių;
- nacionaliniu (Lietuvos Nacionalinę darnaus vystymosi strategiją Vyriausybė patvirtino 2003 m.);

- vietos – vietos valdžios institucijos (Lietuvoje – savivaldybės, seniūnijos) įgyvendina „Vietos darbotvarkę 21“, kai kurios iš jų prisijungia prie Europos miestų darnaus vystymosi chartijos – Aalborgo chartijos;
- atskira institucija (pavyzdžiui, mokykla, verslo įmonė) gali parengti savo darnaus vystymosi strategiją.

1.2. Lisabonos strategija

Priimant regioninio lygmens dokumentą – Lisabonos strategiją 2000 m. kovo mėn. Europos šalių vadovai įsipareigojo pasiekti, kad iki 2010 m. ES taptų „dinamiškiausia ir konkurencingiausia pasaulyje žiniomis paremta ekonomika, suderinančia tvarų ekonomikos augimą su didesniu ir geresnės kokybės užimtumu, geresne socialine sanglauda ir aplinkos apsauga“ [22]. Vadinamoji Lisabonos strategija – tai keletas plataus pobūdžio, bet tarpusavyje susijusių reformų. Ji buvo grindžiama idėja, kad vienos valstybės narės veiksmai tampa veiksmingesni kitoms valstybėms narėms veikiant išvien.

Nors tai, kas nuo 2000 m. įvyko pasaulyje, nepadėjo siekti numatytų tikslų, akivaizdu, kad ir pati Europos Sąjunga bei jos valstybės narės užvilkinė jų įgyvendinimą, nes pakankamai skubiai nesiėmė veiksmų daugumai Lisabonos strategijos uždavinių įgyvendinti. Tokius rezultatus galima paaiškinti per dideliu darbotvarkės intensyvumu, netinkamu koordinavimu ir prieštariniais priorite

2000 m. kovo mėn. Lisabonoje per Europos Vadovų Tarybos pavasario susitikimą tuomet penkiolikos ES valstybių narių vadovai sutarė, kad ES turėtų įsipareigoti kelti augimo bei užimtumo lygį ir taip stiprinti socialinę sanglaudą bei didinti aplinkos tvarumą. JAV ekonomika, pagrįsta vadinamosios „naujosios“ žinių ekonomikos atsiradimu ir pirmavimu informacinių ir ryšių technologijų (IRT) srityje, buvo pradėjusi lenkti visas, išskyrus pačias stipriausias, Europos ekonomikas. Kad apsaugotų savo socialinį modelį ir galėtų savo piliečiams toliau užtikrinti perspektyvas, darbo vietas ir gyvenimo kokybę, Europa turėjo veikti ryžtingai, ypač įvertinusi stiprėjančią Azijos ekonomiką ir sulėtėjusį Europos gyventojų daugėjimą. ES nusistatė „strateginį tikslą ateinančiam dešimtmečiui: dinamiškiausia ir konkurencingiausia pasaulyje žiniomis paremta ekonomika, suderinančia tvarų ekonomikos augimą su didesniu ir geresnės kokybės užimtumu, tvirtesne socialine sanglauda ir aplinkos apsauga“ [22].

Strategija buvo grindžiama idėja, kad vienos valstybės narės veiksmai tampa veiksmingesni kitoms valstybėms narėms veikiant išvien; bendromis pastangomis sukurta ekonominė banga būtų dar stipresnė ir galėtų pakelti bet kurį Europos laivą. Kuo daugiau ES dėtų bendrų pastangų plėtodama žinių ir rinkos atvėrimo iniciatyvas, tuo stipresnė ir

konkurencingesnė būtų kiekvienos valstybės narės ekonomika. Ši strategija, kuri vėliau buvo imta vadinti Lisabonos strategija – tai keletas plataus pobūdžio tarpusavyje susijusių ir vienu kitoms palankių reformų.

Argumentai, kuriais grindžiama ta strategija, neparado savo svarbos ir šiandien – jie tapo net aktualesni. Europa turi pati atsinaujinti. Kad padarytų pažangą, jai yra reikalinga stipri žinių pramonė ir gebėjimas skleisti žinias visos ekonomikos mastu; būtent tai padės jai paskatinti našumo augimą ir taip kompensuoti gyventojų skaičiaus augimo sulėtėjimą, taip pat finansuoti savo socialinį modelį. Lisabonos strategiją reikėtų laikyti Europos ekonomikos pertvarkymo priemone, padedančia pereiti nuo struktūrų, kurios iš tikrųjų leido jai pasivyti geriausias pasaulio ekonomikas, prie ekonominių struktūrų, kurios leistų jai išsiveržti į ekonominės lyderės pozicijas.

Nuo pat pradžių Lisabonos reformų programa buvo siekiama sukurti dinamišką ekonomiką, kuri leistų padidinti augimą ir užimtumą ir kartu išspręsti nuo seno Europai rūpimą klausimą, kaip sustiprinti socialinę sanglaudą, teisingumą ir aplinkos apsaugą. Lisabonos strategija siekiama sutelkti bendras pastangas į išlaidų privatiems ir valstybiniais moksliniais tyrimams ir taikomajai veiklai didinimą – tai leistų gausinti mokslinį, technologinį ir intelektinį kapitalą bei plačiau jį skleisti. Jos tikslas – skatinti prekybą ir konkurenciją; tuo tikslu turi būti sukurta bendra rinka ir atverti ligi šiol buvę globojami ir saugomi sektoriai. Joje numatyta sudaryti palankesnes sąlygas įmonėms ir verslui, taip pat užtikrinti didesnę lankstumą ir gebėjimą prisitaikyti darbo rinkoje keliant išsilavinimo ir kvalifikacijos lygį, darbo rinkoje taikant dinamišką politiką ir skatinant Europos socialinės gerovės valstybes didinti užimtumą ir našumą, o ne kliudyti jam. Galiausiai Lisabonos strategijos siekis yra augimas, užtikrinantis aplinkos tvarumą.

Buvo manoma, kad būtent veiksminga žinių ekonomika leis Europai išlaikyti savo atvirumą ir socialinę sanglaudą. Europa nenorėjo konkuruoti nei vidaus rinkoje (kaip ekonominė sąjunga), nei pasaulio rinkoje kuo labiau mažindama realųjį atlyginimą ir su atlyginimu nesusijusias išlaidas, kad tai nepakenktų valstybių narių socialinės sanglaudos sistemoms, partnerystei darbo vietoje ir aplinkos apsaugai. Kuo labiau Europai pavyktų savo ekonomikoje išlaikyti didelį našumą, didelę pridėtinę vertę ir didelį užimtumą, tuo geriau jai sektųsi kurti materialiąją gerovę ir darbo vietas, o tai leistų jai įvykdyti savo labai svarbų įsipareigojimą – atverti rinkas ir sukurti socialią ir aplinką tausojančią Europą.

Dėl plačių užmojų Lisabonos strategijos taikymas apėmė įvairias sritis, kurios nepriklauso ES institucijų kompetencijai ir kurias galėjo reglamentuoti tik valstybės narės. Todėl buvo nuspręsta taikyti tradicinį Bendrijos metodą, pagal kurį Europos Komisija siūlo Bendrijos teisės aktus, ir naują procedūrą, vadinamąją „atvirojo koordinavimo metodu“. Pagal šią

procedūrą valstybės narės susitaria savanoriškai bendradarbiauti srityse, kurios priklauso jų nacionalinei kompetencijai, ir, atsižvelgdamos į nacionalinius ypatumus, taikyti geriausią kitų valstybių narių praktiką. Europos Komisija turi koordinuoti šį procesą, užtikrindama, kad valstybės narės tarpusavyje gautų visą informaciją apie kitų padarytą pažangą ir taikomą politiką; taip pat ji turi užtikrinti, kad tose srityse, kurios priklauso jos kompetencijai (bendroji rinka ir konkurencijos politika), Lisabonos strategijos tikslai būtų įgyvendinami taikant Bendrijos metodą. Be to, Komisijos kontrolė paskatintų išorinį spaudimą, kurio reikia šiems tikslams įgyvendinti, nes kiekvienos valstybės narės pasiekti rezultatai būtų skelbiami viešai. Taigi Lisabonos strategijoje nustatytas reikalavimas valstybėms narėms savanoriškai koordinuoti savo politikos kryptis turėtų padėti jai užtikrinti reikiamą augimą ir užimtumą.

Tarp strategijos įgyvendinimo priemonių ypač svarbi 11 gairė: Skatinti tvarų išteklių naudojimą ir stiprinti aplinkos apsaugos ir augimo sinergiją. Valstybės narės turėtų:

1. Skirti prioritetą energijos vartojimo efektyvumui ir bendrai gamybai, tvarių, įskaitant atsinaujinančiųjų, energijos šaltinių kūrimui bei sparčiam aplinkai palankių ir ekologiškai veiksmingų technologijų skleidimui:

a) vidaus rinkoje, ypač transporto ir energetikos srityje, inter alia Europos ekonomikos priklausymui nuo naftos kainų svyravimų sumažinti;

b) kitoje pasaulio dalyje, kuri yra didelio eksporto potencialo sritis.

2. Skatinti išorės aplinkosaugos išlaidų internalizavimo ir ekonomikos augimo atsiejimo nuo aplinkosaugos būklės prastėjimo priemonių plėtojimą. Šių prioritetų įgyvendinimas turėtų atitikti esamus Bendrijos teisės aktus, veiksmus ir priemones, numatytas aplinkosaugos technologijų veiksmų plane, inter alia:

a) taikant rinkos priemones;

b) taikant rizikos fondus, mokslinių tyrimų ir technologijų plėtros finansavimą;

c) skatinant tvarius gamybos ir vartojimo būdus, įskaitant ekologinius viešuosius pirkimus;

d) ypač daug dėmesio skiriant mažoms ir vidutinėms įmonėms; e) reformuojant subsidijas, smarkiai kenkiančias aplinkai ir nesuderinamas su tvariu vystymusi, ir siekdamas palaipsniui jas panaikinti.

3. Toliau siekti sustabdyti biologinės įvairovės praradimą nuo dabartinio laikotarpio iki 2010 metų, pirmiausia šį reikalavimą įtraukdamos į kitas politikos sritis, nes biologinė įvairovė yra labai svarbi tam tikriems ekonomikos sektoriams.

4. Tęsti kovą su klimato kaita, įgyvendindamos Kioto protokole numatytus tikslus ir laikydamosi išlaidų efektyvumo principo, pirmiausia mažų ir vidutinių įmonių atžvilgiu.

1.3. Lietuvos Respublikos strateginiai ir programiniai dokumentai

Atlikus Lietuvos darnios plėtros strateginę analizę, numatyta, kad iki 2020 m. pagal pagrindinius ekonominius ir socialinius rodiklius Lietuva bus pasiekusi esamą ES valstybių vidurkį, o pagal aplinkos kokybės rodiklius vykdys visus ES normatyvus ir laikysis tarptautinių konvencijų, ribojančių aplinkos taršą ir poveikį pasaulio klimatui. Vykstant savaiminei renatūralizacijai ir tikslingam Lietuvos miškingumo, kitų daugiamečių augalijos plotų didinimui, saugomų teritorijų ir gamtinio karkaso racionaliai plėtrai ir integravimui į tarptautinius ekologinius tinklus, bus apsaugota kraštovaizdžio ir biologinė įvairovė, sulėtės dirvožemio erozija, padidės ekologinis teritorijų stabilumas. Gamtos išteklių bus gerai saugomi, daug racionaliau ir efektyviau naudojami.

1.3.1. Valstybinė aplinkos apsaugos strategija

Valstybinė aplinkos apsaugos strategija – tai svarbus dokumentas reglamentuojantis žemės išteklių planavimą, patvirtintas 1996 rugsėjo 25 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu Nr. I–1550. Strategijoje nurodyti ir konkretūs veiksmai prioritetiniams tikslams pasiekti. Apibendrinant Lietuvos aplinkos būklę pateikiami duomenys apie:

1. Aplinkos kokybę, t.y. vandens, oro dirvožemio užterštumo rodiklius,
2. Gamtinių išteklių, kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės būklę. Čia išskiriama:
 - Žemėnaudos struktūros formavimas;
 - Biotos išteklių apsauga;
 - Rekreacinės aplinkos apsauga;
 - Litosferos apsauga;
 - Vandens išteklių apsauga.

Strategijoje numatytas aplinkos apsaugos tikslas – sudaryti prielaidas subalansuotai šalies plėtrai išlaikant švarią ir sveiką gamtinę aplinką, išsaugant biologinę ir kraštovaizdžio įvairovę bei optimizuojant gamtonaudą. Akcentuojamas dėmesys į:

- Aplinkos kokybės apsaugą
 - Vandenių apsaugos srityje,
 - Oro apsaugos srityje,
 - Dirvožemio apsaugos nuo taršos srityje.
 - Atliekų tvarkymo srityje:
 - Apsaugos nuo fizikinės taršos srityje:

Išskiriama gamtinių išteklių, kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės apsauga žemėnaudos struktūros formavimo srityje, biotos apsaugos srityje, rekreacinės aplinkos apsaugos srityje, litosferos apsaugos srityje, vandens išteklių apsaugos srityje. Kadangi mane domina gamtinių išteklių, kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės apsauga, tai detaliau apžvelgsiu nuostatas šias nuostatas.

Lietuvos žemėnauda yra patyrusi keletą istorinės raidos laikotarpių, kai dėl žemės reformos (valakinės, vienkieminės, sovietinės) keisdavosi jos struktūra, didėdavo ar mažėdavo tam tikrų naudmenų grupių užimama dalis. Šiuo metu Lietuvoje vyksta dar viena žemės reforma, keičianti iš socialistinio laikotarpio paveldėtą žemėnaudos struktūrą į smulkiasklępę privačią agrarinę žemėvaldą.

Dėl intensyvios ūkinės veiklos, o labiausiai dėl statybų mažėja natūralių ir pusiau natūralių teritorijų plotas, degraduoja gamtinis kraštovaizdis, kinta jo struktūra. Šie procesai būdingi ir saugomoms teritorijoms.

Siekiant to išvengti būtina:

- „gerinti bendrą žemėnaudos struktūrą,
- sustabdyti gamtinio kraštovaizdžio nykimą gamtinio karkaso bei saugomose teritorijose, miestuose ir miesteliuose,
- sustabdyti dirvožemių dangos struktūros nykimą,
- sustabdyti karstinio ir pelkinio kraštovaizdžio nykimą,
- gerinti saugomų teritorijų tinklą.“ [7]

Lietuvoje dar yra nemažai natūralių bei pusiau natūralių teritorijų, kuriose auga ar gyvena augalų, grybų bei gyvūnų rūšys, išnykusios išsivysčiusiose Vakarų Europos šalyse. Tačiau kai kurioms jų ir mūsų šalyje gresia degradavimas ar visiškas sunaikinimas. Nyksta biologinė įvairovė.

„Rekreacijai naudojamos teritorijos sudaro apie trečdalį Lietuvos ploto. Labiausiai poilsiautojų mėgstamas ir lankomas pajūris, Rytų Lietuvos ežerynai bei didžiųjų miestų priemiestinės zonos. Nors Lietuvos pajūris tesudaro vos 0,8 proc. rekreacinių teritorijų fondo, jam tenka didžiausia apkrova (15 proc. viso lankomumo). Pajūryje dėl didelės rekreacinės apkrovos labiausiai kenčia apsauginės kopos, teršiama aplinka, nyksta želdiniai. Miškingose ir ežeringose rekreacinėse teritorijose didžiausią žalą daro paežerių urbanizavimas. Svarbiausia rekreacinių upių problema – vandens teršimas. Dėl to daugelis šių upių yra praradusios gamtinį rekreacinį patrauklumą. Priemiestinėse zonose kolektyvinius sodus paverčiant gyvenamaisiais kvartalais, galutinai urbanizuojamos vaizdingos pakrantės. Vertingiausių rekreacinių išteklių apsaugą apsunkino ar net sutrikdė žemės reforma“ [7]. Siekiant tai išvengti, reikia:

- sustabdyti rekreacinės agrarinės aplinkos nykimą,
- sustabdyti pajūrio paplūdimių ir kopų nykimą,
- sustabdyti vaizdingiausių gamtinių vietovių, pirmiausia pajūrio kranto zonos (paplūdimio, kopagūbrio, klifo, prieškopės ir užkopės), užstatymą.

Įvertinus aplinkos kokybę bei kitus veiksnius, pirmiausia turi būti sprendžiamos vandens ir oro kokybės apsaugos, atliekų tvarkymo, taip pat gamtos išteklių, kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimo problemos.

Be Nutekamųjų vandenų valymo ir nuotekų mažinimo, oro taršos mažinimo ir stabilizavimo, atliekų tvarkymo bei apsaugos nuo fizikinės taršos būtina išskirti Žemėnaudos ir miškų struktūros optimizavimą.

Žemės naudojimo kryptys. Ypatinę vietą strategijoje užima racionalios, ekologiškai pagrįstos žemėnaudos, užtikrinančios kraštovaizdžio stabilumą, struktūros formavimas. Turint tikslą gerinti bendrą žemėnaudos struktūrą, siekiama:

- išsaugoti ir formuoti šalies gamtinį karkasą,
- gerinti žemės naudmenų struktūrą pagal litomorfinius paviršiaus ypatumus,
- padidinti gamtinę pusiausvyrą reguliuojančių ekosistemų plotus,
- padidinti miškingumą, pirmiausia svarbiausiose gamtinio karkaso zonos,
- sustabdyti statybų invaziją į ekologiškai jautrias ir natūraliausias (vaizdingiausias) vietas,
- išsaugoti našiausių žemių ir miškų fondą.

Žemėnaudos struktūrai gerinti būtina padidinti natūralių ar pusiau natūralių teritorijų, pirmiausia miškų, plotą. Vienas svarbiausių uždavinių formuojant žemėnaudos struktūrą – sukurti optimalią teritorinio planavimo dokumentų sistemą.

Norint sustabdyti gamtinio kraštovaizdžio nykimą, pirmiausia saugomose teritorijose, būtina:

- tobulinti jų priežiūrą ir vadybą,
- sureguliuoti statybų procesą, užtikrinant statybas reguliuojančių įstatymų laikymąsi,
- sumažinti miškų kirtimo mastą,
- sukurti moksliai pagrįstą saugomų teritorijų rekreacinio naudojimo sistemą,
- orientuoti žemės ūkį į ekologiškai subalansuotą ūkį,
- sugriežtinti saugomų teritorijų apsaugos ir naudojimo kontrolę,
- parengti skatinimo už apsaugos ir naudojimo režimo laikymąsi priemonių sistemą.

Saugomos teritorijos. Artimiausiu metu labai svarbu įsteigti regioninių parkų administracijas, parengti reikalingus teisės aktus, reglamentuojančius statybų projektavimą bei

pačias statybas, parengti lengvatų teikimo sistemą saugomų teritorijų gyventojams, taip pat ieškoti finansinių galimybių šiai paramai realizuoti.

Iki 2000 m. turėjo būti parengtos visų regioninių parkų planavimo schemas, sudaryti rezervatų aplinkosaugos planai. Taip pat turi būti pradėti rengti draustinių bei saugomų kraštovaizdžio objektų tvarkymo planai. Nuo 1997 m. siūloma pradėti rengti valstybinių parkų ekonominės veiklos planus. Labai svarbu artimiausiu metu sukurti pažintinės rekreacijos infrastruktūros tinklą.

Pažymėtina ekologiškai jautrių ir natūraliausių (vaizdingiausių) teritorijų apsauga. Būtina stiprinti Šiaurės Lietuvos karstinio regiono, ekologiškai jautrių teritorijų ir pajūrio rekreacinių išteklių teisinę apsaugą, parengti mokslinių tyrimų pagrįstą paplūdimių išsaugojimo bei atkūrimo metodiką. Pajūryje intensyviai rekreacijai naudojamuose paplūdimiuose nuolat turi būti tvirtinamos kopos. Turi būti parengti specialūs leidiniai žemės savininkų savimonei kelti ir reprezentaciniai leidiniai apie Lietuvos rekreacinius išteklius bei jų naudojimo galimybes. Labai svarbu sukurti subsidijų, kompensacijų ir lengvatų teikimo gyventojams, gyvenantiems rekreacinėse teritorijose ar šalia jų, tvarką, kad jie būtų suinteresuoti turimą teritoriją naudoti atsižvelgdami į rekreacinius prioritetus, taip pat svarbu sukurti reikiamą infrastruktūrą.

Pažeista žemė. Daug problemų kelia be šeiminių likę naudingųjų iškasenų karjerai. Kai kuriems jų nebuvo parengti rekultivacijos projektai, todėl svarbi dalis darbų skirta naudingųjų iškasenų karjerų pažeistoms žemėms rekultivuoti: užbaigti pažeistų žemių inventorizaciją, parengti karjerų rekultivavimo metodiką bei programą, taip pat detalius rekultivavimo projektus ir juos įgyvendinti. Kartu turi būti užtikrinta, kad visi baigiami naudoti karjerai būtų sutvarkomi.

Svarbu ne tik paspartinti rekultivacijos tempus, bet ir užkirsti kelią tolesniam žemės plotų pažeidimui. Siūloma sukurti nemetalinių naudingųjų iškasenų kasybos ir naudojimo optimizacinius modelius atskiriems regionams. Numatoma atlikti mokslinius tyrimus, kaip sumažinti neigiamą poveikį aplinkai eksploatuojant naujas naudingąsias iškasenas. Būtina kompleksiskai įvertinti galimą poveikį aplinkai eksploatuojant geležies rūdą, įvertinti naudingųjų iškasenų telkinių sausinimo poveikį vandens ištekliams, vykdyti požeminio vandens monitoringą klinties ir dolomito karjeruose, įvertinti naudojamų teritorijų geopotencialą ir kt. Labai svarbu atlikti ekonominį techninį bei ekologinį vertinimą, kad būtų galima išnaudoto anhidrito ertmes panaudoti įvairioms medžiagoms, tarp jų ir pavojingoms, saugoti.

Pagrindiniai uždaviniai. Kaip teigiama Valstybinė aplinkos apsaugos strategijoje vienas pagrindinių subalansuoto ūkio plėtojimo uždavinių yra sukurti teisinę ir ekonominę sistemą, kuri leistų išvengti konflikto tarp ūkio kokybinio augimo ir antropogeninės gamtinės aplinkos apkrovos. Būtina orientuoti veiksmus taip, kad išlaidos dėl skurdinamos bei teršiamos aplinkos

atkūrimo tektų ne visiems šalies piliečiams, o tiems, kurie gauna iš to naudos arba yra gamtos išteklių ir produkcijos vartotojai. Ūkinės veiklos aplinkosaugos prioritetas yra prevencinės priemonės, kurios įgalina ekonomiškai pigiau ir geriau plėtoti subalansuotą ūkį. Parengtos daugelio ūkio šakų programos (Nacionalinė energijos taupymo, Transporto ir aplinkos apsaugos ir kt.), kuriose numatytos ir aplinkosaugos priemonės. Toliau pateikiamos pagrindinės nuostatos, kurias reikia įgyvendinti norint užtikrinti subalansuotą šalies plėtrą išlaikant švarią ir sveiką gamtinę aplinką, išsaugant biologinę ir kraštovaizdžio įvairovę bei optimizuojant gamtonaudą.

Žemės ūkyje – gerinti žemėnaudą, saugoti dirvožemio derlingumą. Derinti intensyvią ir ekstensyvią žemdirbystę, skatinti ekologiškai švarių žemės ūkio produktų gamybą, diegti tausojančią ir bioorganinę žemdirbystę, pirmiausia karstiniame regione. Peržiūrėti kai kurių žemės ūkio objektų, esančių ekologiškai pažeidžiamose vietose, tolesnio naudojimo galimybes. Užtikrinti augalų apsaugos priemonių, trąšų bei kitų cheminių medžiagų saugų naudojimą.

Mišku ūkyje – užtikrinti racionalų medienos naudojimą. Orientuojantis į medienos gaminių eksportą, palaipsniui atsisakyti žaliavos eksporto. Skatinti malkinės medienos (kaip vietinio atsikuriamą biokuro) platesnį naudojimą. Didinti bendrą šalies teritorijos miškingumą įveisiant miško želdinius žemės ūkiui netinkamuose plotuose, pirmiausia pažeisto agrokraštovaizdžio ir gamtinio karkaso teritorijose.

Siekiant sukonkretinti strategijoje keliamus uždavinius, buvo numatyta gamtinių išteklių, kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės apsaugos veikslių programa, kurio nurodyti veiksmai, įvykdymo terminas bei atsakingos institucijos už šių veikslių vykdymą. Kaip matome pateiktoje lentelėje, čia numatyta ir optimizuoti bendrą žemėnaudos struktūrą, ir sustabdyti gamtinio karkaso teritorijų bei karstinio kraštovaizdžio degradavimą, optimizuoti saugomų teritorijų tinklą ir kita..

Vadovaujantis šia strategija buvo priimti kiti teisės aktai reglamentuojantys žemės išteklių naudojimą.

1.3.2 Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo plėtros įstatymas

2002 m. birželio 25 d priimtas Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo plėtros įstatymas reglamentuoja bendruosius žemės ūkio ir kaimo plėtros politikos formavimo ir įgyvendinimo principus bei įvardina, kad žemės ūkio ir kaimo plėtra ekonominiu, ekologiniu, socialiniu ir etninės kultūros požiūriu yra valstybės prioritetinės sritys, kurių politika nustatoma Seimo ir Vyriausybės tvirtinamuose strateginiuose žemės ūkio ir kaimo plėtros dokumentuose.

Nustatant ir įgyvendinant valstybės žemės ūkio ir kaimo plėtros politiką, siekiama šių tikslų:

- 1) sukurti orientuotą į rinką, kooperuotą, efektyvų ir konkurencingą žemės ūkio sektorių;
- 2) sudarant sąlygas didėti žemės ūkio veiklos subjektų pajamoms, užtikrinti kaimo vietovių gyventojų gyvenimo lygį individualioms socialinėms, ekonominėms ir kultūrinėms reikmėms tenkinti;
- 3) tolygios ir įvairiapusės kaimo ūkinės plėtros ir socialinės ekonominės sanglaudos kaimo vietovėse, sudarant sąlygas gerinti kaimo vietovių gyventojų gyvenimo kokybę;
- 4) užtikrinti, kad į rinką būtų teikiami saugūs ir geros kokybės bei plataus asortimento žemės ūkio ir maisto produktai;
- 5) plėtoti eksportą;
- 6) užtikrinti kuo didesnę apsirūpinimą savos gamybos žemės ūkio ir maisto produktais;
- 7) plėtoti šalies subalansuotą maisto ūkį, kurio svarbiausia integruota dalis yra žemės ūkis;
- 8) tausoti aplinką taikant agrarinės aplinkosaugos bei miškininkystės priemones ir skatinti subalansuotą atsinaujinančių gamtos išteklių naudojimą.

Šiems tikslams įgyvendinti numato Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo plėtros įstatymo 5 straipsnis numato, kad:

1. Žemės ūkio ir kaimo plėtros politiką įgyvendina Vyriausybė, Žemės ūkio ministerija, Vyriausybės įgaliotos kitos institucijos bei savivaldybių institucijos pagal įstatymų ir kitų teisės aktų suteiktą kompetenciją.

2. Vyriausybė iš valstybės ir savivaldybių institucijų, visuomeninių organizacijų atstovų suformuoja patariamąją, visuomeniniais pagrindais dirbančią instituciją – Kaimo plėtros tarybą, tvirtina jos sudėtį ir nuostatus.

3. Kaimo plėtros taryba nagrinėja svarbiausius žemės ūkio ir kaimo plėtros klausimus, vertina, kaip įgyvendinama Žemės ūkio ir kaimo plėtros strategija, teikia pasiūlymus Vyriausybei ir atlieka kitas savo nuostatuose nustatytas funkcijas.

4. Valstybės ir savivaldybių institucijos, įgyvendindamos žemės ūkio ir kaimo plėtros politiką, bendradarbiauja su žemės ūkio ir maisto produktų gamintojų, supirkėjų, perdirbėjų, žemdirbių savivaldos ir kitų visuomeninių organizacijų, mokslo, mokymo ir konsultavimo įstaigų atstovais. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo plėtros įstatymo pagrindinės sąvokos:

„**Agrarinės aplinkosaugos politika** – priemonių, saugančių ir gerinančių aplinką bei užtikrinančių aplinkai nežalingą žemės ūkio ir maisto produktų gamybą, visuma.

Alternatyvi žemės ūkiui veikla – bet kuri kaimo vietovėje vykdoma veikla, nepriskirtina žemės ūkio veiklai.” [6]

Ekologinis žemės ūkis – Žemės ūkio ministerijos nustatytus reikalavimus atitinkanti žemės ūkio veiklos sistema, kurioje pagaminami ekologiški žemės ūkio ir maisto produktai.

Kaimo plėtra – kaimo vietovių gyventojų gyvenimo kokybės gerinimas, kaimo ūkinės ir socialinės struktūros, taip pat bendruomeninių ryšių tobulinimas siekiant užtikrinti ekonominę ir socialinę sanglaudą, saugoti ir kurti darbo vietas kaimo vietovėse, saugoti ir puoselėti etninę kultūrą, kraštovaizdį bei gamtinę aplinką.

Mažiau palankios ūkininkauti vietovės – kaimo vietovės, kuriose dėl demografinių, aplinkosaugos, dirvožemio kokybės ir kitų gamtinių kliūčių iš žemės ūkio veiklos gaunamos mažesnės pajamos, tačiau žemės ūkio veikla turi būti tęsiama, kad būtų išsaugota aplinka ir pati kaimo vietovė. Mažiau palankios ūkininkauti vietovės nustatomos Žemės ūkio ministerijos nustatyta tvarka.

Įstatymas skatina ekologinio žemės ūkio vystymosi politiką ir nustato ekologiškiems žemės ūkio ir maisto produktams keliamus reikalavimus, ekologinio žemės ūkio informacinės sistemos steigimo ir administravimo tvarką, institucijas, sertifikuojančias ekologiškus žemės ūkio ir maisto produktus bei kontroliuojančias jų gamybos procesą (toliau – sertifikavimo įstaigos), ekologinio žemės ūkio sertifikavimo įstaigų veiklos priežiūros ir kontrolės tvarką. Numato ekologinio žemės ūkio skatinimo priemones.

Be ekologinio žemės ūkio skatinimo numatomas ir agrarinės aplinkosaugos reguliavimas, kuriame akcentuojama, jog kraštovaizdžiui, biologinei įvairovei ir kitiems gamtos komponentams išsaugoti Vyriausybės įgaliotos institucijos:

- 1) rengia ir tvirtina agrarinės aplinkosaugos programas bei koordinuoja jų įgyvendinimą;
- 2) rengia pažangaus ūkininkavimo taisykles bei rekomendacijas, numato jų įgyvendinimo tvarką;
- 3) organizuoja taršos, susidarančios dėl žemės ūkio veiklos, mažinimo programų įgyvendinimą;
- 4) kompensuoja išlaidas, kurias žemės ūkio veiklos subjektai skiria gamtosaugos ir kraštovaizdžio saugojimo priemonėms įgyvendinti;
- 5) skatina žemės ūkio veiklos subjektus, taikančius didesnius negu privalomieji aplinkosaugos reikalavimus.

Įstatymo 16 straipsnyje numatoma parama kaimo plėtrai teikiama:

- asmenims, investuojantiems į žemės ūkio veiklą, jauniems ūkininkams įsikurti, mokslui, konsultavimui, mokymui.
- asmenims, nutraukiantiems žemės ūkio veiklą, ūkininkaujantiems mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse.

- parama agrarinei aplinkosaugai, žemės ūkio produktų rinkodaros ir perdirbimo sąlygoms gerinti.
- parama apželdinimui mišku ir miško priežiūrai.
- parama kaimo vietovių keliams ir elektros linijoms tiesti bei naudoti, vandentvarkai, socialinei infrastruktūrai gerinti, paveldui išsaugoti ir kitoms kaimo vietovių pertvarkymo priemonėms įgyvendinti, žemės gerinimui bei žemės sklypų pertvarkymui.
- Parama alternatyviai žemės ūkiui veiklai plėtoti.

Parama žemės ūkiui ir kaimo plėtrai teikiama iš nacionalinio biudžeto lėšų, Europos Sąjungos specialiųjų ir kitų paramos fondų lėšų.

1.3.3. Valstybės ilgalaikės raidos strategija

2002 m. lapkričio 12 d Lietuvos Respublikos Seimas, siekdamas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės; patvirtindamas, jog valstybė reguliuoja ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei, ir kad valstybė remia visuomenei naudingas ūkines pastangas ir iniciatyvą; atsižvelgdamas į Europos Sąjungos Lisabonos viršūnių tarybos išvadas; atsižvelgdamas į tai, kad Valstybės ilgalaikės raidos strategijos parengimas yra esminis žingsnis įgyvendinant šalies strateginį valdymą, kaip valstybės funkciją, ir apibrėžiant pagrindinius šalies plėtros ilgalaikės perspektyvos tikslus; atsižvelgdamas į tai, kad šalies plėtros strateginis valdymas laikomas valstybės strategijos kūrimo, įgyvendinimo ir analizės funkcija, nutarimu IX–1187 patvirtino Valstybės ilgalaikės raidos strategiją, kurioje numatyti ilgalaikiai Valstybės raidos prioritetai ir jų įgyvendinimo kryptys.

Remiantis padėties analize, apimančia išorinius veiksnius, SSGG ir makroekonominę analizę, išskiriami šie ilgalaikiai valstybės raidos prioritetai:

- žinių visuomenė,
- saugi visuomenė ir
- konkurencinga ekonomika.

Apžvelgsime saugios visuomenės prioriteto nuostatas Aplinkos apsauga bei Kaimo ir žemės ūkio plėtra.

„Globalizacijos pavojų akivaizdoje mažai šaliai nėra nieko racionalesnio kaip integruotis į tokią ekonominę erdvę: čia stabilios aplinkos sąlygomis, naudojantis didžiuliais finansiniais ir technologiniais ištekliais, perimdama modernią institucinę patirtį Lietuva galės sparčiau mažinti atsilikimą nuo ES senbuvių. (Lietuvos mokslo ir technologijų baltoji knyga)“ [9]

Valstybės ilgalaikės raidos strategijoje Aplinkos apsaugos ilgalaikės plėtros kryptys yra šios:

- įgyvendinti tvariosios plėtros principą;
- sudaryti prielaidas racionaliam gamtos išteklių naudojimui, apsaugai ir atkūrimui;
- atsižvelgiant į ES normas ir standartus, užtikrinti tinkamą aplinkos kokybę;
- išsaugoti gamtos paveldo vertybes, kraštovaizdžio savitumą ir biologinę įvairovę;
- didinti šalies miškingumą ir miškų aplinkosaugos vertę.

Aplinkos kokybės apsauga susideda iš vandenių apsaugos kokybės, kurioje numatoma mažinti vandenių taršą buitinėmis ir gamybinėmis nuotekomis, gerinti geriamojo vandens kokybę, mažinti vandenių taršą iš žemės ūkio šaltinių, gerinti rekreacijai naudojamų vandenių būklę, gerinti vandens ekologijos sistemų būklę, racionaliai naudoti vandens energetinius išteklius, mažinti jūros taršą, siekti sumažinti kaimyninių valstybių daromą įtaką Lietuvos vandens ištekliams.

Oro apsaugos srityje numatoma skatinti energijos naudojimo veiksmingumą bei atsinaujinančiųjų energijos šaltinių naudojimą, mažinti taršą iš didelių deginimo (energetikos) įrenginių, mažinti transporto poveikį aplinkai ir žmonių sveikatai, mažinti poveikį klimato kaitai, ozono sluoksniui, rūgštėjimo eutrofikacijos procesui.

Dirvožemio apsaugos srityje numatoma mažinti dirvožemio teršimą organinėmis ir mineralinėmis trąšomis bei kitais žemės ūkyje naudojamais chemikalais, naftos produktais ir sunkiaisiais metalais, nustatyti seną taršą ir ją pašalinti.

Atliekų tvarkymo srityje – sukurti racionalią atliekų tvarkymo sistemą, kuo daugiau ir racionaliau panaudoti atliekų medžiaginius ir energijos išteklius, pašalinti pesticidų bei kitas pavojingas atliekas, saugiai tvarkyti radioaktyvias atliekas.

Apsaugos nuo fizikinės taršos srityje numatoma mažinti triukšmo lygį miestuose, išvengti Ignalinos AE keliamo radiacijos pavojaus, mažinti radioaktyvųjų aplinkos teršimą.

Gamtos išteklių, kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės apsauga.

- Saugomų teritorijų sistemos srityje numatoma:
- plėtoti saugomų teritorijų sistemą,
- tobulinti saugomų teritorijų sistemos valdymą;
- suformuoti palankų visuomenės požiūrį į saugomas teritorijas, jų uždavinius.

Kraštovaizdžio išsaugojimo ir žemėnaudos struktūros formavimo srityje:

- gerinti ir stambinti bendrą žemėnaudos struktūrą;
- sustabdyti gamtos kraštovaizdžio nykimą ir išsaugoti būdingą jo įvairovę, parengti ir įgyvendinti kraštovaizdžio apsaugai svarbių teritorijų planavimo ir tvarkymo programas;

- sustabdyti karstinio ir pelkinio kraštovaizdžio nykimą;
- kurti urbanistinio ir agrarinio kraštovaizdžio teritorijų plėtros, tvarkymo ir apsaugos politiką.

Rekreacinės aplinkos apsaugos srityje numatoma pritaikyti saugomas teritorijas lankymui, sudaryti sąlygas rekreacijos, ypač pažintinio turizmo, plėtrai. Sustabdyti vaizdingiausių gamtos vietovių, pirmiausia kranto zonos, užstatymą, pajūrio paplūdimių ir kopų nykimą. Sustabdyti rekreacinės agrarinės aplinkos nykimą.

Gamtos išteklių naudojimo ir apsaugos srityje numatoma stiprinti ir tobulinti žemės gelmių išteklių panaudojimo valstybinį reguliavimą bei priežiūrą. Apgalvotai naudoti bei saugoti gamtos išteklius, sustabdyti augalų, grybų ir gyvūnų rūšių bei populiacijų nykimą, išsaugoti jų nacionalinius genetinius išteklius.

Miškų ūkio plėtros srityje numatoma:

- išsaugoti ir gausinti miško išteklius, užtikrinti jų racionalų ir nepertraukiamą naudojimą, didinti miškų produktyvumą bei sveikatingumą.
- Užtikrinti miškų nuosavybės formų įvairovę ir jų lygiateisiškumą.
- Didinti šalies miškingumą įveisiant miškus, įskaitant ir dirvonuojančiose bei menkavertėse žemėse
- tenkinti bendrąsias socialines visuomenės reikmes;
- plėsti tvaraus miškų ūkio principais pagrįstą bei konkurencingą privataus miškų ūkio sektorių.

Visoms aukščiau išvardintoms kryptims įgyvendinti strategijoje numatyti pagrindiniai veiksmai ir svarbiausios priemonės:

Teisinis aplinkos apsaugos reguliavimas.

Dauguma teisės aktų įvairiose aplinkosaugos srityse turi būti tobulinama atsižvelgiant į:

- nacionalinius tikslus ir prioritetus;
- Europos Sąjungos reikalavimus;
- konvencijų bei kitų tarptautinių susitarimų įsipareigojimus.

Dėl ES teisės perkėlimo į nacionalinę teisę buvo atlikta nemažai nacionalinių teisės aktų pakeitimų ir papildymų, todėl būtina artimiausiu metu parengti pagrindinių aplinkosaugos įstatymų, tarp jų Aplinkos apsaugos, Vandens, Atliekų ir kt. įstatymų, naujas redakcijas.

Aplinkos apsaugos valdymo (administravimo) srityje numatomos trys pagrindinės reformos:

- institucinio stiprinimo,
- atliekų, tvarkymo,

- vandenvalos srityse.

Kaimo plėtra – tai veikla, skirta „remti alternatyvią veiklą skatinant netradicinių bei ekologiškų žemės ūkio produktų gamybą, kaimo turizmą ir rekreaciją, buitinių, prekybos paslaugų ir tradicinių amatų plėtrą” [9]. Kaimo plėtra privalo skatinti žemės ūkio produkcijos gamybą ne maisto reikmėms, miško verslų plėtrą, teikti investicinę paramą smulkioms ir vidutinėms įmonėms, skatinti steigti nedideles pramonės įmones ar didesnių įmonių padalinius kaimo vietovėse, intensyvuoti tvenkinių žuvininkystę, skatinti užimtumo vietinę iniciatyvą, teikti didesnę investicinę paramą ūkininkaujantiems mažiau palankiose vietovėse, stiprinti kaimo teritorinę savivaldą, skatinti gamintojų grupių ir kooperatyvų kūrimąsi ir plėtrą, įgyvendinti etnokultūrinių regionų kaimo atnaujinimo programas.

Narystės ES sąlygomis taikyti ES kaimo plėtros priemonės, nustatytas Europos Tarybos reglamentuose, ir jas detalizuoti rengiant programinius dokumentus struktūrinei paramai gauti.

Racionalus žemės naudojimas ir žemės rinkos formavimo srityje numatyta:

- sutvarkyti žemės teisinius santykius, užbaigti nuosavybės teisės į žemę atkūrimo darbus; skatinti žemės rinkos plėtrą ir sklypų jungimą;
- atlikti geodezijos ir kartografijos darbus, sukurti žemės informacinę sistemą;
- įgyvendinti teisinių, ekonominių, organizacinių ir administracinių priemonių kompleksą gerai žemės kultūrinei ir techninei būklei palaikyti, žemės produktyvumui išsaugoti, melioracinių įrenginių būklei pagerinti.

Aplinkos apsaugos, maisto kokybės ir saugos užtikrinime taikyti bendrąsias priemones (įgyvendinami ES teisės aktai, palaikoma, tobulinama ir stiprinama žaliavos ir maisto produktų atitikties įvertinimo infrastruktūra, užtikrinamas akredituotų laboratorijų tarptautinio lygio palaikymas), veterinarijos priemonės, fitosanitarijos priemonės, gaminti ekologišką produkciją.

Valstybės ilgalaikės raidos strategija nustato mūsų ekonominės, socialinės ir aplinkos apsaugos bei kitų sričių politikos gaires iki 2015 m. Ji atitinka Lisabonos Europos Sąjungos viršūnių tarybos išvadų nuostatas ir iškeltus strateginius tikslus. Būtina siekti stabilios ir tvariosios plėtros. Akivaizdu, kad ši Valstybės ilgalaikės raidos strategija vėliau bus pildoma ir taisoma, kadangi tai tik esminės raidos gairės Lietuvai tampant visateise Europos Sąjungos nare.

Valstybės ilgalaikės raidos strategija, kurią galima apibūdinti kaip sprendimų visumą, apibrėžiančią pagrindinius šalies plėtros ilgalaikius strateginius tikslus ir svarbiausius valstybės veiksmus bei priemones šiems tikslams pasiekti, visuomet turės tikslinę orientaciją. Mes gyvename kintančiame pasaulyje, todėl šią strategiją bus galima taisyti ir papildyti atsižvelgiant į gyvenimo iššūkius.

1.3.4. Žemės ūkio ir kaimo plėtros strategijai

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2001 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1622 pritarė veiksmų plano Žemės ūkio ir kaimo plėtros strategijai įgyvendinti pagrindinėms kryptims. Šiuo dokumentu pagrindžiama kryptinga žemės ūkio ir kaimo plėtra Lietuvos pasirengimo narystei ES laikotarpiu ir tapus ES nare.

Viena iš šiame dokumente pateiktų programų – Racionalaus kaimo vietovių žemės tvarkymo ir naudojimo programa. Šioje programoje pagrindžiama žemės ūkio paskirties žemės ir jos naudojimo specifika, pateikiamos strateginės kaimišųjų teritorijų tvarkymo ir žemės naudojimo nuostatos bei išsami informacija apie žemę kaip gamtos resursą ir jos naudojimą, apie žemės rinką. Kuriant efektyvią kaimo vietovių žemės naudojimo planavimo ir valstybinio reguliavimo sistemą, kuri subalansuotų valstybės, visuomenės ir žemės savininkų interesus, socialinius, aplinkos apsaugos ir privačius bei verslo interesus, siekiama dviejų pagrindinių tikslų:

- žemės reformos užbaigimo ir žemės rinkos spartinimo;
- kaimo vietovių žemės racionalaus naudojimo ir valdymo.

Šiems tikslams pasiekti numatytos priemonės: žemės reformos baigiamieji darbai, GIS (geografinės informacinės sistemos) duomenų, reikalingų valstybės valdymui, apsaugai ir žemės administravimui, parengimas, žemės informacinės sistemos sukūrimas ir žemės naudojimo monitoringas, žemės rinkos informacinės sistemos sukūrimas, žemėtvarkos teritorinio planavimo sistemos įdiegimas.

Atskirų ūkio šakų plėtrą ir vidutinės trukmės bei ilgalaikes šalies ūkio raidos strategijas numatančių programų nuostatos atitinka šiuos pagrindinius reikalavimus:

subalansuotos šalies ūkio plėtros išsaugant švarią ir sveiką gamtinę aplinką bei kraštovaizdžio įvairovę;

kaimo vietovių urbanizuotų teritorijų plėtros išsaugant žemės ūkio naudmenų su derlingais dirvožemiais plotus;

konkurencingų žemės ūkio struktūrų agrarinėse teritorijose formavimo;

miškų įveisimo žemės ūkiui netikslingoje naudoti žemėje;

kaimo infrastruktūros, palankios žemės ūkiui, miškų ūkiui, turizmui, kitai alternatyviai veiklai plėtoti kūrimo;

kaimo kraštovaizdžio išsaugojimo ir įvairinimo, ekologinių sąlygų pagerinimo.

1.3.5. Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas

Seimo 2002 m. spalio 29 d. nutarimu patvirtintas Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas – tai pagrindinis planavimo dokumentas, reglamentuojantis šalies teritorijos naudojimo ir tvarkymo ilgalaikę (laikotarpiui iki 2020 m.) strategiją. Šiuo dokumentu privalo „remtis ūkio šakų plėtros strategijos, kiti valstybės institucijų rengiami strateginiai planai ir programos.“ [8] Vienas iš bendrųjų strateginių teritorijos raidos tikslų – užtikrinti ilgalaikius žemėnaudos prioritetus ir racionalų žemės naudojimą. Šiame dokumente taip pat numatyti kiti teritorijos raidos tikslai: kraštovaizdžio kokybės apsaugos (kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimas ir kt.), bioproductinio ūkio teritorijų raidos, tokie kaip optimalios bendrosios žemėnaudos struktūros formavimas ir kiti.

Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano II skyriaus „Specializuotų teritorinių struktūrų formavimas“ 3 dalyje „Bioproductinio ūkio teritorijos“ numatyta ši planavimo darbų sistema agrarinių teritorijų raidai užtikrinti:

- žemės reformos žemėtvarkos projektų rengimas likusiai neprivatizuotai teritorijai kaimo vietovėse;
- žemės konsolidacijos žemėtvarkos projektų rengimas;
- žemės informacinės sistemos įdiegimas;
- apskričių ir savivaldybių teritorijų bendrųjų planų bei žemėtvarkos schemų parengimas;
- perspektyvinių miškų urėdijų ir nacionalinių parkų miškų žemėvaldų ribų suformavimas;
- parengus savivaldybių teritorijų miškų išdėstymo žemėtvarkos schemas, valstybės remiami darbai sodinant miškus žemės ūkio paskirties žemėje.

Viena iš pagrindinių Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano rengimo užduočių yra konkretizuoti svarbiausių šalies erdvinių struktūrų (urbanistinės sistemos, kraštovaizdžio ir kultūros paveldo teritorijų, gamybos, rekreacijos, socialinės ir kultūrinės bei techninės infrastruktūros) teritorinės plėtros perspektyvą. Atsižvelgiant į ES priimtus Europos teritorijos tvarkymo politikos principus Bendrajame plane numatytas gamtos bei kultūros paveldo išsaugojimas ir racionalus naudojimas, užtikrinant šalies teritorijos tvarią ir tolygią raidą, sudarant prielaidas, nedaryti žalos gamtinei bei kultūrinei aplinkai. Šiam strateginiam principui įgyvendinti numatytos būtinos šalies raidos kryptys: aplinkos kokybės užtikrinimas optimizuojant gamtonaudą, plėtojant aplinkosaugą bei išsaugant kraštovaizdžio savitumą. Numatyta formuoti ir stiprinti šalies regionų kultūrinį identitetą, remti etnokultūros raišką, taip pat išsaugoti kraštovaizdžio įvairovę ir vertybes. Bendrajame plane taip pat nustatyta, kad nekilnojamosios vertybės (kultūros paveldo objektai), sudarančios funkcinę kraštovaizdžio kultūros paveldo struktūrą, yra bendrosios kraštovaizdžio formavimo politikos objektas.

Svarbiausieji veiksniai, darantys įtaką tokiai tvarkymo politikai yra:

- ypatingą reikšmę kraštovaizdžio vizualinėje struktūroje turinčių nekilnojamųjų kultūros vertybių vertę ir teritorinę sklaidą;
- kultūros paveldo vertybių ir jų rūšių apsaugos teritoriniai prioritetai;
- istoriškai susiklosčiusių kultūrinio kraštovaizdžio erdvinių struktūrų išlikimas;
- architektūros paveldo regioniniai savitumai;
- konkrečių kultūros paveldo objektų vertė.

1.3.6. Kiti strateginiai dokumentai

Seimas 2000 m. birželio 13 d. nutarimu patvirtino Žemės ūkio ir kaimo plėtros strategiją. Pagal šį programinį dokumentą numatytos žemės ūkio ir kaimo plėtros kryptys 2000 – 2006 m. laikotarpiui. Atsižvelgiant į minėtos strategijos rengimo metu buvusią žemės tvarkymo ir administravimo situaciją, numatyta, kad valstybė žemės naudojimą turi reguliuoti taip:

1. teritorijose, kuriose susidarys laisvos žemės ūkio paskirties žemės rezervas, formuoti ūkininko šeimos ūkiui tinkamus racionalaus dydžio sklypus ir juos lengvatinėmis sąlygomis parduoti jauniems ūkininkams;

2. sudaryti sąlygas žemės ir nekilnojamojo turto rinkai susiformuoti ir funkcionuoti, racionaliems ūkiams formotis bei žemės konsolidacijai vykdyti;

3. siekiant paspartinti žemės rinkos formavimąsi, sudaryti sąlygas įkeisti bankams žemės ūkio paskirties žemę, riboti žemės įsigijimą ūkininkavimui kitų šalių subjektams.

Tarp žemės ūkio pertvarkymo ir modernizavimo priemonių numatyta sukurti žemės ir kito nekilnojamojo turto administravimo sistemą, kad būtų sudarytos sąlygos žemės ir kito nekilnojamojo turto rinkai susiformuoti ir funkcionuoti, racionaliam ūkių didėjimui bei žemės konsolidacijai.

Žemės ūkio ministerijos 2007 metais parengtos **Nacionalinės kaimo plėtros strategijos 2007 – 2013 m.** pagrindinės kryptys:

1. Žemės ūkio, maisto, miško sektoriaus – konkurencingumo didinimas. Numatoma teikti paramą prekiniam ūkiams, jauniems ūkininkams, remti stambių ūkių stambėjimą. Ūkininkams nesulaukusiems pensijinio amžiaus ir perleidžiantiems savo ūkį (žemę) kitiems asmenims numatomos mokėti kompensacijos. Jauniems ūkininkams ir pusiau natūraliems ūkiams numatoma apmokėti didžiąją dalį lėšų išleistų pastatų statybai, naujos ž.ū. technikos įsigijimui, kelių ir komunikacijų tiesimui, tačiau ūkiai turi atitikti nustatytus ūkiams reikalavimus. Numatyta kompensuoti didžiąją dalį lėšų išleistų drenažų sistemų rekonstrukcijai, taip pat visiškai apmokėti žemės konsolidacijos projektus.

2. Aplinkos ir kraštovaizdžio gerinimas. Numatoma remti ekologinius ūkius, vandens telkinių pakrančių apsaugos juostų įrengimą, dirvožemio kalkinimą ir ariamos žemės pavertimą pievomis (prie vandens telkinių). Numatoma remti tam tikrus darbus pagal šias programas:

- Apželdinimas mišku (miškų plotų padidinimas turės įtakos klimato pokyčių stabilizavimui). Dalis šių plotų bus skirta biokurui. Numatoma remti miškų įveisimą ne tik ž.ū. naudmenose bei apleistose ir kitose žemėse. Bus kompensuojamos išlaidos miškų sodinimui, miško priežiūrai pirmuosius 5 metus ir negautos ž.ū. produkcijos nuostoliams per 15 metų.
- paviršinių vandens telkinių pakrančių apsaugos juostų įrengimas. Nustatytose vietose įsipareigojusiems asmenims įrengti apsaugos juostas mokomos išmokos jeigu jie tinkamai laikosi šių juostų naudojimo reikalavimų (netręšti, nušienauti, arba iki tam tikro atstumo ganyti, iškirsti krūmus). Juostų plotis nemažesnis kaip 5 metrai prie upių, prie kanalų 1,5 – 2 metrai (jei arti miestai, parkai plotis didinamas). Dar atstumas priklauso nuo šlaito statumo.
- Dirvožemio kalkinimas bus remiamas jeigu ūkiai turintys ne mažiau 5 ha rūgščių dirvų kooperuosis ir kalkinimo darbų apimtys bus daugiau 50 ha.
- dalis vandens telkinių Lietuvoje yra priskirti "rizikos" telkinių grupei. Tai reiškia, kad jų vandens kokybė per ES direktyvose nurodytame laikotarpyje gali būti nepasiekta. Norint sumažinti taršą iš dirbamų laukų tam tikru atstumu nuo šių telkinių už ariamos žemės pavertimą pievomis numatoma mokėti kompensacijas. taip pat išmokos bus mokamos už natūralias pievas ir pelkes naudotojams, kurie įsipareigoja šių plotų netręšti, nustatytu laiku nušienauti ir iškirsti krūmus. Taip pat pievų negalima kultūrinti, sausinti ir pan.

3. Kaimo vietovėse gyvenimo kokybės gerinimas ir veiklos įvairinimas Numatoma kurti (skatinti) mikroįmones, kaimo turizmo sodybas. Gerinti infrastruktūrą.

4. Vietos iniciatyvos skatinimas įtraukiant bendruomenes verslo ir vietos valdžios atstovus. Numatoma remti įvairius projektus skirtus gyvenviečių tvarkymui.

Viena iš strategijoje numatytų priemonių žemės tvarkymui pagerinti yra žemės konsolidacijos projektavimo ir įgyvendinimo reglamentavimas. **Žemės konsolidacijos projektas** yra specialiojo teritorijų planavimo dokumentas (žemėvaldų projektas). Jis rengiamas kompleksiskai pertvarkant žemės sklypus, kai keičiamos jų ribos kaimo vietovėse, kuriose yra įgyvendinti žemės reformos žemėtvarkos projektai ir visi arba dauguma žemės sklypų (įskaitant valstybinę žemę) įregistruoti Nekilnojamojo turto registre.

Žemės konsolidacijos projektų tikslas – pertvarkyti žemės reformos metu neracionaliai suformuotų kaimo gyvenamojoje vietovėje esančių privačios ir valstybinės žemės sklypų grupes,

atsižvelgiant į poreikį pagerinti žemės naudojimo sąlygas bei suformuoti konkurencingų ūkių žemėvaldas, konsoliduojant jų naudojamus žemės sklypus į kompaktiškus masyvus.

Projektai rengiami žemės savininkų ir valstybinės žemės patikėtinių prašymų pagrindu, pateiktu apskrities viršininkui, ar apskrities viršininko sprendimu dėl tikslingumo konsoliduoti valstybinės žemės sklypus, kurių metu siekiama išspręsti sekančius uždavinius:

- suformuoti racionalaus dydžio ir formos žemės ūkio naudmenų bei miško sklypus;
- sustambinti žemėvaldas ir pagerinti jų kompaktiškumą;
- sumažinti atstumus tarp žemės sklypų ūkių žemėvaldoje;
- optimizuoti vietinės reikšmės vidaus kelių ir planuojamų žemės ūkio ir alternatyviai žemės ūkiui veiklai reikalingų statinių bei melioracijos statinių išdėstymą atsižvelgiant į visuomenės, žemės savininkų ir naudotojų poreikius;
- nustatyti plotus, kuriuose turi būti taikomos aplinkosaugos priemonės;
- nustatyti teisės aktų reglamentuojamus žemės naudojimo apribojimus;
- pagerinti planuojamos teritorijos rekreacinius, kaimo turizmo ir estetinius išteklius;
- rezervuoti žemės sklypus visuomenės poreikiams;
- sudaryti sąlygas geriau prižiūrėti melioruotą žemę ir melioracijos statinius.

Aplinkos ministro 2002 m. rugsėjo 17 d. įsakymu Nr. 484 patvirtintoje **Lietuvos miškų ūkio politikos ir jos įgyvendinimo strategijoje** pažymėta, kad miškas yra vienas pagrindinių Lietuvos gamtos turtų, tarnaujantis valstybės ir piliečių gerovei, saugantis kraštovaizdžio ekologinį stabilumą ir aplinkos kokybę. Nepriklausomai nuo miškų nuosavybės formų miškas pirmiausia yra nacionalinis turtas, kuris turi būti išsaugotas ateities kartoms, turi tenkinti ekologines, ekonomines bei socialines visuomenės reikmes. Šioje strategijoje numatyti miškų ūkio plėtros strateginiai tikslai siekiant išsaugoti ir gausinti miškų išteklius bei plėtoti miškų ūkį.

Pagrindiniai valstybinės miškų ūkio paskirties žemės valdytojai bei naudotojai ir toliau bus valstybės įmonės miškų ūkio urėdijos. Privataus miškų ūkio plėtrą stabdo smulkios miškų valdos ir miškininkystės žinių stoka. Norėdami padidinti privačių miškų ūkio efektyvumą, privačių miškų savininkai stambins savo žemėvaldas arba jungsis į kooperatyvus. Didžiausi pokyčiai, numatomi vykdant miškų plėtrą – intensyvūs miško želdinimo darbai nenašioje žemės ūkio paskirties žemėje bei miškų ūkio paskirties žemėje.

Esminis žemės naudmenų sudėties pakeitimas, kai (daugiausia žemės ūkio paskirties žemėje) numatoma veisti miškus, pagrįstas įvairių teritorijų planavimo ir prognozavimo dokumentų nuostatomis užtikrinti kraštovaizdžio ekologinį stabilumą ir biologinę įvairovę, pagerinti teritorijoje ekologines sąlygas. Miškų įveisimas turi būti planuojamas savivaldybių teritorijų miškų išdėstymo žemėtvarkos schemose, miško įveisimo žemėtvarkos projektuose atsižvelgiant į reikalavimus didinti miškingumą probleminiuose rajonuose (kuriuose miškų plotai

užima mažiau kaip 15 – 20 proc.), požeminio vandens, kraštovaizdžio rekreacinių išteklių, gamtinio karkaso, karstinio regiono apsaugos zonose, teritorijose erozijai sustabdyti, nederlingose, taip pat derlingose, bet žemės ūkiui nenaudojamose ir nepatogiose naudoti žemėse, urbanizuotose teritorijose, kuriose pagal detaliuosius planus numatomas miškų įveisimas, ir išsaugoti žemės ūkio naudmenas su derlingais dirvožemiais žemės ūkio veiklai. Nauji miškų plotai (kartu su esamais miškais) turi atitikti funkcinę paskirtį, nustatytą teritorijų planavimo dokumentuose (priešerozinė, priešdefliacinė, ekologinė, ekosistemų apsaugos, gamtinio karkaso kompensacinė, upių takoskyros, miškų formavimo ir kt.).

Planuojant miškų plotus atskiruose regionuose, prioritetas teikiamas miškų plėtrai prie miestų, jūros pakrantėje, rekreacinėse teritorijose, arti didesnių vandens telkinių ir kelių. Miškų išdėstymo planavimas leis įgyvendinti pagrindines ratifikuotos Europos kraštovaizdžio konvencijos, pasirašytos 2000 m. spalio 20 d. Florencijoje, nuostatas. Pagal šią konvenciją kiekviena šalis įsipareigoja visoje teritorijoje nustatyti savo kraštovaizdžius, juos įvertinti ir apibrėžti kokybės tikslus, analizuoti juos keičiančius veiksnius, atkreipti dėmesį į pokyčius.

Bendrieji ilgalaikiai kraštovaizdžio tvarkymo ir apsaugos tikslai: išsaugoti kraštovaizdžio įvairovę, kultūros ir gamtos paveldo vertybes, atkurti pažeistus gamtinius elementus, užtikrinti racionalų natūralaus ir formuojamo kultūrinio kraštovaizdžio suderinamumą darnios plėtros reikmėms. Pagrindiniai ilgalaikiai kraštovaizdžio tvarkymo uždaviniai:

- išplėsti saugomų teritorijų sistemą;
- padidinti miškingumą 3 proc. (iki 2022 m.), sudaryti sąlygas didėti kitos daugiametės augalijos plotams, pirmiausia gamtinio karkaso teritorijose;
- didinti agrarinio kraštovaizdžio ekologinį stabilumą, mažinti neigiamą žemės ūkio veiklos įtaką kraštovaizdžio įvairovei;
- išsaugoti rekreacinius išteklius.

2. ŽEMĖS NAUDOJIMO BŪKLĖ

Lietuvos Respublikos žemės fondą sudaro visa Lietuvos Respublikos teritorijoje esanti privati, valstybinė ir savivaldybių žemė.

Pagal pagrindinę tikslinę žemės naudojimo paskirtį Lietuvos Respublikos žemės fondas skirstomas į:

- 1) žemės ūkio paskirties žemę;
- 2) miškų ūkio paskirties žemę;
- 3) vandens ūkio paskirties žemę;
- 4) konservacinės paskirties žemę;
- 5) kitos paskirties žemę

Pagal kokybinę sudėtį Lietuvos Respublikos žemės fondas skirstomas į žemės naudmenas. „Žemės naudmenos – žemės plotai, kurie nuo kitų žemės plotų skiriasi jiems būdingomis gamtinėmis savybėmis arba ūkinio naudojimo ypatumais.“ [5]

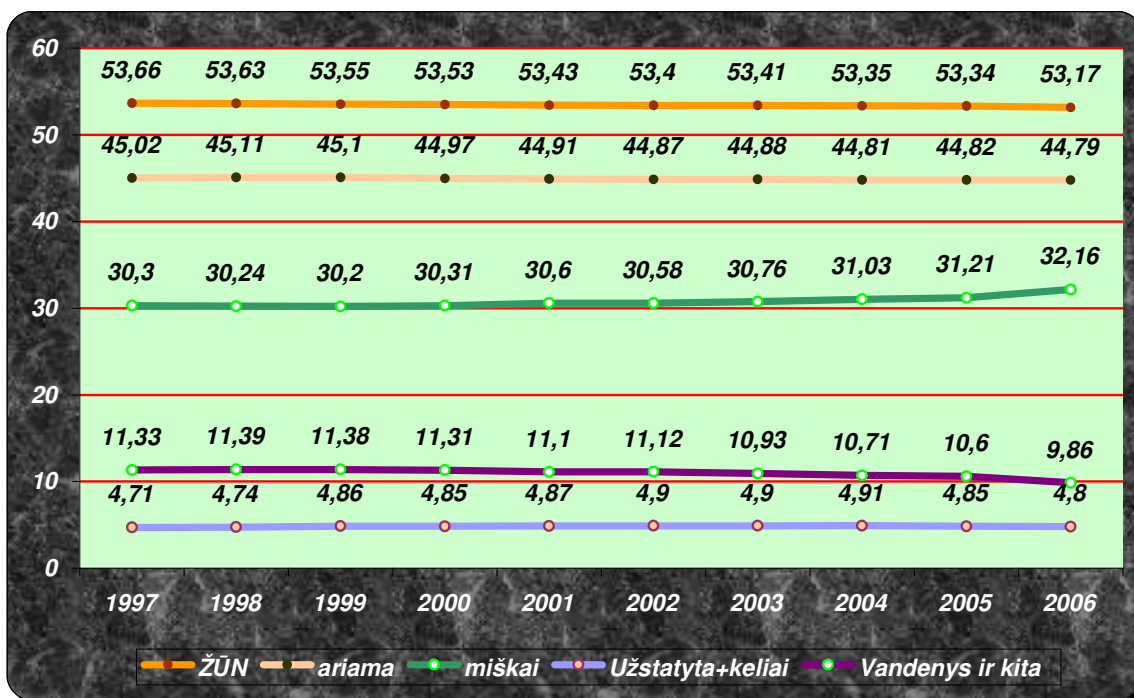
Naudojami Lietuvos Respublikos žemės fondo, pateikto Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos. 1 lentelėje pateikti 1997 – 2006 metų Lietuvos Respublikos žemės naudmenų procentinė sudėtis.

1 lentelė. Lietuvos Respublikos 1997 – 2006 metų žemės naudmenų struktūra (proc.)

Žemės naudmenos	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Žemės ūkio naudmenos	53.66	53.63	53.55	53.53	53.43	53.40	53.41	53.35	53.34	53.17
Iš jų ariamosi žemė	45.02	45.11	45.10	44.97	44.91	44.87	44.88	44.81	44.82	44.79
Miškų žemė	30.30	30.24	30.20	30.31	30.60	30.58	30.76	31.03	31.21	32.16
Užstatytos teritorijos ir kelių užimta žemė	4.71	4.74	4.86	4.85	4.87	4.90	4.90	4.91	4.85	4.80
Vandens ir kita žemė	11.33	11.39	11.38	11.31	11.10	11.12	10.93	10.71	10.60	9.86

Per analizuojamą 9 metų laikotarpį pagal 1 lentelėje pateiktus duomenis žemės ūkio naudmenų plotas sumažėjo nuo 53,66 iki 53,17 proc. nuo bendro Lietuvos ploto, t.y. 31997 ha. Ariamosios žemės atitinkamai nuo 45,02 iki 44,79 proc., kas sudaro 15019 ha. Tačiau miškų užimamo žemės plotas padidėjo nuo 30,30 iki 32,16 proc. Lietuvos Respublikos ploto, t.y. 121458 ha. Taip pat dėl atsinaujinusių statybų nuo 4,71 iki 4,80 proc. padidėjo užstatytos teritorijos ir žemės užimtos keliais, t.y. 5877 ha. Tačiau ženkliai (95991 ha) sumažėjo žemės, kurią užima vandens telkiniai, pelkės ir kita nenaudojama žemė plotas.

1 paveikslėlyje pavaizduoti analizuojamo laikotarpio žemės naudmenų pokyčiai, kuriuose pastebima tik ryškesnė miškų ploto didėjimo tendencija.

1 pav. Žemės naudmenų pokyčiai Lietuvoje 1997 – 2006 metais

2.1. Žemės naudojimo būklė pagal fizinius geografinius rajonus

Pagal žemės geomorfologinius ypatumus, dirvožemių tinkamumą žemės ūkio veiklai, gyvenamųjų vietovių išsidėstymą ir kitus veiksnius Lietuvos teritorija skirstoma į tris gamtines – geografines zonas: Vakarų Lietuvos, Vidurio Lietuvos ir Rytų Lietuvos. Šių zonų gamtinės savybės nulėmė skirtingą žemės naudojimo žemės ūkiui ir miškų ūkiui laipsnį.

Pagrindiniai žemės ūkio paskirties žemės plotai – ariamoji žemė ir kitos žemės ūkio naudmenos formavosi šimtmečiais. Šių plotų efektyvesnis naudojimas galimas tik gerinant dirvožemio savybes, kurių reikia žemės ūkio augalams. Žemės pritaikymą intensyviai žemės ūkio veiklai didžia dalimi nulėmė melioracija: įrengtos sausinimo sistemos, nutiestas ūkių kelių su tvirta danga tinklas, sustambinti laukai ir pagerinta jų konfiguracija.

Lietuvos gyvenamųjų vietovių tinklas priklauso nuo teritorijos administracinio suskirstymo ir ūkinės veiklos ypatumų. Pagal Lietuvos Respublikos teritorijos bendrąjį planą miestų sistemą (urbanistinį karkasą) sudaro metropoliniai centrai (Vilnius, Kaunas, Šiauliai ir Klaipėda) ir regioniniai centrai. Pakankamo potencialo regioniniams centrums priskiriama Panevėžys, Alytus ir Marijampolė, nepakankamo potencialo – Tauragė, Telšiai ir Utena. Be šių apskričių centrų, iki regioninių centrų galima plėtoti Biržus, Mažeikius, Ukmergę, Raseinius ir Rokiškį, taip pat Švenčionis arba Švenčionėlius. Gyvenamosios vietovės (iš viso Lietuvoje yra 115 miestų bei daugiau kaip 1800 miestelių ir kaimo gyvenviečių, turinčių daugiau kaip 100

gyventojų) yra tolygiai išsidėstę šalies teritorijoje, ir jų augimo galimybės priklauso ne tik nuo gamtinių – geografinių sąlygų, bet ir nuo šalies ūkio plėtros.

Iš 1 paveikslėlyje esamų duomenų negalime vienareikšmių išvadų apie pokyčių tendencijas, todėl bus analizuojami duomenys visai Lietuvos teritorijai, bet sugrupuosiu į fizinius geografinius rajonus. Pagrindinis fizinis veiksnys lemiantis žemės kokybę yra žemės ūkio naudmenų našumo balas. 2 paveiksle pateikta informacija kokie Lietuvoje vyrauja žemės ūkio naudmenų našumo balai.

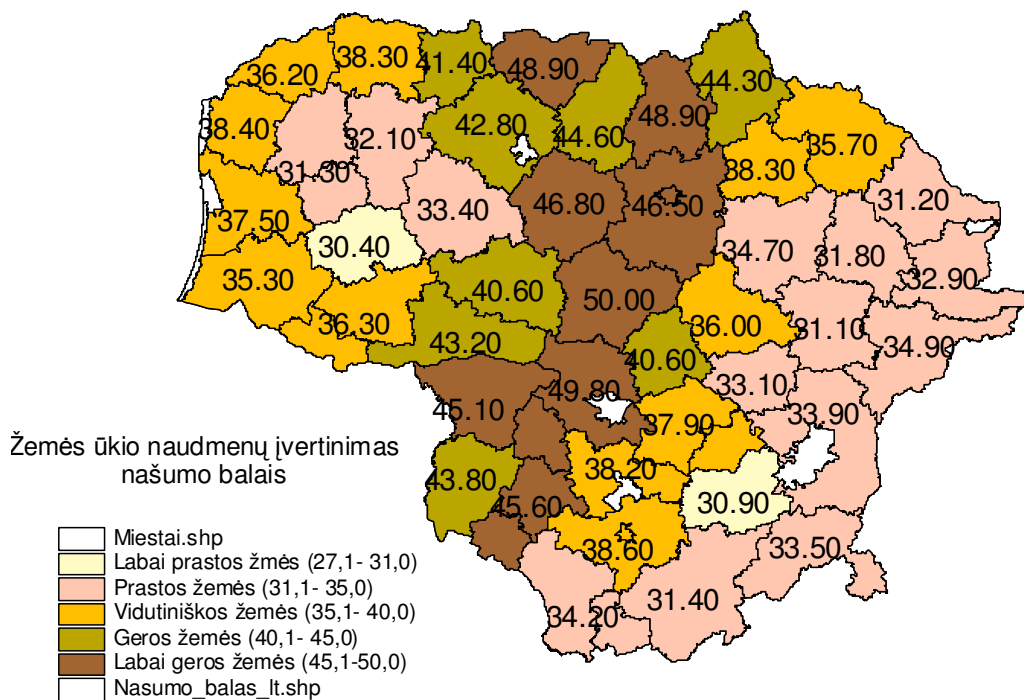
2 pav. Lietuvos Respublikos žemės našumo vertinimas

Iš 2 paveiksle pateikiamos informacijos, jog sugrupavus žemės ūkio naudmenų našumo balus pagal apskritis, išsiskiria trys regionai:

1. Vakarų Lietuvos. Tai Klaipėdos, Telšių ir Tauragės apskritys su prastomis ir vidutiniškai prastomis žemėmis.
2. Vidurio Lietuvos tai teritorija, į kurią jungtume Šiaulių, Panevėžio Kauno ir Marijampolės apskritis, kur vyrauja labai geros žemės.
3. Rytų Lietuvos regionas, kuris jungia Utenos, Vilniaus ir Alytaus apskritis.

Kaip matome, tradiciškai Lietuva yra sugrupuota į Vakarų Lietuvą, Vidurio Lietuvą ir Rytų Lietuvą.

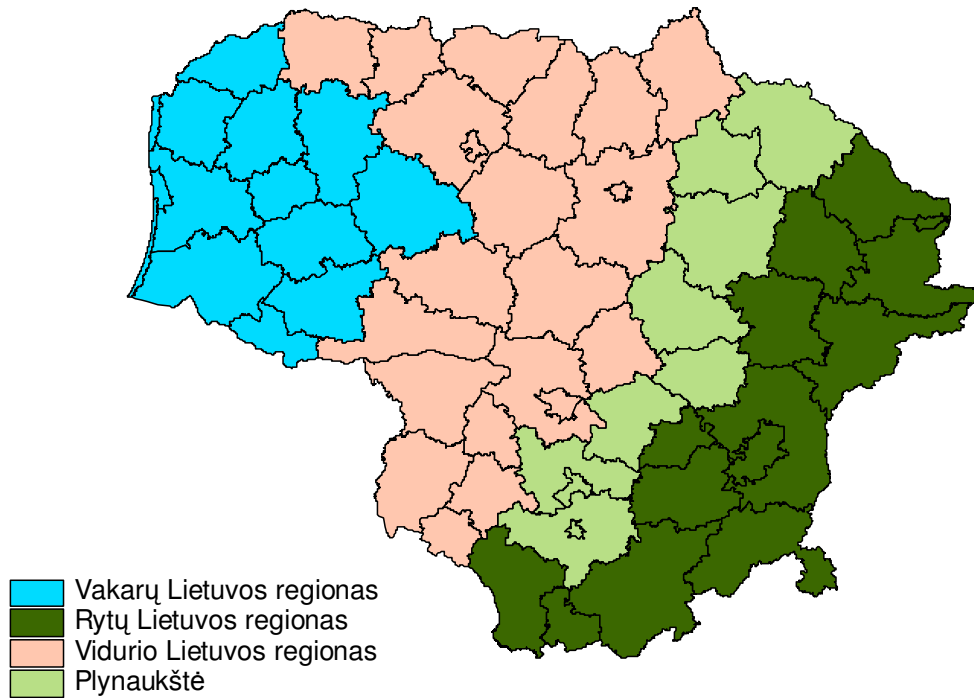
Lietuvos Respublikos žemės ūkio naudmenų našumo įvertinimas

3 pav. Lietuvos Respublikos žemės ūkio naudmenų našumo įvertinimas pagal savivaldybes

3 paveiksle žemės ūkio naudmenų našumo balai detalizuojami rajonų lygmenis. Vakarų Lietuvoje vyrauja vidutiniško ir prastos žemės. Vidurio Lietuvos teritorijoje galima išskirti labai gerų žemių teritoriją, kurioje vyrauja žemės su naudmenų našumo balu 45,1 – 50,0. Tai teritorijos, kur mažas miškingumas ir žemės ūkio naudmenų plotai užima daugiau nei 60 proc. teritorijos. Ryčiau Vidurio Lietuvos stebime žemės naudmenų prastėjimo tendencijas. O Rytų Lietuvoje, kur vyrauja miškai, žemės ūkio naudmenos priskiriamos prastų žemių grupei.

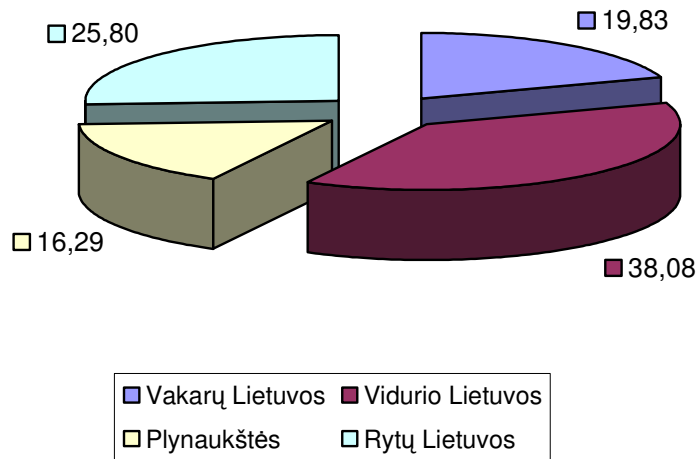
Lietuvos Respublikos teritorijos suskirstymas į fizinius geografinius regionus

4 pav. Lietuvos Respublikos teritorijos suskirstymas į fizinius geografinius rajonus

Analizuojant žemės išteklių naudojimą, Lietuvos Respublikos teritoriją grupuosime ne teritoriniu administraciniu principu, bet atsižvelgiant į fizines geografines charakteristikas. 4 paveikslėlyje pavaizduotas Lietuvos Respublikos teritorijos suskirstymas į 4 fizinius geografinius rajonus:

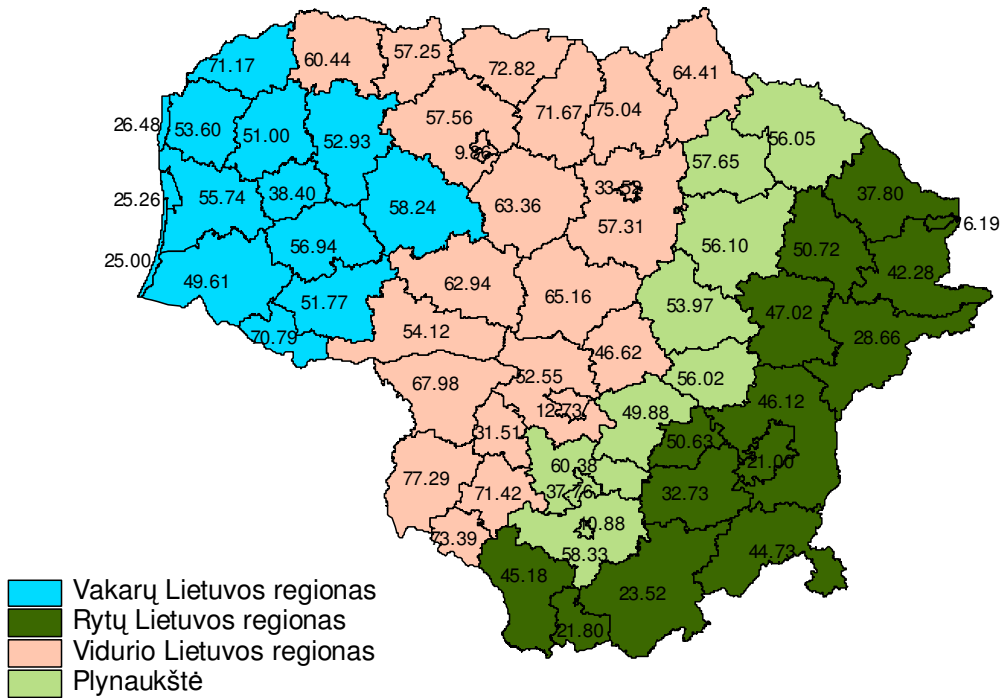
Regionų dydis (%)

5 pav. Lietuvos Respublikos teritorijoje sugrupuotų fizinių geografinių rajonų santykis

Vakarų Lietuvos (bendras plotas – 1294,86 tūkst. ha arba 19,83 proc.); **Vidurio Lietuvos** (plotas 2486,64 tūkst. ha arba 38,08 proc.); **Rytų Lietuvos plynaukštės** (bendras plotas – 1063,78 tūkst. ha arba 16,29 proc.) ir visa likusi teritorija į rytus – tai **Rytų Lietuvos aukštumų** geografinis rajonas (bendras plotas 1684,74 tūkst. ha arba 25,80 proc.).

Lietuvos Respublikos teritorijos žemės ūkio naudmenų plotas (%)

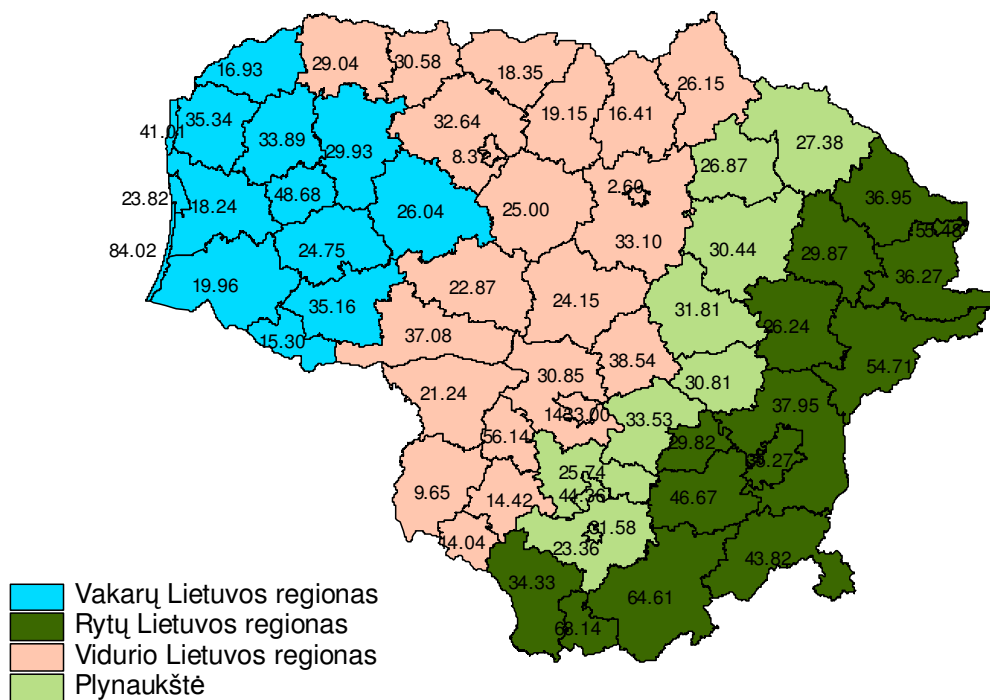

6 pav. Žemės ūkio naudmenų užimamas plotas pagal savivaldybes

Vakarų Lietuvos geografiniame rajone žemės ūkio naudmenos sudaro vidutiniškai daugiau nei 54 proc. nuo bendro ploto, Vidurio Lietuvos geografiniame rajone šis dydis siekia daugiau nei 60 proc., Rytų Lietuvos plynaukštės geografiniam rajone žemės ūkio naudmenų ploto vidurkis – 55,59 proc., o Rytų Lietuvos aukštumų geografinio rajono žemės ūkio naudmenų rodiklis tesiekia tik 38 proc. nuo bendro teritorijos ploto.

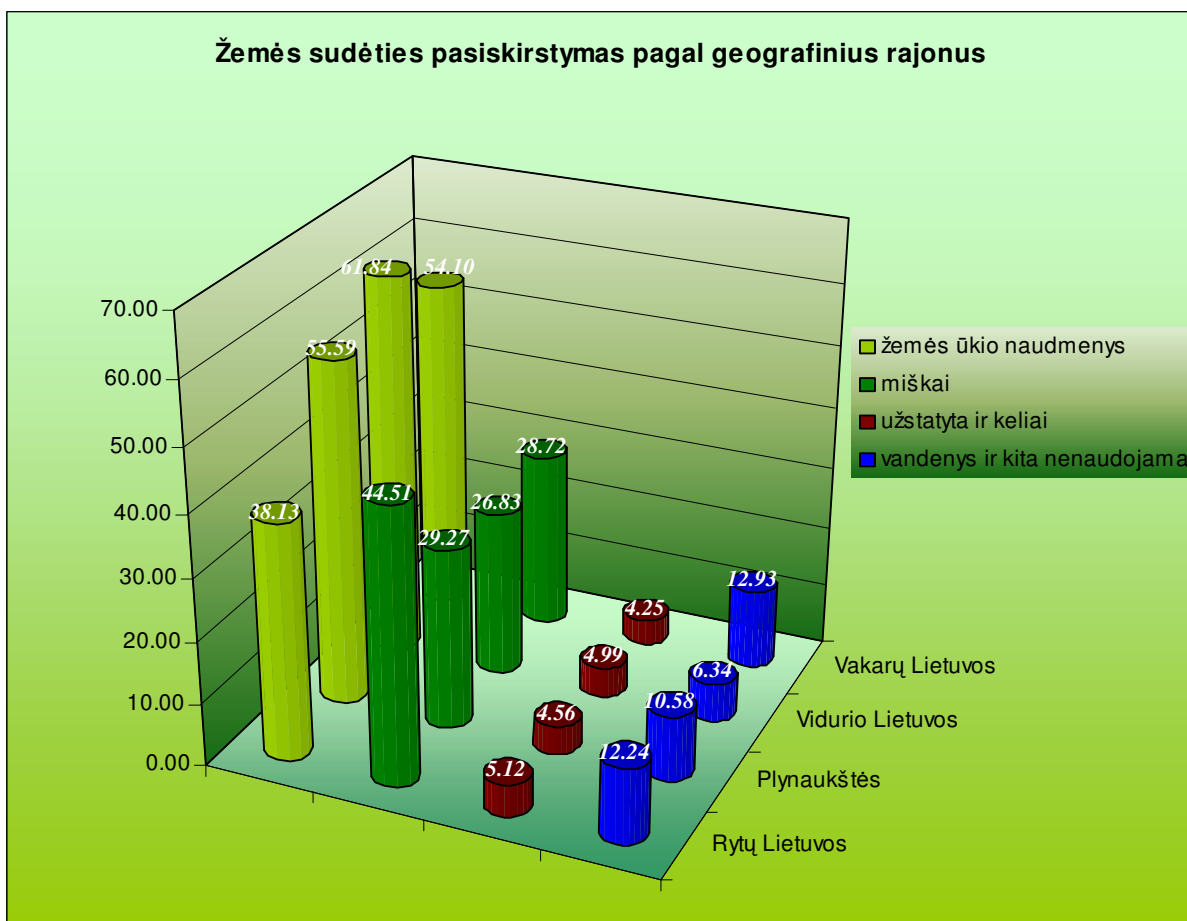
2007–01–01 Lietuvos Respublikos žemės fondo duomenimis Lietuvos Respublikos teritorijoje esančių miškų plotas sudarė 2100341,64 ha arba 32,16 proc. nuo bendro Lietuvos ploto. 7 paveikslėlyje matosi miškų užimamas plotas pagal administracinius rajonus. Analizei naudojami geografinių rajonų duomenys. Sugrupavus į fizinius geografinius rajonus matome, jog Vakarų Lietuvos, Vidurio Lietuvos bei Rytų Lietuvos plynaukštės geografiniame rajone miškingumas svyruoja apie 28 proc., tik Rytų Lietuvos aukštumų geografiniame rajone miškai vidutiniškai užima 44,5 proc. nuo bendro ploto.

Lietuvos Respublikos teritorijos miškingumas (%)

7 pav. Lietuvos Respublikos teritorijos miškingumas (2007–01–01)

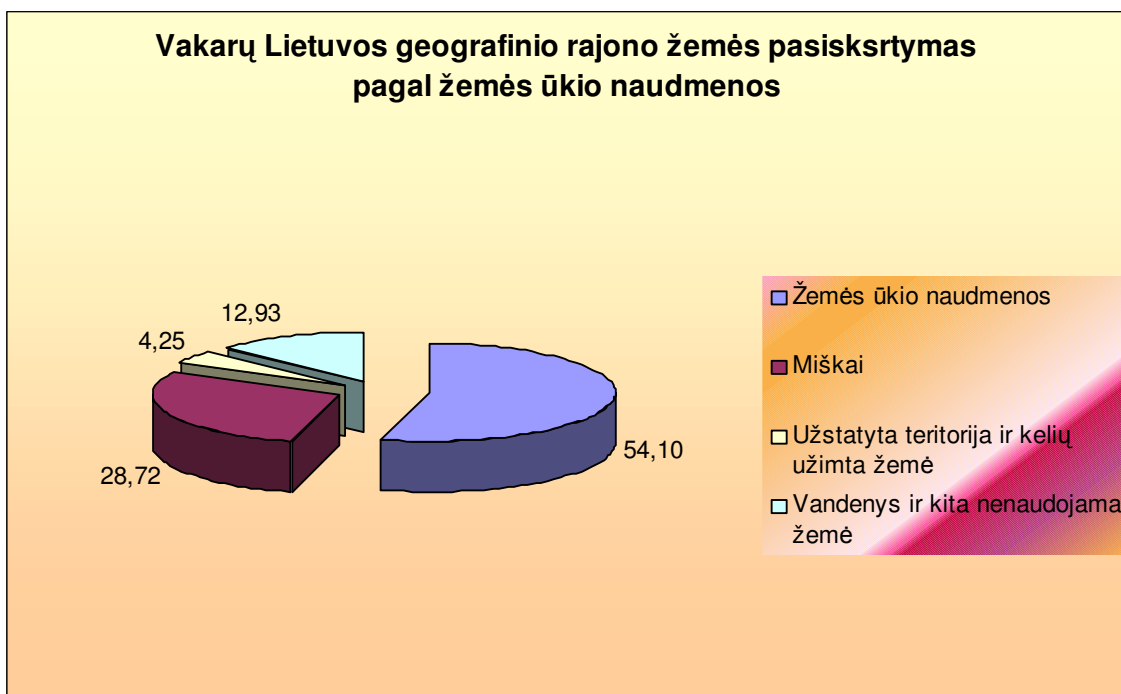
8 paveiksle pateikti suvestiniai Lietuvos Respublikos žemės fondo duomenys 2007–01–01 būklei. Visuose geografiniuose rajonuose, išskyrus Rytų Lietuvos geografinį rajoną, žemės ūkio naudmenos užima daugiau negu pusę visų naudmenų, o miškingumas Vakarų, vidurio Lietuvos ir Rytų Lietuvos plynaukštės rajonuose sudaro apie trečdalį bendro ploto.

8 pav. Žemės sudėties pasiskirstymas fiziniuose geografiniuose rajonuose (2007–01–01)

2.1.1. Vakarų Lietuvos geografinis rajonas

Vakarų Lietuvos geografiniam rajonui priskirta Klaipėdos miesto, Neringos miesto, Palangos miesto savivaldybės, Kelmės rajono, Klaipėdos rajono, Kretingos rajono ir Pagėgių savivaldybės, Plungės rajono, Rietavo savivaldybės, Skuodo rajono, Tauragės rajono, Telšių rajono, Šilalės rajono ir Šilutės rajono teritorijos. Bendras Vakarų Lietuvos geografinio rajono plotas – 1294865,76 ha, kuriame 2007–01–01 Lietuvos Respublikos žemės fondo duomenimis žemės ūkio naudmenos sudaro 54,10 proc. nuo bendro teritorijos ploto, miškai – 28,72 proc.. Užstatyta teritorija ir žemė užimta keliais užima 4,25 proc. nuo bendro ploto ir vandenys bei kita nenaudojama žemė sudaro – 12,93 proc. nuo bendro ploto. (Žiūr. 9 pav.)

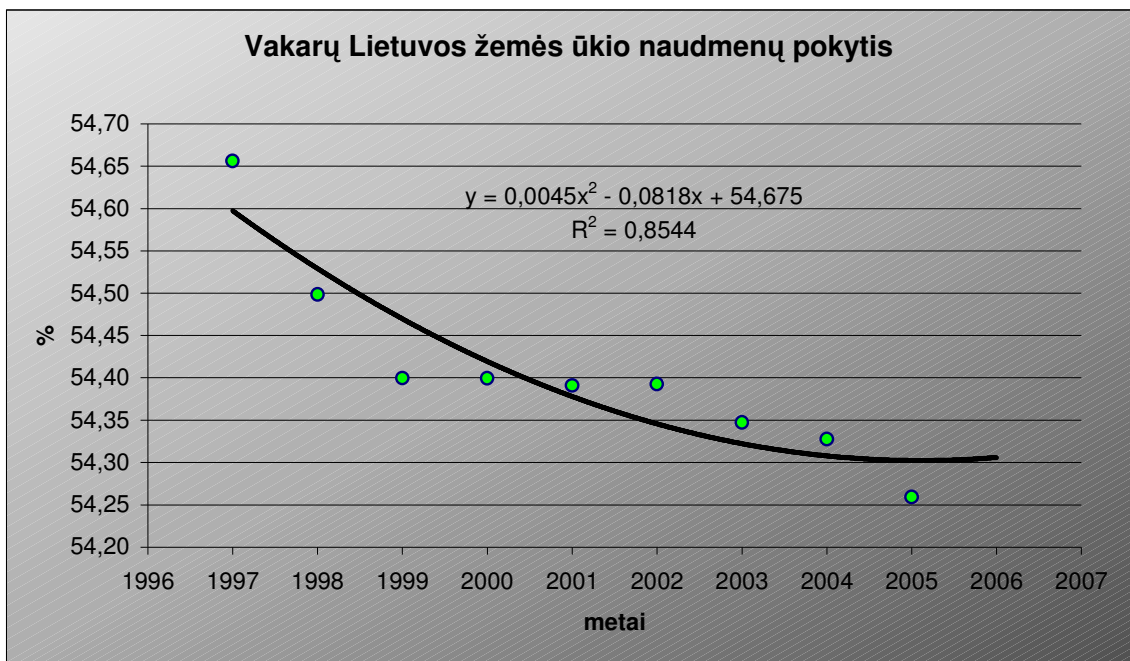
9 pav. Vakarų Lietuvos geografinio rajono žemės naudmenų pasiskirstymas

2 Lentelėje pateikta Vakarų Lietuvos geografinio rajono žemės naudmenų sudėtis, fiksuota Lietuvos Respublikos žemės fonde per 10 metų (nuo 1997–01–01 iki 2007–01–01)

2 lentelė. Vakarų Lietuvos žemės naudmenų sudėtis 1997 – 2006 metais

Metai	Bendras plotas (ha)	Žemės ūkio naudmenos (ha)	%	Ariama (ha)	%	Miškai (ha)	%	Užstatyta teritorija, (ha)	Keliai, (ha)	Užstatyta ir keliai (ha)	%	Vandenys (ha)	Kita nenaudojama (ha)	Vandenys ir kita nenaudojama (ha)	%
1997	1294865.76	707725.05	54.66	546067.24	42.17	355506.87	27.46	25663.79	30260.81	55924.60	4.32	74403.01	101306.23	175709.24	13.57
1998	1294865.76	705683.14	54.50	543601.78	41.98	356844.58	27.56	25608.03	30482.42	56090.45	4.33	74360.91	101886.68	176247.59	13.61
1999	1294865.76	704402.97	54.40	548736.50	42.38	358612.03	27.69	25191.38	30518.33	55709.71	4.30	74336.25	101804.80	176141.05	13.60
2000	1294865.76	704400.21	54.40	548725.28	42.38	358612.68	27.69	25196.34	30522.63	55718.97	4.30	74336.25	101797.65	176133.90	13.60
2001	1294865.76	704291.47	54.39	549648.77	42.45	358618.09	27.70	25186.86	30540.21	55727.07	4.30	74321.22	101907.91	176229.13	13.61
2002	1294865.76	704312.36	54.39	549814.65	42.46	359015.31	27.73	25189.37	30694.17	55883.54	4.32	74320.79	101333.76	175654.55	13.57
2003	1294865.76	703724.36	54.35	549728.15	42.45	360356.87	27.83	25183.54	30729.82	55913.36	4.32	74344.90	100526.27	174871.17	13.50
2004	1294865.76	703468.83	54.33	549556.56	42.44	360708.11	27.86	25183.54	30750.86	55934.40	4.32	74344.90	100409.52	174754.42	13.50
2005	1294865.76	702583.78	54.26	549899.30	42.47	361334.92	27.91	26270.14	29585.22	55855.36	4.31	74347.45	100744.25	175091.70	13.52
2006	1294865.76	700545.87	54.10	552053.33	42.63	371847.08	28.72	25552.16	29501.95	55054.11	4.25	74381.35	93037.35	167418.70	12.93

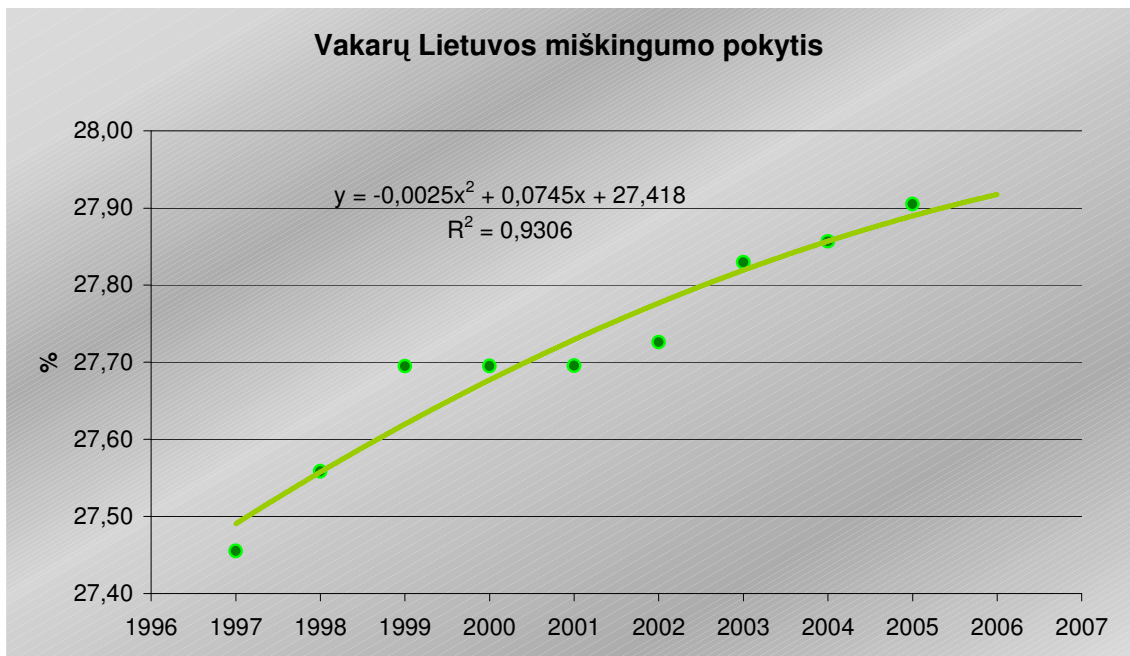
Analizuojamo rajono žemės fondo duomenys išrinkti ir sugrupuoti. Naudojant grafines priemones pateikta žemės išteklių kitimo tendencija.

10 pav. Vakarų Lietuvos geografinio rajono žemės ūkio naudmenų pokytis 1997 – 2006 metais

Iš 10 paveiksle pavaizduotame grafike matoma žemės ūkio naudmenų mažėjimo tendencija. Žemės ūkio naudmenų plotai per analizuojamą dešimtmetį sumažėjo nuo 54,66 proc. iki 54,10 proc. bendro geografinio rajono ploto. Veiksniai sąlygoję šią tendenciją bus apibūdinti žemiau. O dabar parodysiu kaip kito ariamos žemės kiekis per analizuojamą laikotarpį.

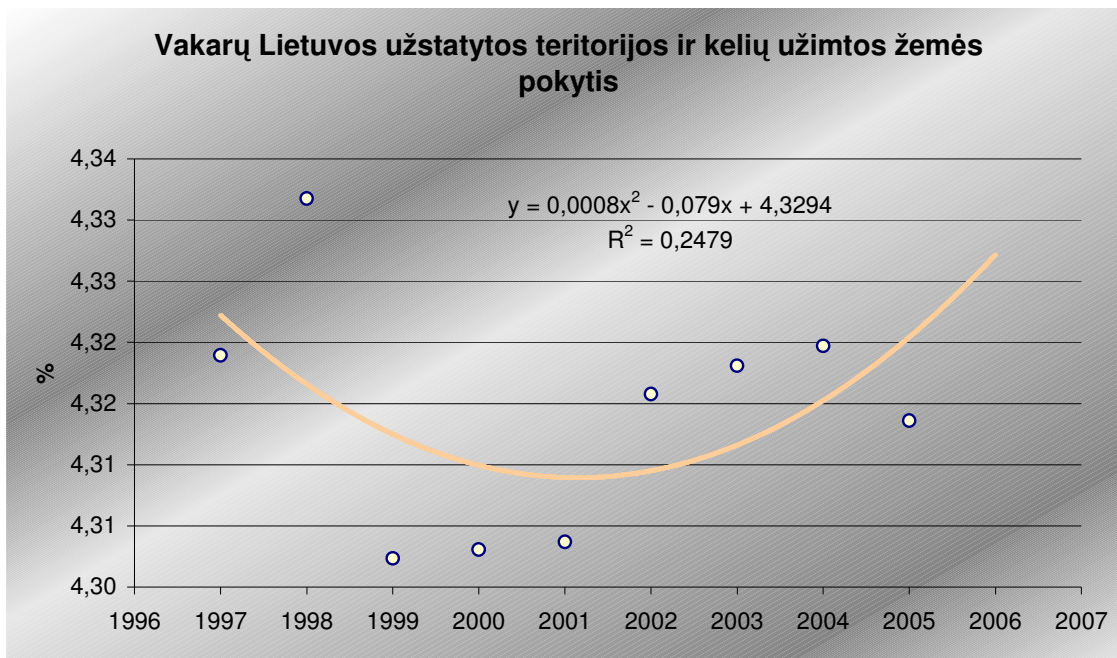
11 paveiksle pavaizduota miškų plotų pokytis Vakarų Lietuvos geografiniame rajone.

11 pav. Vakarų Lietuvos geografinio rajono miškingumo pokytis 1997 – 2006 metais

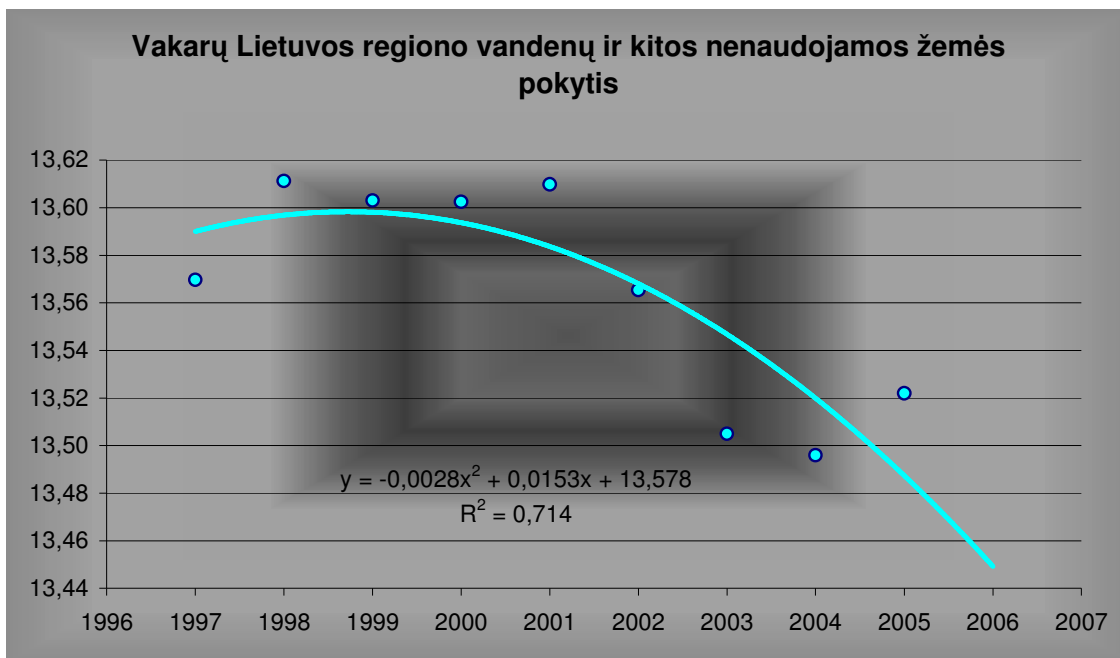
Stebima miškingumo didėjimo tendencija. Miškingumas didėja nuo 27,46 proc. iki 28,72 proc. Atkreiptinas dėmesys į 2006 metų duomenis.

Kita žemės naudmenų grupė – tai žemė po pastatais, kiemais, aikštelėmis, kelių užimta žemė. Šią naudmenų grupę įvardinsim kaip užstatytą teritoriją. 12 paveiksle matome, jog išskyrus 2006 metus šios naudmenų grupės pokytis buvo nežymus.

12 pav. Vakarų Lietuvos geografinio rajono užstatytos žemės pokytis 1997 – 2006 metais

Dar viena nagrinėjama žemės naudmenų grupė – tai žemė po vandens telkiniais, krūmais bei kita nenaudojama žemė. Jos Vakarų Lietuvos regione 2007-01-01 būklei buvo 167418,70 ha, kas sudarė 12,93 proc. nuo bendro regiono ploto.

13 pav. Vakarų Lietuvos geografinio rajono vandenų ir kitos nenaudojamos žemės pokytis 1997 – 2006 metais

Išskyrus duomenis už 2006 metus, šių žemės naudmenų plotas beveik nekito.

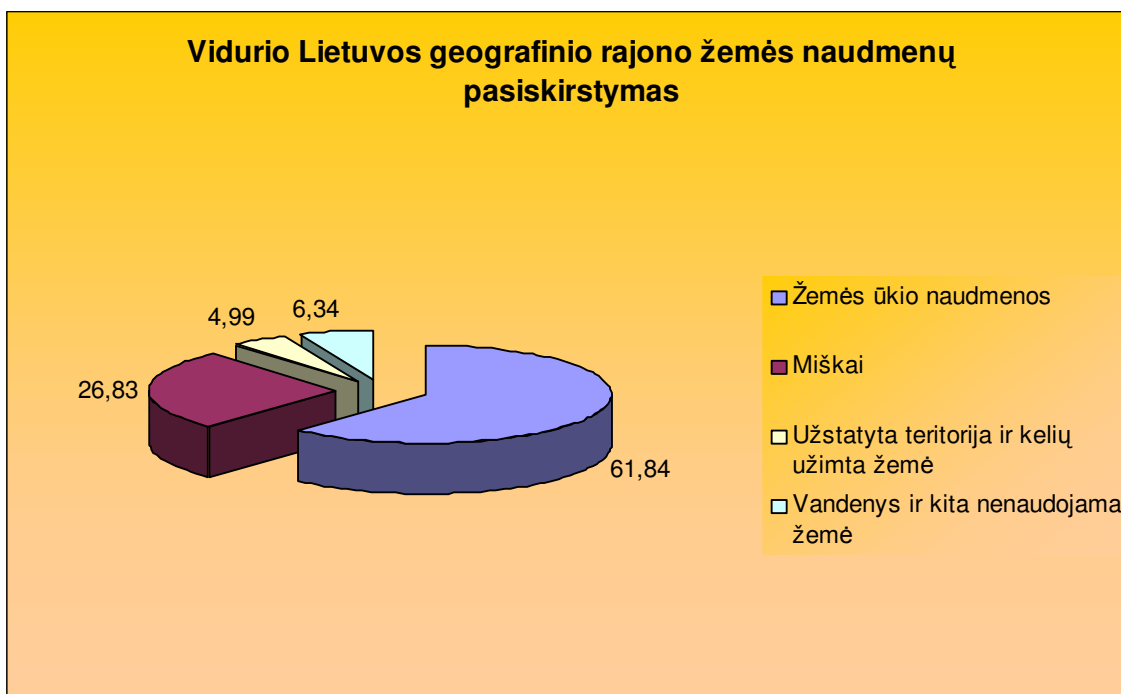
Apibendrinus Vakarų Lietuvos regiono žemės naudmenų kiekybinius pokyčius per analizuojama laikotarpį, darytinos išvados:

- nors ir sumažėjo žemės ūkio naudmenų kiekis, tačiau jos tapo kokybiškesnė, nes padidėjo ariamos žemės kiekis.
- padidėjo miškingumas nenaudojamos žemės bei prastesnių žemės ūkio naudmenų sąskaita.

Veiksniai, sąlygoję šiuos pokyčius aprašyti 3 skyriuje

2.1.2. Vidurio Lietuvos geografinis rajonas

Vidurio Lietuvos geografiniam rajonui, kurio plotas 2486636,93 ha priskiriama Marijampolės savivaldybės, Kauno miesto, Panevėžio miesto, Biržų rajono, Vilkaviškio rajono, Jonavos rajono, Kalvarijos savivaldybės, Kauno rajono, Kėdainių rajono savivaldybės, Kazlų Rūdos, Panevėžio rajono, Pasvalio rajono, Raseinių rajono, Šakių rajono, Jurbarko rajono, Šiaulių miesto, Akmenės rajono, Joniškio rajono, Mažeikių rajono, Pakruojo rajono, Radviliškio rajono bei Šiaulių rajono teritorijos. Tai sudaro 38,08 proc. nuo bendro Lietuvos ploto.

14 pav. Vidurio Lietuvos geografinio rajono žemės naudmenų sudėtis (2007–01–01)

14 paveiksle pavaizduota Vidurio Lietuvos geografinio rajono žemės naudmenų sudėtis. 2007–01–01 Valstybinio žemės fondo duomenimis žemės ūkio naudmenos sudarė 61,84 proc., miškai 26,83 proc., užstatyta teritorija užėmė 4,99 proc. nuo bendro geografinio rajono ploto ir vandenių, krūmų bei kitos nenaudojamos žemės užimamas plotas sudaro 6,34 proc.

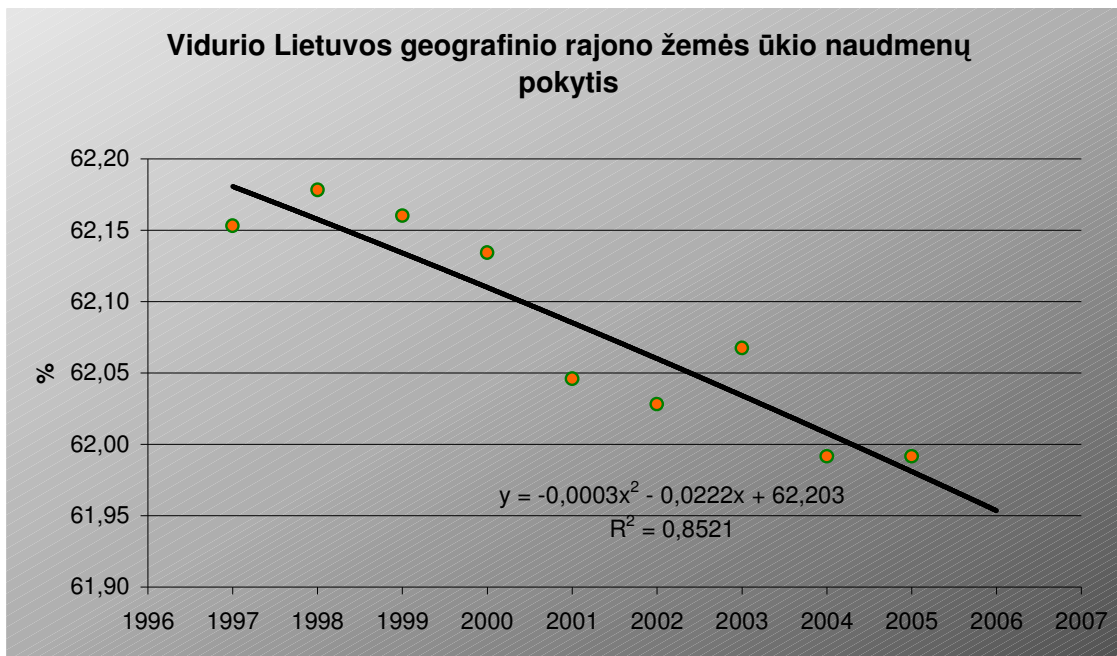
4 lentelėje pateikta Vidurio Lietuvos žemės naudmenų sudėtis per 10 metų naudojant Valstybinio žemės fondo duomenis.

4 lentelė. Vidurio Lietuvos žemės naudmenų sudėtis 1997 – 2006 metais

Metai	Bendras plotas (ha)	Žemės ūkio naudmenos (ha)	%	Ariama (ha)	%	Mišškai (ha)	%	Užstatyta (ha)	Keliai (ha)	Užstatyta ir keliai (ha)	%	Vandens (ha)	Kita nenaudojama (ha)	Vandens ir kita nenaudojama (ha)	%
1997	2486638.60	1545527.01	62.15	1386817.82	55.77	630416.61	25.35	47013.93	76278.37	123292.30	4.96	63437.32	123965.36	187402.68	7.54
1998	2486636.93	1546151.80	62.18	1389913.88	55.90	631566.02	25.40	47083.34	77608.31	124691.65	5.01	62624.61	121602.85	184227.46	7.41
1999	2486636.93	1545701.46	62.16	1391170.36	55.95	629756.80	25.33	46921.83	79730.47	126652.30	5.09	62563.90	121962.47	184526.37	7.42
2000	2486636.93	1545054.57	62.13	1386815.11	55.77	632784.11	25.45	46753.95	79346.50	126100.45	5.07	62419.61	120278.19	182697.80	7.35
2001	2486636.93	1542860.03	62.05	1384296.57	55.67	638804.31	25.69	46278.85	79585.36	125864.21	5.06	62267.50	116840.88	179108.38	7.20
2002	2486636.93	1542417.89	62.03	1383336.19	55.63	637982.38	25.66	46821.52	79013.30	125834.82	5.06	62272.57	118129.27	180401.84	7.25
2003	2486636.93	1543393.41	62.07	1384662.42	55.68	642223.81	25.83	46263.51	80036.61	126300.12	5.08	62282.01	112437.58	174719.59	7.03
2004	2486636.93	1541509.14	61.99	1385131.08	55.70	646548.41	26.00	46261.27	80099.48	126360.75	5.08	62280.49	109938.14	172218.63	6.93
2005	2486636.93	1541509.14	61.99	1385131.08	55.70	646548.41	26.00	46261.27	80099.48	126360.75	5.08	62280.49	109938.14	172218.63	6.93
2006	2486636.93	1537796.16	61.84	1388388.76	55.83	667228.36	26.83	47550.68	76494.48	124045.16	4.99	62199.27	95367.98	157567.25	6.34

Naudojant 4 lentelės duomenis, bus atlikta žemės ūkio paskirties žemės, ariamos žemės miškų žemės, žemės po pastatais ir keliais bei vandenių ir kitos nenaudojamos žemės užimamų plotų pokyčių analizė. Pokyčių rezultatai bus pateikti žemiau paveikslėliuose.

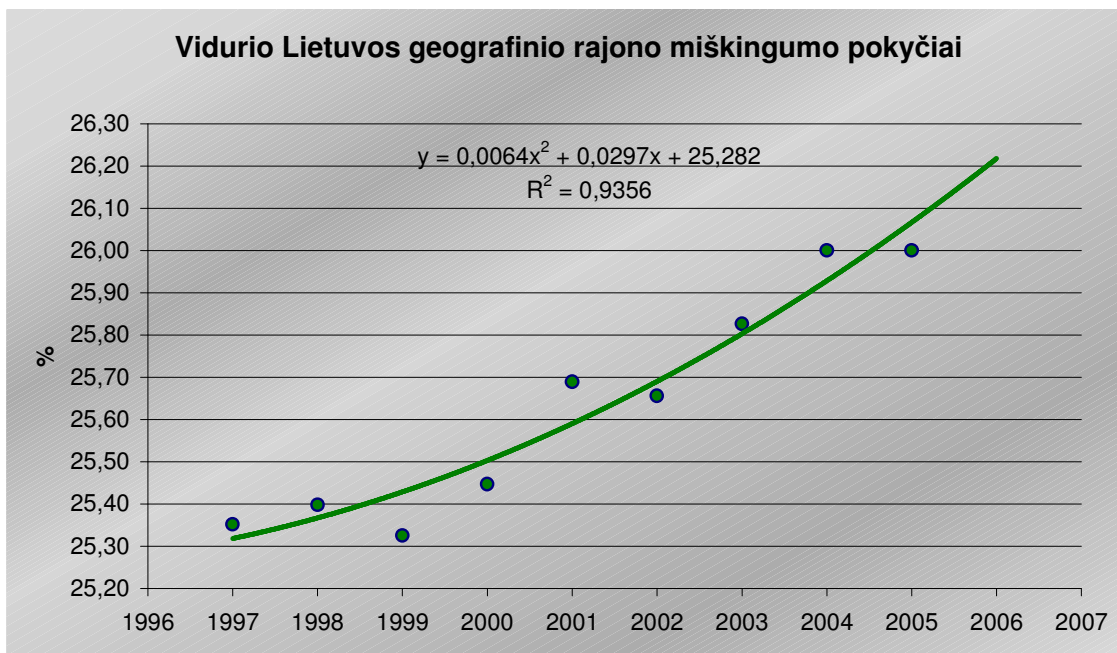
Pirmiausia, atliekame žemės ūkio naudmenų pokyčio Vidurio Lietuvos geografiniame rajone analizę.

15 pav. Vidurio Lietuvos geografinio rajono žemės ūkio naudmenų pokytis 1997 – 2006 metais

15 paveiksle matome, kad žemės ūkio naudmenų plotas per 10 metų sumažėjo nuo 62,15 proc. iki 61,84 proc. nuo bendro regiono ploto. Tai sudaro 7708 ha arba 0,31 proc.

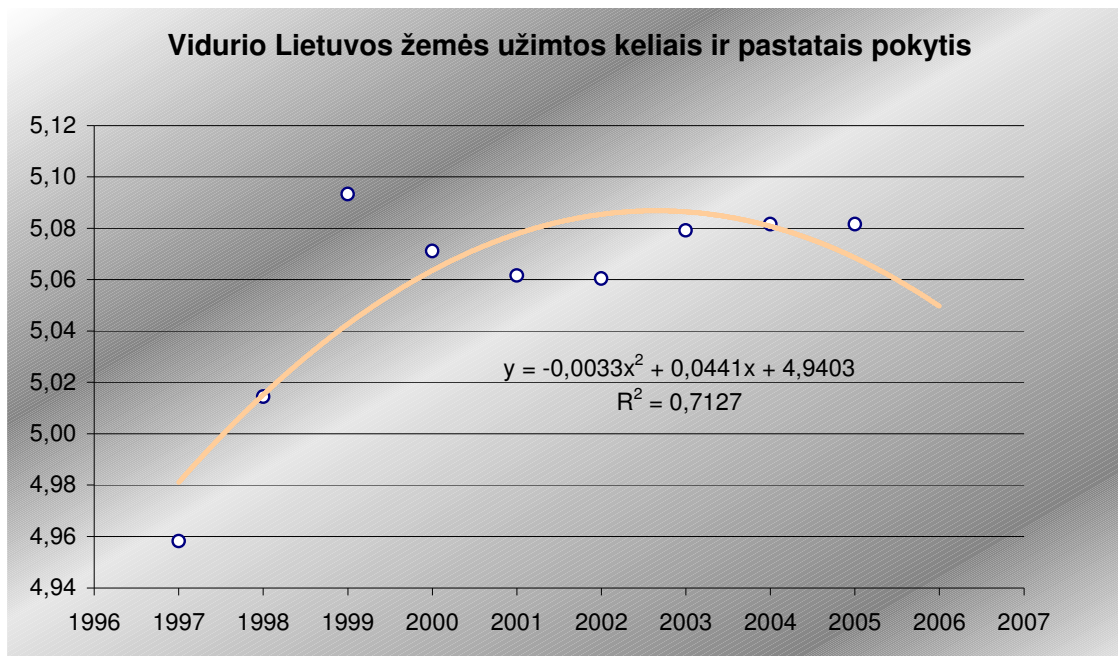
Miškų pokyčiai pavaizduojami 16 paveiksle.

16 pav. Vidurio Lietuvos geografinio rajono miškų ploto pokytis 1997 – 2006 metais

16 paveikslo grafike matome, jo miškingumas padidėjimo nuo 25,35 proc. iki 26,83 proc. nuo bendro geografinio rajono ploto.

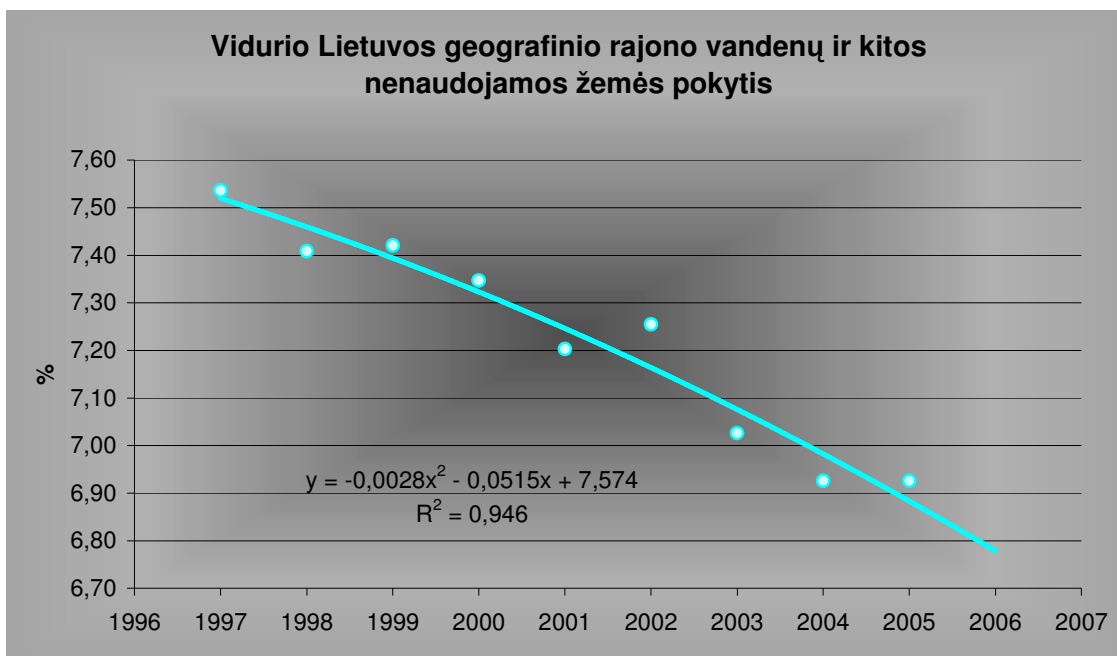
17 paveiksle pateikiama Vidurio Lietuvos geografinio rajono žemės esančios po pastatais, keliais, aikštelėmis pokytis per analizuojamą dešimtmetį.

17 pav. Vidurio Lietuvos geografinio rajono žemės užimtos pastatais ir keliais pokytis 1997 – 2006 metais

Analizuojant 19 paveikslą matome, jog žemės užimtos pastatais ir keliais kiekis 2000 – 2004 metais buvo padidėjo ir toliau stebime stabilizavimosi tendenciją.

Iš 18 paveiksle pavaizduotos Vidurio Lietuvos geografinio rajono vandens ir kitos nenaudojamos žemės plotų pokyčio kreivės matome, jog žemės, kurią užima vandenys, krūmai, kita nenaudojama žemė, pokytis turi mažėjimo tendenciją.

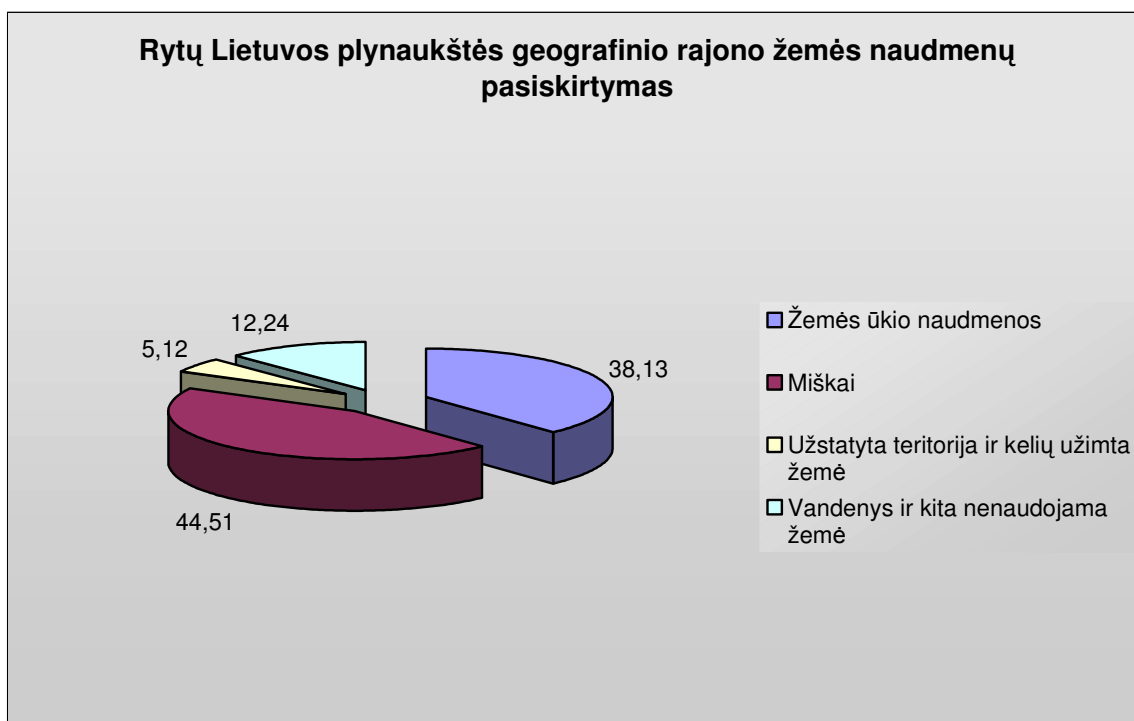
18 pav. Vidurio Lietuvos geografinio rajono vandenų ir kitos nenaudojamos žemės ploto pokytis 1997 – 2006 metais

Apibendrinant Vidurio Lietuvos geografinio rajono žemės išteklių pokytį, darytinos išvados, jog per laikotarpį nuo 1997–01–01 iki 2007–01–01:

- žemės ūkio paskirties žemė turi tendenciją mažėti, kai tuo tarpu ariamos žemės plotai didėja.
- didėja miškų užimta žemė mažėjant prastos kokybės: krūmų bei kitos nenaudojamos žemės plotai.

2.1.3. Rytų Lietuvos plynaukštės geografinis rajonas

Rytų Lietuvos plynaukštės geografiniam rajonui priskiriama Alytaus miesto, Birštono savivaldybės, Alytaus rajono, Anykščių rajono, Kaišiadorių rajono, Kupiškio rajono savivaldybės, Prienų rajono, Rokiškio rajono, Ukmergės rajono, Širvintų rajono teritorija. Geografinio rajono plotas – 1063780,03 ha arba 16,29 proc. Lietuvos ploto.

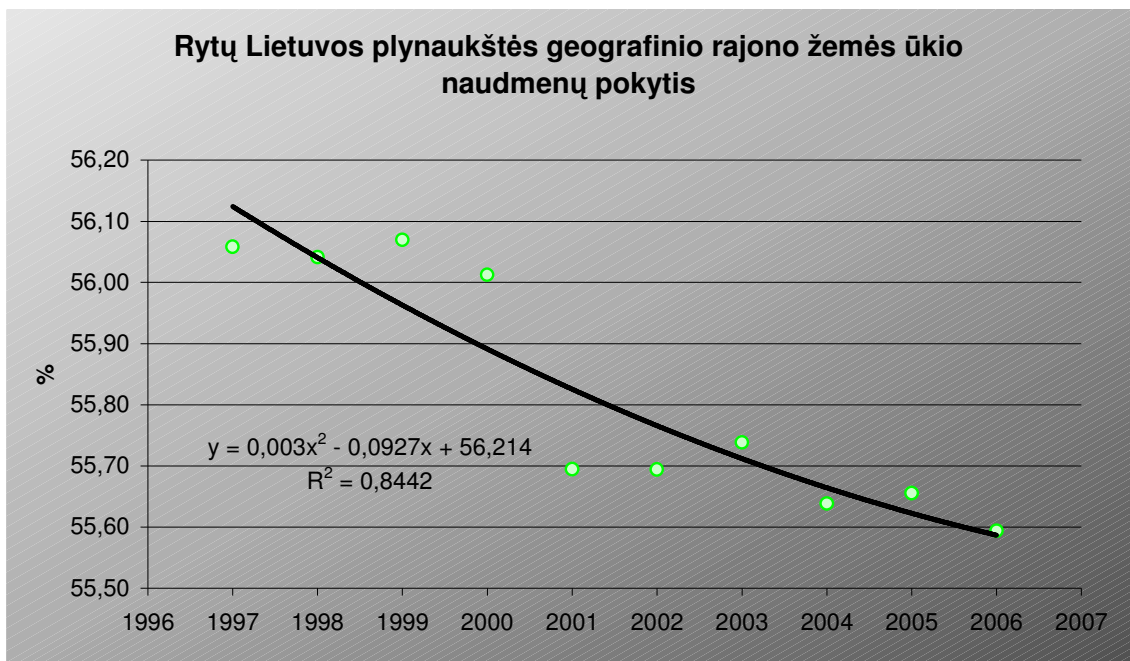
19 pav. Rytų Lietuvos plynaukštės geografinio rajono žemės naudmenų sudėtis (2007–01–01)

19 paveiksle pateiktoje diagramoje pagal Lietuvos Respublikos valstybinio žemės fondo 2007–01–01 duomenis matome, jog Rytų Lietuvos plynaukštėje žemės ūkio naudmenos sudaro 55,59 proc., miškai – 29,27 proc., užstatyta teritorija ir keliai užima 4,56 proc. nuo bendro ploto ir žemė po vandens telkiniais, krūmais ir kita nenaudojama sudaro 10,58 proc. nuo bendro geografinio rajono ploto.

5 lentelė. Rytų Lietuvos plynaukštės geografinio rajono žemės naudmenų sudėtis 1997 – 2006 metais

Metai	Bendras plotas (ha)	Žemės ūkio naudmenos (ha)	%	Ariama (ha)	%	Mišakai (ha)	%	Užstatyta (ha)	Keliai (ha)	Užstatyta ir keliai (ha)	%	Vandens (ha)	Kita nenaudojama (ha)	Vandens ir kita nenaudojama (ha)	%
1998	1071820.53	600662.68	56.04	502319.54	46.87	292486.29	27.29	21703.10	27682.08	49385.18	4.61	36248.04	93038.34	129286.38	12.06
1999	1071820.53	600965.64	56.07	499467.35	46.60	291298.68	27.18	21690.33	27902.91	49593.24	4.63	36244.51	93718.46	129962.97	12.13
2000	1071820.53	600352.50	56.01	498636.35	46.52	295335.02	27.55	21554.48	27643.70	49198.18	4.59	36244.89	90689.94	126934.83	11.84
2001	1060859.45	590841.91	55.69	491026.92	46.29	298347.59	28.12	21331.03	27358.28	48689.31	4.59	35692.36	87288.28	122980.64	11.59
2002	1060859.45	590838.67	55.69	491017.37	46.28	297299.15	28.02	21331.03	27355.99	48687.02	4.59	35692.35	88342.26	124034.61	11.69
2003	1063780.03	592934.36	55.74	492923.87	46.34	297858.77	28.00	21382.46	27407.00	48789.46	4.59	35737.96	88459.48	124197.44	11.68
2004	1063780.03	591872.52	55.64	492545.63	46.30	304389.39	28.61	21373.10	27426.58	48799.68	4.59	35739.18	82979.26	118718.44	11.16
2005	1063780.03	592053.62	55.66	492546.51	46.30	307014.23	28.86	21842.66	26626.42	48469.08	4.56	35739.04	80504.06	116243.10	10.93
2006	1063780.03	591399.30	55.59	492476.18	46.29	311378.53	29.27	21808.28	26675.44	48483.72	4.56	35739.99	76778.49	112518.48	10.58

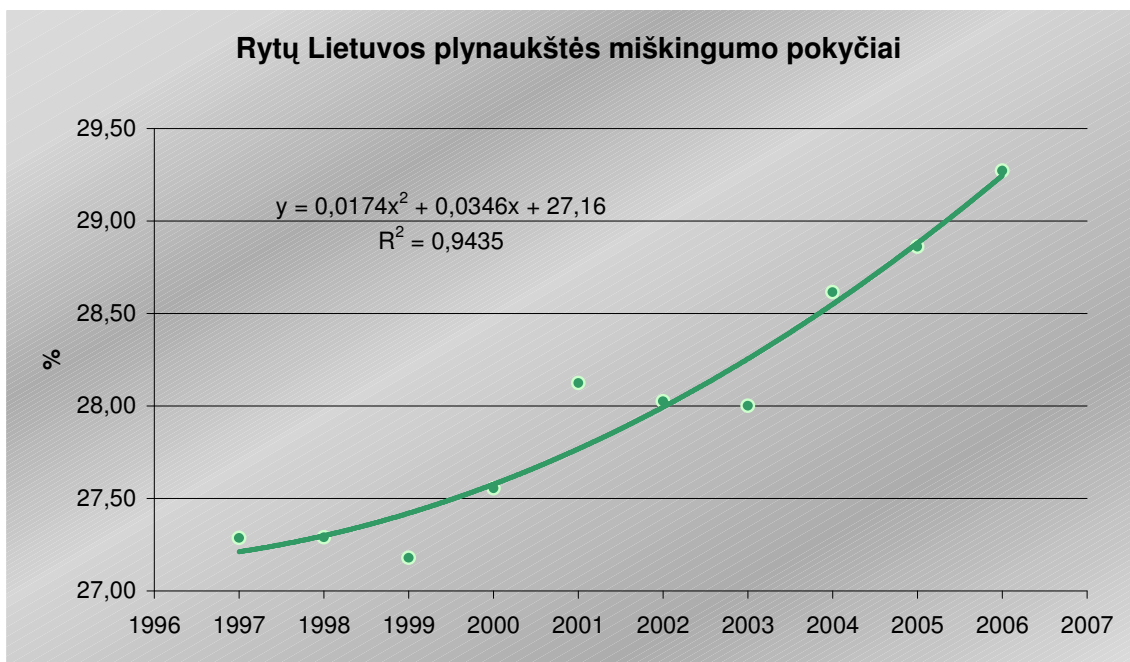
Atliksime Rytų Lietuvos plynaukštės geografinio rajono kiekybinius žemės naudmenų pokyčius pagal atskiras naudmenų grupes 10 metų laikotarpyje (1997 – 2006 metai). 20 paveiksle pateiktas Rytų Lietuvos plynaukštės geografinio rajono žemės ūkio naudmenų žemės pokytis.

20 pav. Rytų Lietuvos plynaukštės geografinio rajono žemės ūkio naudmenų ploto pokytis 1997 – 2006 metais

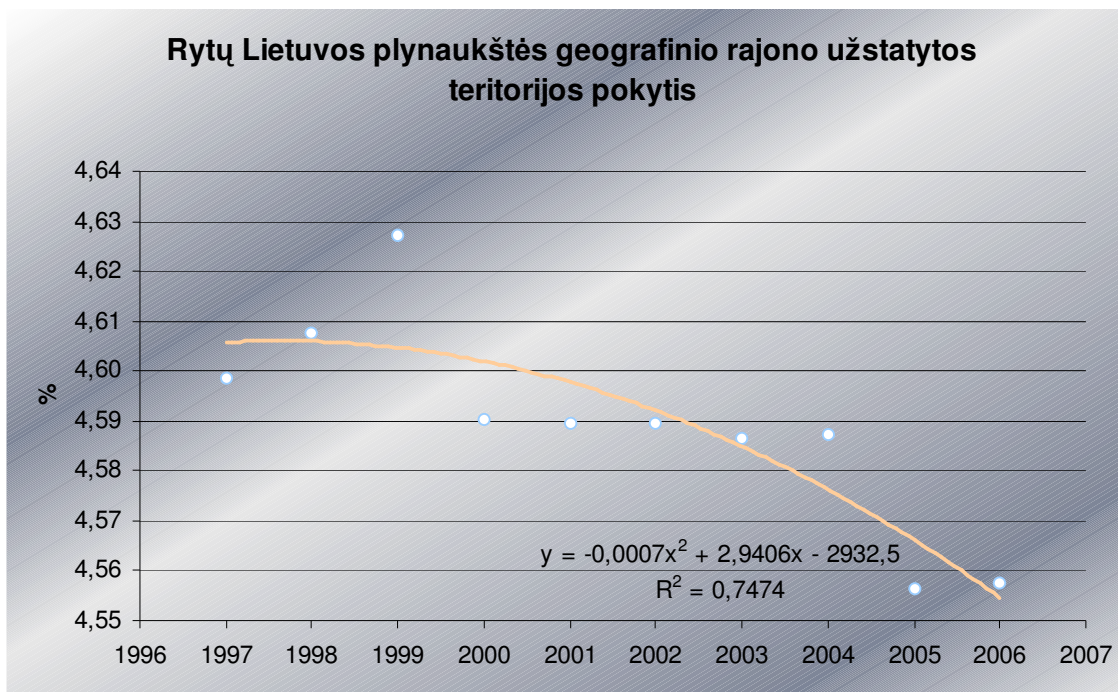
Tradiciškai žemės ūkio naudmenų kiekis per 10 metų sumažėjo. 20 paveikslo grafike matome, jog žemės ūkio naudmenos stipriai sumažėjo 2000 – 2001 metai ir po to mažėjimo tendencijos sulėtėjo.

21 paveiksle pavaizduotas miškų pokytis Rytų Lietuvos plynaukštės geografiniame rajone.

21 pav. Rytų Lietuvos plynaukštės geografinio rajono miškingumo pokytis 1997 – 2006 metais

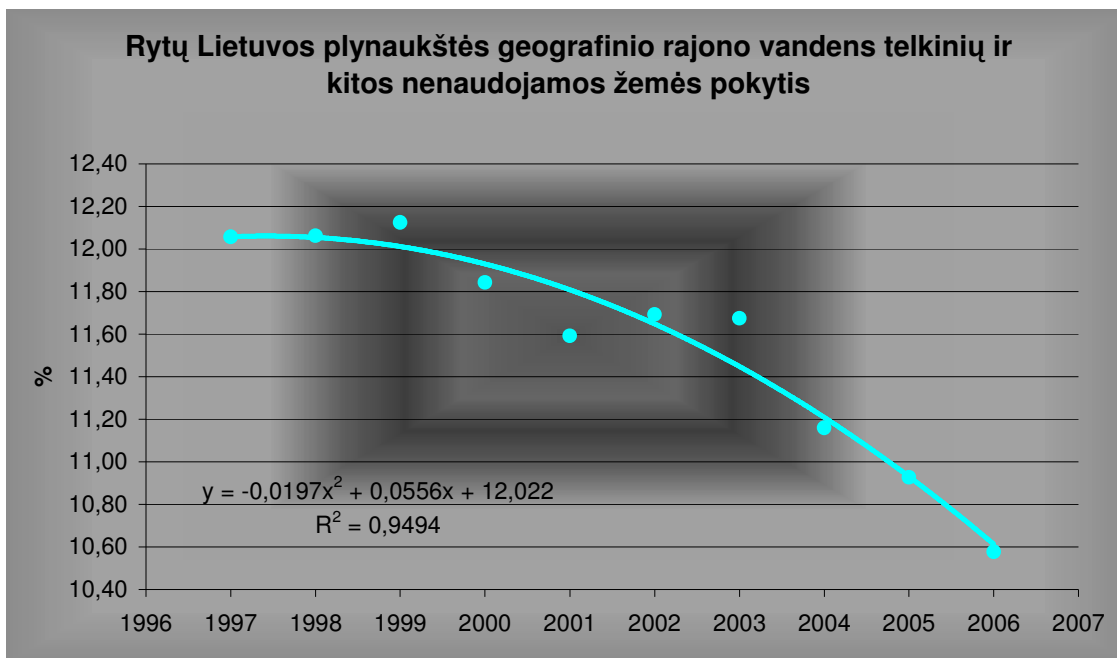
Kaip matome iš grafiko duomenų miškingumas šiame rajone per 1997 – 2006 metus didėja vienodai ir padidėjo 2 proc. Žemės po pastatais ir keliais ploto pokytis Rytų Lietuvos plynaukštės geografiniame rajone pavaizduotas 22 paveikslo grafike.

22 pav. Rytų Lietuvos plynaukštės geografinio rajono užstatytos teritorijos ir kelių užimtos žemės pokytis 1997 – 2006 metais

Užstatytos teritorijos pokytis Rytų Lietuvos plynaukštės geografiniame rajone, turi „laiptuotą“ mažėjimo tendenciją, t.y. po pirmojo ploto sumažėjimo 2004 metais, toliau, 2004 – 2006 metais, užstatytos teritorijos ir kelių plotai nekito, o 2005 metais – vėl sumažėjo ir 2006 metais išliko 2005 metų dydžio.

Paskutinė nagrinėtina naudmenų grupė, pateikta 23 paveiksle – tai teritorija užimta vandens telkinių ir kita nenaudojama žemė.

23 pav. Rytų Lietuvos plynaukštės geografinio rajono vandens ir kitos nenaudojamos žemės pokytis 1997 – 2006 metais

Iš 23 paveiksle pateikto grafiko matome, jog vandens telkinių ir kito nenaudojamos žemės užimi plotai turi tendenciją mažėti.

Apibendrinant Rytų Lietuvos plynaukštės geografinio rajono duomenis matome, jog per laikotarpį nuo 1997–01–01 iki 2007–01–01, šiame geografiniame rajone išskyrus miškų plotus, visų kitų žemės naudmenų grupių plotai sumažėjo ir turi tendenciją mažėti.

2.1.4. Rytų Lietuvos aukštumų geografinis rajonas

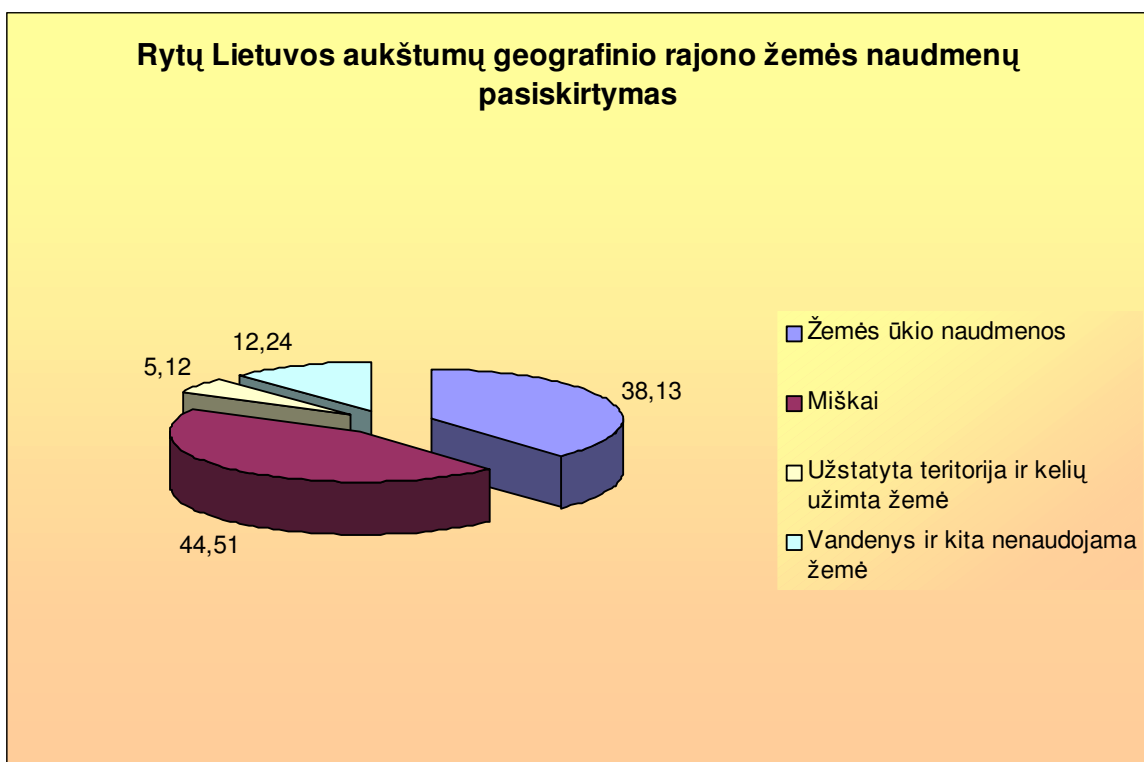
Rytų Lietuvos aukštumų geografinis rajonas, kuri sudaro Vilniaus miesto, Druskininkų savivaldybės, Varėnos rajono, Vilniaus rajono, Elektrėnų savivaldybės, Zarasų rajono, Ignalinos rajono, Lazdijų rajono, Molėtų rajono, Trakų rajono, Utenos rajono, Šalčininkų rajono, Švenčionių rajono, Visagino savivaldybės, Ignalinos rajono teritorija. Bendras plotas 1684740,60 ha arba 25,80 proc. Lietuvos teritorija.

Skirtingai nei kituose geografiniuose rajonuose Rytų Lietuvos aukštumų geografiniame rajone vyrauja ne žemės ūkio naudmenos, bet miškai, kurie čia užima 749887,67 ha arba 44,51 proc. nuo bendro Rytų Lietuvos geografinio rajono ploto. Žemės ūkio naudmenų užimamas plotas sudaro 642390,96 ha arba 38,13 proc. nuo bendro Rytų Lietuvos geografinio rajono ploto.

6lentelė. Rytų Lietuvos aukštumų geografinio rajono žemės naudmenų sudėtis 1997 – 2006 metais

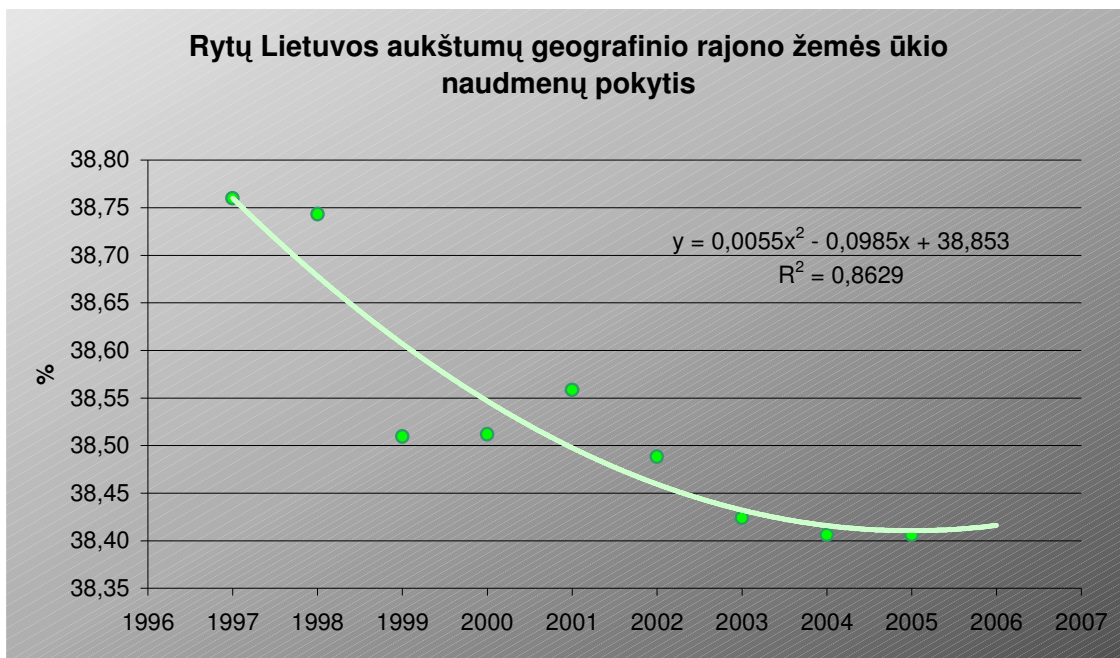
Metai	Bendras plotas (ha)	Žemės ūkio naudmenos (ha)	%	Ariama (ha)	%	Miškai (ha)	%	Užstatyta (ha)	Keliai (ha)	Užstatyta ir keliai (ha)	%	Vandenys (ha)	Kita nenaudojama (ha)	Vandenys ir kita nenaudojama (ha)	%
1998	1676700.10	649608.32	38.74	510136.30	30.43	694016.66	41.39	38326.54	40729.71	79056.25	4.71	89299.73	164719.14	254018.87	15.15
1999	1676700.10	645691.20	38.51	505915.83	30.17	692673.01	41.31	38133.29	47479.42	85612.71	5.11	89356.93	163366.25	252723.18	15.07
2000	1676700.10	645727.05	38.51	502197.86	29.95	692671.89	41.31	38132.78	47584.77	85717.55	5.11	89357.71	163225.90	252583.61	15.06
2001	1687661.18	650736.19	38.56	507687.30	30.08	702524.76	41.63	38259.54	49779.25	88038.79	5.22	89876.74	156484.70	246361.44	14.60
2002	1687661.18	649551.85	38.49	505681.18	29.96	702582.33	41.63	38259.04	50983.94	89242.98	5.29	89878.74	156405.28	246284.02	14.59
2003	1684740.60	647345.26	38.42	503036.24	29.86	708052.63	42.03	38204.24	51023.00	89227.24	5.30	89835.19	150280.28	240115.47	14.25
2004	1684740.60	647044.51	38.41	498759.55	29.60	714418.09	42.41	38215.54	51088.17	89303.71	5.30	89835.20	144139.09	233974.29	13.89
2005	1684740.60	647044.51	38.41	498759.55	29.60	714418.09	42.41	38215.54	51088.17	89303.71	5.30	89835.20	144139.09	233974.29	13.89
2006	1684740.60	642390.96	38.13	491832.85	29.19	749887.67	44.51	38238.56	47940.53	86179.09	5.12	89836.49	116446.39	206282.88	12.24

Žemė, kurią užima užstatyta teritorija ir keliai, sudaro 5,12 proc., o vandenų bei kitos nenaudojamos žemės plotas Rytų Lietuvos aukštumų geografiniame rajone yra 206282,88 ha. Tai sudaro net 12,24 proc. nuo bendro Rytų Lietuvos aukštumų geografinio rajono ploto.

24 pav. Rytų Lietuvos aukštumų geografinio rajono žemės naudmenų sudėtis (2007–01–01)

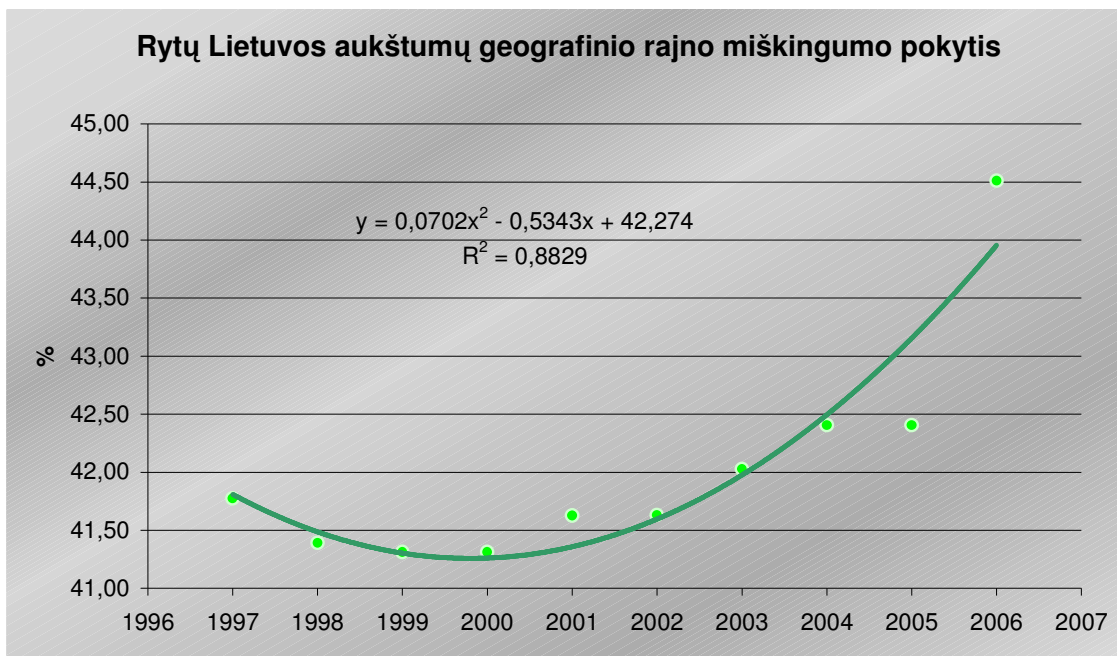
Analizuojame Rytų Lietuvos aukštumų geografinio rajono žemės naudmenų pokyčius pagal atskiras naudmenų grupes per 10 metų (1997 – 2006 metai).

25 pav. Rytų Lietuvos aukštumų geografinio rajono žemės ūkio naudmenų žemės ploto pokytis 1997 – 2006 metais

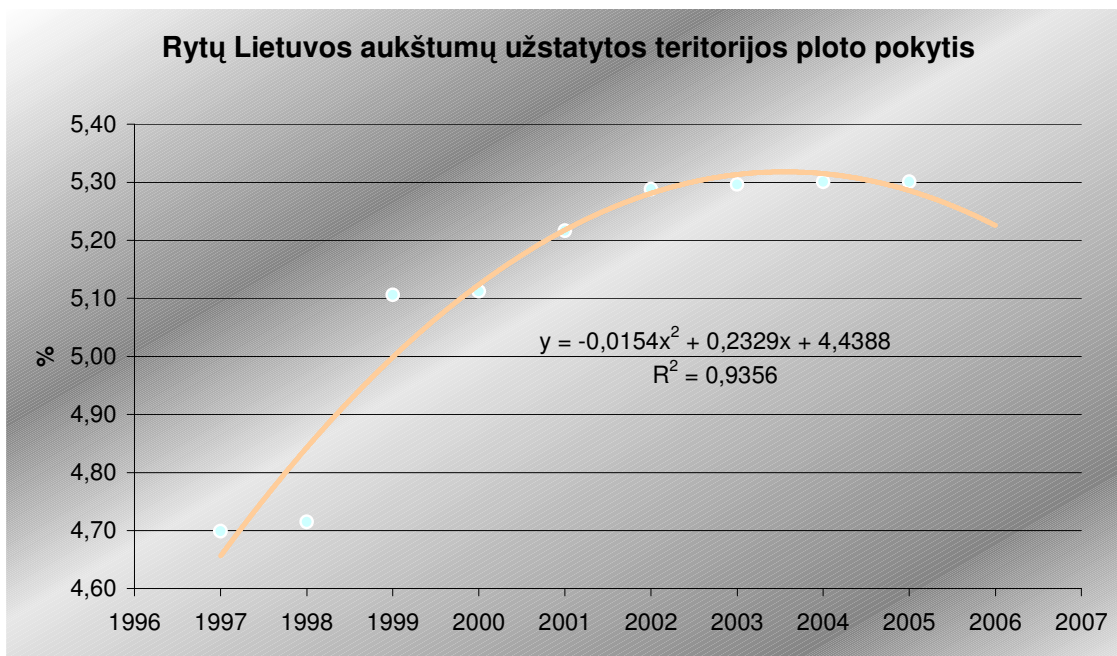
25 paveiksle pateiktas Rytų Lietuvos aukštumų geografinio rajono žemės ūkio naudmenų žemės pokytis. Kaip matome grafike, žemės ūkio naudmenų užimami plotai per 10 metų sumažėjo 0,5 proc.

Miškingumo pokyčiai pavaizduoti 26 paveikslėlio grafike. Grafike pavaizduotas ženklus miškingumo didėjimas. Tai ženkliausias miškingumo pokytis, lyginant su kitais geografiniais rajonais.

26 pav. Rytų Lietuvos aukštumų geografinio rajono miškingumo pokytis 1997 – 2006 metais

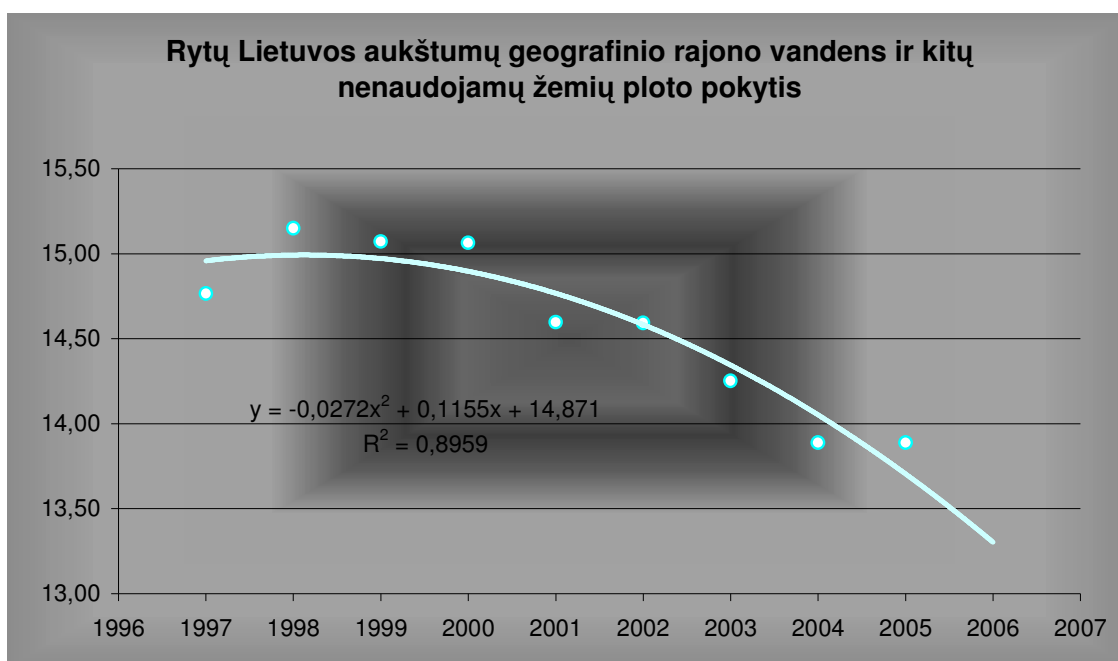
Užstatytos teritorijos ir kelių užimtos žemės pokytis Rytų Lietuvos aukštumų geografiniame rajone pavaizduotas 27 paveiksle. Šio paveikslo grafike vaizduojamas didelis augimas 1998 – 1999 metais, o po to šie pokyčiai labai nežymūs.

27 pav. Rytų Lietuvos aukštumų geografinio rajono užstatytos teritorijos ir kelių užimtos žemės pokytis 1997 – 2006 metais

Pokyčius matomus grafike sąlygojo startus urbanizacijos lygis priemiestinėse teritorijose prie sostinės.

Rytų Lietuvos geografinio rajono vandens ir kitos nenaudojamos žemės naudmenų grupės pagrindą sudaro žemė po vandens telkiniais, o kitos nenaudojamos žemės santykis yra labai mažas. 28 paveikslo grafike matome, jog praktiškai nėra pokyčių šios žemės naudmenų grupės kiekyje per nagrinėjamą laikotarpį.

28 pav. Rytų Lietuvos aukštumų geografinio rajono vandenų ir kitos nenaudojamos žemės pokytis 1997 – 2006 metais

Apibendrinant Rytų Lietuvos aukštumų žemės naudmenų kiekybinius pokyčius pastebime, jog:

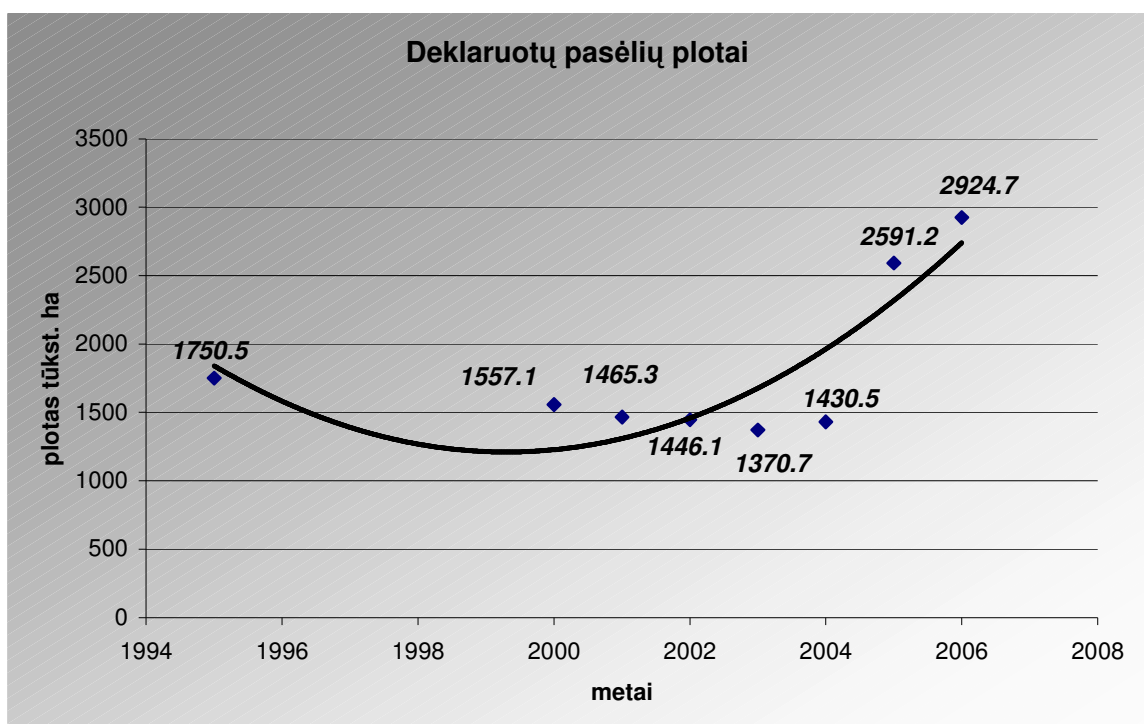
- Žemės ūkio naudmenų bei ariamos žemės plotų mažėjimą Rytų Lietuvoje lemia žemas žemės ūkio naudmenų našumo balas.
- Miškingumas, nors ir didžiausias Lietuvoje šiame regione padidėjo net 2,5 proc.

2.2. Žemės ūkio naudmenų naudojimo intensyvumas

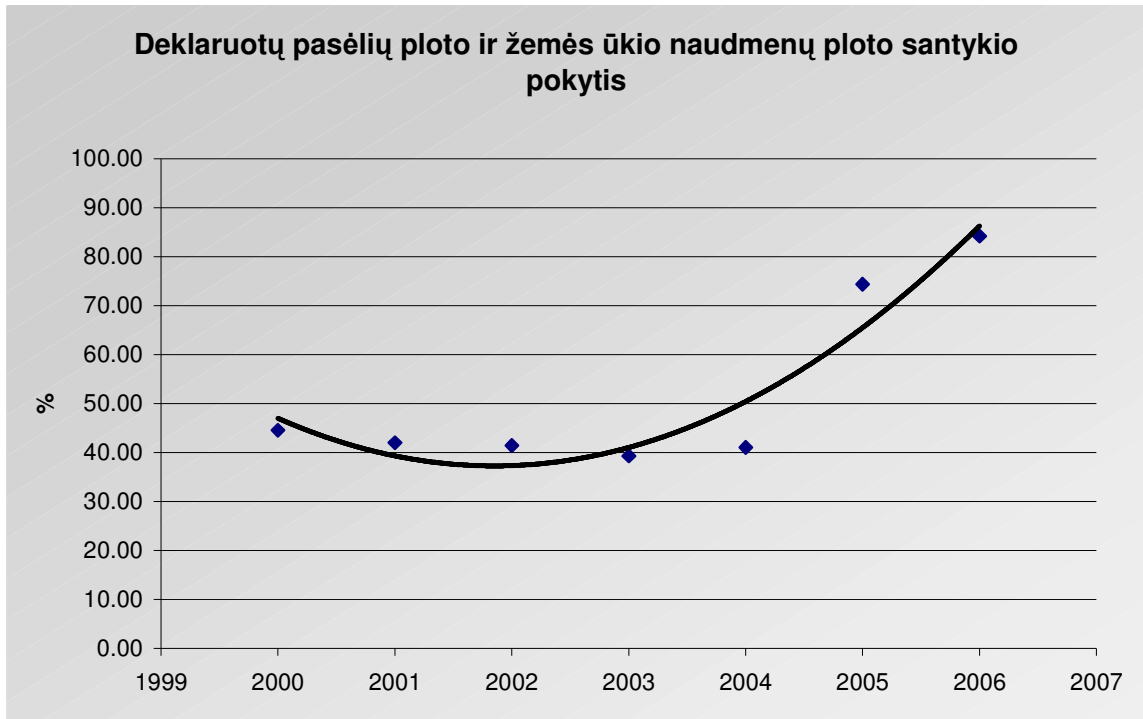
Dėl ūkinės veiklos, nesusijusios su žemės ūkio naudmenų gerinimu, didėja užstatytų teritorijų, kelių, nerekultivuotų (pažeistų) žemių plotai ir mažėja žemės ūkio naudmenų plotai, tuo pačiu ir bendras žemės ūkio paskirties žemės plotas. Dėl ūkinės veiklos, kuria gerinamos žemės ūkio naudmenų savybės (įrengiamos melioracijos sistemos, atliekami kultūrtechniniai darbai), didėja ariamosios žemės, kultūrinių pievų ir ganyklų plotai, taip pat didėja šių žemės ūkio naudmenų dirvožemių derlingumas. Dėl gamtinių veiksnių (žemių supelkėjimo, savaiminio apaugimo krūmais ir mišku) mažėja žemės ūkio naudmenų, iš jų daugiausia – natūralių pievų ir ganyklų plotai. Dėl klimatinė sąlygų didėja rūgščių nederlingų dirvožemių plotai.

Lietuvos Respublikos 2007-01-01 žemės fondo duomenimis žemės ūkio naudmenos užėmė 3472132,29 ha plotą, kas sudaro 53,17 proc. visos Lietuvos teritorijos. Nacionalinės mokėjimo agentūros prie žemės ūkio ministerijos duomenimis 2006-07-29 deklaruotas pasėlių plotas – 2642083,84 ha. Tai sudaro 76,1 proc. nuo žemės ūkio naudmenų ploto arba 90,3 proc. nuo ariamos (2924751,12 ha) žemės ploto.

29 paveiksle stebime deklaruotų pasėlių ploto augimo tendenciją 2004 – 2005 metais.

29 pav. Lietuvos Respublikoje 1995 – 2006 deklaruotų pasėlių plotai

30 pav. Lietuvos Respublikoje 1995 – 2006 deklaruotų pasėlių plotų ir žemės ūkio naudmenų santykis

Naudodamas Nacionalinės mokėjimo agentūros duomenis apie deklaruotų pasėlių plotą ir Valstybinio žemės fondo duomenis apie žemės ūkio naudmenų plotą, 30 paveikslo grafike pavaizdavau kreivę, kuri atspindi žemės ūkio naudmenų naudojamo intensyvumą. Matome, jog 2000 – 2004 metais deklaruotų pasėlių plotas sudarė apie 50 proc. žemės ūkio naudmenų ploto, o 2004 – 2005 metais šis santykis ženkliai pakilo.

Pagrindinis žemės ūkio naudmenų naudojamo intensyvumą sąlygojantis veiksnys – tai Lietuvoje nuo 2004 m. taikoma vienkartinės tiesioginės išmokos už plotus schema. Tai paramos schema, pagal kurią tiesioginės išmokos mokamos už turimą žemės ūkio naudmenų plotą, nepriklausomai nuo gaminamos produkcijos pobūdžio tiesioginių išmokų už žemės ūkio naudmenų ir pasėlių plotus sistema pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007 – 2013 metų programos priemones „Agrarinės aplinkosaugos išmokos“, „Išmokos ūkininkams vietovėse, kuriose yra kliūčių, išskyrus kalnuotas vietoves“, „Natura 2000 išmokos ir su direktyva 2000/60/EB susijusios išmokos“, „Natura 2000 išmokos“

3. ŽEMĖS IŠTEKLIŲ NAUDOJIMO TENDENCIJOS IR JAS SĄLYGOJANTYS VEIKSNIAI

2003 m. pradžioje Lietuvos kaimo vietovėse gyveno 33,1 proc. visų šalies gyventojų. Statistikos departamento duomenimis, 2003 m. žemės ūkyje dirbo 17,8 proc. visų dirbančiųjų. Šalies gyventojų gyvenimo lygis priklauso nuo ekonominės ir socialinės aplinkos. Vienas iš daugelio ekonominių rodiklių, apibendrinančių gyvenimo lygį – bendras vidaus produktas (toliau – BVP), tenkantis vienam gyventojui. Lietuvoje nuo 1995 m. šis rodiklis didėja, tačiau yra 2,6 karto mažesnis negu vidutiniškai ES. Sukurta bendroji pridėtinė vertė lemia ir dirbančiųjų pajamas. Gaunamos pajamos žmogui suteikia geresnes sąlygas siekti mokslo, rūpintis sveikata, poilsiu, tinkamu būstu.

Mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse kaimo gyventojų tankumas daugiau kaip 20 proc. mažesnis negu vidutiniškai šalies kaime. Šiose vietovėse daugiausia lieka senyvo amžiaus ar socialiai remtini asmenys.

Palyginti su Vakarų Europos šalimis Lietuvos dirbančiųjų žemės ūkyje fizinių asmenų skaičius yra santykinai didesnis, todėl vienam dirbančiajam tenka mažiau žemės ūkio veiklai naudojamos žemės. Lietuvoje vienam dirbančiajam tenka 13,9 ha žemės ūkio naudmenų, tuo tarpu Suomijoje, Austrijoje, Belgijoje, Vokietijoje – 15 – 17,8 ha, Čekijoje, Švedijoje, Danijoje – 23,7 – 26,9 ha, Airijoje, Jungtinėje Karalystėje ir Prancūzijoje – 30,8 – 37,1 ha.

Žemės ūkis absorbuoja darbo jėgos perteklių, todėl susidaro prielaidos egzistuoti smulkiam ūkiui. Kai ūkiai smulkūs, neužtikrinamas ūkininkų ir jų šeimos narių užimtumas bei ūkinės veiklos efektyvumas, o šeimai – būtinos pajamos. Dauguma stambių žemės ūkio įmonių darbuotojų taip pat užimti ne visą darbo laiką, todėl jų pajamos yra mažesnės palyginti su užimtaisiais kitose kaimo ekonominės veiklos srityse.

Iki šiol Lietuvoje žemės ūkis yra pagrindinė kaimo gyventojų veikla. Jame (kartu su medžiokle, miškininkyste ir žuvininkyste) užimta 51 proc. kaimo gyventojų. Apie 35 proc. kaimo gyventojų dirba paslaugų sferoje (didmeninė ir mažmeninė prekyba, remontas, transportas, ryšiai ir finansinis tarpininkavimas), likusieji – statyboje ir pramonėje. Kai kuriose apskrityse žemės ūkio veikla užimta nuo 52 iki 82 proc. visų kaimo dirbančiųjų. Tai rodo žemesnį techninės pažangos lygį ir santykinai svarbesnę žemės ūkio sektoriaus reikšmę atskirų šalies regionų ekonomikoje. Nepakankamas gyventojų užimtumas ir valstybės rėmimo priemonės skatina veiklos įvairinimą kaime. Daugiau kaip pusė dirbančiųjų palankiose ūkininkauti vietovėse pajamas, gautas iš alternatyvios veiklos, ketina investuoti į žemės ūkį

Palyginti aktyvius žemės rinkos procesus lemia žemės poreikis ūkinei ar kitai veiklai, taip pat sugrąžintos žemės ūkio ar miškų ūkio paskirties žemės nenaudojančių savininkų siekimas

greičiau šią žemę perleisti kitiems asmenims. Teisės aktais nenumatytas ribojimas žemę įsigyti bet kuriam Lietuvos Respublikos fiziniam ar juridiniam asmeniui, išskyrus žemės ūkio paskirties žemės perleidimą, kur pirmumo teisę pirkti valstybinę ar privačią žemę turi jų naudotojai. Žemės ūkio paskirties žemės rinką reglamentuojančios sąlygos, numatytos Žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinajame įstatyme, susietos su valstybės (visuomenės) interesu sukurti stambius, konkurencingus, konsoliduotų žemėvaldų ūkius, kurių savininkai turėtų atitinkamą kvalifikaciją ar žemės ūkio veiklos patirtį. Šių žemės ūkio veiklos subjektų formavimasis perkant privačią ar valstybinę žemės ūkio paskirties žemę skatina ir remia valstybė. Teritorijose, kur yra daugiau susiformavusių ūkių, intensyviau naudojama ariamoji žemė, mažiau apleistų žemės ūkio naudmenų. Tyrimų duomenimis, žemės ūkio paskirties žemės rinkos intensyvumas Lietuvoje turėtų tolydžio didėti ir per 5 – 7 m. pasiekti vidutiniškai 2 – 2,2 proc. (dabar yra 1,2 proc.) nuo bendro žemės ūkio paskirties žemės ploto

Žemės naudojimui kaimo vietovėje taip pat turi įtakos politiniai ir technologiniai reiškiniai: dėl intensyvios gamybos ir ūkių stambėjimo mažėja dirbančių žemės ūkyje žmonių ir santykinai daugėja socialiai remtinų šeimų. Šioms šeimoms ilgą laiką bus reikalinga asmeninio (pagalbinio) ūkio žemė (iki 15 – 20 proc. žemės ūkio naudmenų). Jos naudojimas užtikrins gyventojų užimtumą bei sudarys sąlygas palaiapsniui persikvalifikuoti į kitas veiklos sritis.

Pagal tendencijas Europos Sąjungos šalių žemės ūkio paskirties žemės rinkose ir ekonominę būtinybę Lietuvoje dar gana ilgą laiką veiks ūkių stambinimo ir smulkesnių ūkininkų pasitraukimo iš intensyvios žemės ūkio veiklos tendencija. Ši tendencija viena vertus didins dirbamos žemės paklausą, antra vertus garantuos stabilią žemės pasiūlą

Apibendrinant 2 skyriuje pateiktą informaciją apie žemės išteklių naudojimo tendencijas, darytinos išvados, kad Lietuvoje geografiniuose rajonuose nepriklausomai nuo žemės naudmenų kiekybinės sudėties, pastebimos panašios žemės išteklių naudojimo tendencijos. Visuose mano pasirinktuose Lietuvos geografiniuose rajonuose pastebimas žemės ūkio naudmenų mažėjimas bei miškų plotų augimas. Visuose analizuotuose regionuose, išskyrus nederlingas – mažo žemės ūkio naudmenų našumo baltos Rytų Lietuvos žemės, kur vyrauja miškai ir vandenys, pastebėta ariamos žemės ploto didėjimo tendencija.

Veiksniai, sąlygojantys minėtas tendencijas – tai valstybės paramos įtaka. Valstybės ilgalaikės raidos strategijoje kaimo ir žemės ūkio plėtros srityje valstybės politika užtikrins ekonomikos, ekologijos, socialiniu požiūriu tolygią plėtrą. Tai:

- specializuoti – tradicinę produkciją gaminantys ES rinkoje, tiekiantys produkciją;
- natūrinius ir ekologinius produktus gaminantys bei netradicinę veiklą plėtojantys ūkiai, veikiantys rinkos nišose.

Intensyvaus žemės ūkių rajonuose vyraus grūdų, kiaulininkystės ir pieno ūkiai.

Žemės ūkio ir kaimo plėtros strategijoje numatytos investicijos ūkių modernizavimui, kaimų atnaujinimui, melioracijos sistemų rekonstravimui ir modernizavimui, bendro naudojimo infrastruktūros statybai ir rekonstrukcijai. Numatytas valstybinės žemės pardavimas lengvatinėmis sąlygomis ūkių steigimui arba plėtimui. Numatytas prioritetas tam tikroms ūkio šakoms, kurios naudingos valstybiniu požiūriu, skatinti ekologiškos produkcijos gamybą, pasiekti, kad ekologiškų ūkių pagaminta produkcija sudarytų ne mažiau kaip 15 proc., visos pagamintos produkcijos, o realizuojama sertifikuota ekologiška produkcija – 7 proc., visų rinkos maisto produktų. Plėsti rapsų ir javų skirtų biologiniam kurui plotus (iki 15 proc. degalų); mažinti erozijos poveikį ir didinti žemės ekologinį stabilumą.

Valstybės įtaka tiesiogiai pasireiškia per:

- Tiesioginių išmokų už žemės ūkio naudmenų ir pasėlių plotus.
- Paramos pagal priemonę „Išmokos ūkininkams vietovėse, kuriose yra kliūčių, išskyrus kalnuotas vietoves (mažiau palankios ūkininkauti vietovės)“.
- Paramos pagal priemonę „Natura 2000 išmokos ir su direktyva 2000/60/EB susijusios išmokos (parama Natura 2000 vietovėse žemės ūkio paskirties žemėje)“.
- Paramos pagal priemonę „Natura 2000 išmokos (parama Natura 2000 miškų teritorijose)“.
- Paramos pagal priemonės „Agrarinės aplinkosaugos išmokos“ programas „Kraštovaizdžio tvarkymas“ ir „Ekologinis ūkininkavimas“.
- Kompensacinių išmokų už saugomų teritorijų žemės ūkio naudmenas.
- Paramos pagal schemą „Pagalba už energetinius augalus“.

Visos šios priemonės skatina žemės ūkio naudmenų intensyvesnį naudojimą. O štai miškingumo didėjimas – tai Kaimo plėtros plano dalis, kuri finansuojama iš ES lėšų.

Per pastarąjį dešimtmetį nemažas mažesnio žemės ūkio naudmenų našumo balo plotas žemės ūkio paskirties žemės yra apleidžiamas ir nederbamas. Tokios žemės vertė nuolat krenta. Šias tendencijas didžia dalimi sąlygojo besitęsianti žemės reforma ir žemės ūkio sektoriaus persiorientavimas į rinkos ekonomiką. Apleistų žemės plotų ekonominis naudingumas galėtų būti atgaivintas suradus šiai žemei alternatyvų panaudojimą. Viena iš tokių alternatyvų būtų šių žemių apželdinimas mišku ir miškininkystės sektoriaus plėtra. Tikėtina, kad tokia veikla skatintų kurti naujas darbo vietas kaimo vietovėse ir sukurtų papildomų pajamų šaltinį. Trumpam laikotarpiui tokias galimybes sukurtų apželdinimo mišku darbai. O ilgesniam – stiprėjanti medienos pramonė, atliekanti svarbų vaidmenį Lietuvos ekonomikoje, bei turizmo ir rekreacinių paslaugų plėtra, kuriai miškai, jų natūralūs ištekliai ir infrastruktūra yra ypač svarbūs.

Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimo mišku rėmimas. Šia priemone siekiama padidinti atskirų teritorijų miškingumą, sumažinti aplinkos užterštumą, sudaryti sąlygas

nepalankias efektyviai žemės ūkio veiklai teritorijas panaudoti alternatyviai žemės naudojimo formai – miškų ūkiui. Miškų plotų padidinimas leis sukurti papildomas darbo vietas, išlaikyti gyvybingas kaimo bendruomenes, palaikyti ir gausinti kraštovaizdžio bei biologinę įvairovę, padidinti žemės valdų ekonominę, ekologinę ir socialinę vertę. Taikant šią priemonę bus optimizuojamas žemės ūkio veiklai ir miškų ūkio veiklai naudojamų teritorijų santykis. Valstybiniuose parkuose ir draustiniuose turi būti išsaugomas tradiciniam kraštovaizdžiui būdingas miško ir agrarinių teritorijų erdvių santykis

Apželdinant žemės ūkio paskirties žemę mišku, parama teikiama projektams, pagal kuriuos numatoma, kad 20 proc. bus apželdinta lapuočių rūšimis. Kompensuotinos investicijos bus apželdinimo plano parengimas, išlaidos sodinukams bei apželdinimo darbų kaštai (dirvos paruošimas, sodinimas). Tiesioginė išmoka už hektarą bus mokama, siekiant padengti želdinių priežiūros išlaidas per pirmuosius penkerius metus. Šios išmokos bus mokamos pagal tokius įkainius:

7 lentelė. Tiesioginių išmokų dydžių sąrašas

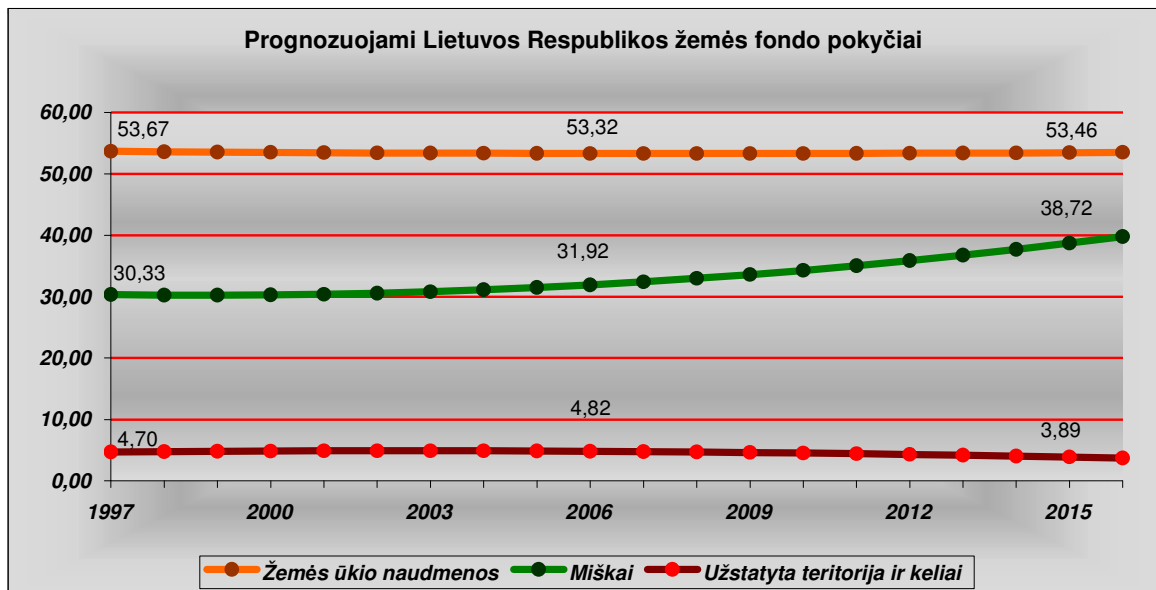
Veikla	Vienetai	EUR/tūkst. sodinukų	Maksimalus tankumas, sodinukų skaičius/ha	Visi kaštai EUR/ha	Paramos dydis EUR/ha (50 proc. kaštų)
1. Apželdinimo mišku plano parengimas	EUR/ha			25	12.5
2. Sodinimo vietos paruošimas	EUR/ha			75	37.5
3. Sodinukų kaina:*					
pušis	EUR/ tūkst. sodinukų	30	5500	165	82.5
eglė	EUR/ tūkst. sodinukų	75	4500	338	169
maumedis	EUR/ tūkst. sodinukų	750	4500	3375	1687.5
ąžuolas	EUR/ tūkst. sodinukų	225	3500	788	394
beržas	EUR/ tūkst. sodinukų	88	4000	352	176
uosis	EUR/ tūkst. sodinukų	125	3500	438	219
liepa, klevas	EUR/ tūkst. sodinukų	750	4000	3000	1500
Juodalksnis	EUR/ tūkst. sodinukų	88	4500	396	198
4. Spygliuočių sodinimo įkainiai	EUR/ tūkst. sodinukų	25	5000	125	62.5
5. Lapuočių sodinimo įkainiai	EUR/ tūkst. sodinukų	33	3900	129	64.5

Kaip matome, išmokų dydis bei jų mechanizmas atspindi ženklų miškingumo didėjimo tendenciją visuose analizuojamuose geografiniuose rajonuose.

3.1. Prognozuojami Lietuvos Respublikos žemės fondo pokyčiai

2 skyriuje atlikta Lietuvos Respublikos teritorijos, suskirstytos į keturis geografinius rajonus, žemės išteklių naudojimo 1997 – 2006 metais analizė. Pagal gautas tendencijų kreives, kurios užrašytos analizuojamuose paveiksluose, atlikta Lietuvos Respublikos žemės fondo pokyčių prognozė 2015 metams.

Prognozuojamas Lietuvos Respublikos žemės naudmenų ploto pokytis pavaizduotas 31 paveiksle

31 pav. Prognozuojami Lietuvos Respublikos žemės fondo pokyčiai

Iš gautų duomenų galime daryti išvadą, jog 2015 m.:

- Žemės ūkio naudmenos sudarys 3330,6 tūkst. ha arba 53,46 proc.
- Miškų plotas 2447,1 tūkst. ha arba 38,72 proc.
- Užstatyta teritorija 245,8 tūkst. ha arba 3,89 proc.

Lyginant 1997 – 2006 Valstybinio žemės fondo duomenimis matome, jog strateginių ir programinių dokumentų nuostatos įtakoja žemės išteklių naudojimo tendencijom.

IŠVADOS

Žemė bei joje esantys gamtos ištekliai yra nacionalinis turtas, kurio naudojimą lemia žemės geomorfologiniai ypatumai, dirvožemių tinkamumas žemės ūkio veiklai, gyvenamųjų vietovių išsidėstymas ir ūkinės veiklos pobūdis.

Naudojant žemės išteklių naudojimo administravimui strateginių ir programinių dokumentų teisinio reglamentavimo analizę ir Lietuvos Respublikos valstybinio žemės fondo statistinę analizę, buvo:

1. Išanalizuoti su žemės naudojimu susiję Tarptautiniai ir nacionaliniai strateginiai ir programiniai dokumentai.
2. atlikta žemės išteklių naudojimo analizė suskirsčius Lietuvos teritoriją į keturis fizinius geografinius rajonus, naudojant Valstybinio žemės fondo 1997 – 2007 metų duomenis.
3. Išanalizuoti socialiniai – ekonominius veiksniai, turinčius įtakos žemės naudojimui.

Padarytos *išvados*.

1. Nacionaliniuose strateginiuose ir programiniuose teisės aktuose reglamentuojančiuose žemės išteklių naudojimą iš tarptautinių ir ES teisės aktų perkelti prioritetai aplinkos, kraštovaizdžio bei jo elementų apsaugai, miškų ūkio plėtrai. Parengtos jų įgyvendinimo veiksmų plano pagrindinės kryptys

2. Atlikus žemės išteklių naudojimo analizę, nustatyta, kad:

- Visoje Lietuvos teritorijoje per 1997 – 2006 m. laikotarpį žemės ūkio naudmenų plotas sumažėjo 31,0 tūkst. ha.
- Deklaruojamų žemės ūkio pasėlių plotas per 2000 – 2006 metus padidėjo nuo 50% iki 85% skaičiuojant nuo statistinio žemės ūkio naudmenų ploto.
- 121,5 tūkst. ha padidėjo miškų plotas arba po 13 tūkst. ha kasmet

3. Žemės ūkio paskirties žemės racionalų naudojimą gali užtikrinti ekonomiškai perspektyvūs ūkiai, kurie gali konkuruoti ES šalių rinkoje. Šie ūkiai formuojami ir palaikomi Žemės ūkio ir kaimo plėtros įstatymo bei kitų įstatymų numatytais priemonėmis:

- valstybės parama įsigyjant nuosavybėn žemės ūkio paskirties žemę;
- parama gamintojų grupių steigimui;
- investicijų į gamybą ir jaunųjų ūkininkų įsikūrimo rėmimas.

4. Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimo mišku rėmimas. Tai priemonė, kuria siekiama padidinti atskirų teritorijų miškingumą, sumažinti aplinkos užterštumą, sudaryti sąlygas nepalankias efektyviai žemės ūkio veiklai teritorijas panaudoti alternatyviai žemės naudojimo formai – miškų ūkiui.

PROGNOZĖS

Atlikus analizę prognozuojame, jog

Žemės ūkio naudmenų plotas prognozuojamas atsižvelgiant į:

- žemės ploto poreikį planuojamai žemės ūkio gamybai;
- žemės įstatymo nuostatas, kurios įpareigoja racionaliai naudoti ir tausoti žemę. Ariamoji žemė, išskyrus ekologiškai nuskurdintas gamtinio karkaso teritorijas, kurios derlingumas didesnis už vidutinį šalyje, taip pat žemė su eksploatuojamomis melioracijos sistemomis turi būti naudojama taip, kad nesumažėtų jos plotas ir nepablogėtų dirvožemio savybės;
- žemės ūkio naudmenų plotų mažėjimo reguliavimo galimybes dėl planuojamos sausinimo sistemų statybos ir rekonstravimo;
- žemės ūkio naudmenų apsodinimo mišku poreikį ir galimybes remti šiuos darbus valstybės lėšomis;
- žemės ūkio naudmenų plotų pokyčius, kurie numatomi teritorijų planavimo dokumentuose (žemės ūkio naudmenų užstatymas, naudingųjų iškasenų gavyba, vandens telkinių, kelių ir kitų infrastruktūros objektų įrengimas bei kita).

Bendras žemės ūkio naudmenų ploto 2015 m. poreikis yra artimas realiai naudojamam žemės plotui, todėl tolesnis žemės ūkio gamybos augimas galimas tik intensyvinant žemės naudojimą ir gaminant daugiau žemės ūkio produkcijos iš ploto vieneto.

Miškų ūkio veiklai reikalingas žemės poreikis prognozuojamas pagal Lietuvos miškingumo didinimo programą, patvirtintą aplinkos ministro ir žemės ūkio ministro 2002 m. gruodžio 2 d. įsakymu Nr. 616/471, bei Vyriausybės 1997 m. lapkričio 5 d. nutarimo Nr. 1223 „Dėl miškų želdinimo žemdirbyste netinkamoje ir laisvos valstybinės žemės fondo žemėje” nuostatas.

2007 – 2015 m. Lietuvos Respublikos teritorijos žemės naudojimo pokyčiams būdingas:

- tolesnis žemės ūkio paskirties žemės ploto mažėjimas priskiriant miškų ūkio paskirčiai apsodintus mišku plotus,
- kitai paskirčiai – žemės plotus, kuriuos pagal detaliuosius planus suplanuota užstatyti.

Prognozuojami tokie šalies žemės fondo skirstymo į pagrindines kategorijas rodikliai 2015 m.:

- žemės ūkio naudmenų – 3330,6 tūkst. ha (53,46 proc.);
- miškų ūkio paskirties žemė – 2447,1 tūkst. ha arba 38,72 proc.;
- Užstatyta teritorija 245,8 tūkst. ha arba 3,89 proc.

LITERATŪROS SARAŠAS

I. Lietuvos Respublikos įstatymai

1. Miškų įstatymas – 2001 04 10, Nr. IX – 240 // Valstybės žinios, 1994, Nr. 96 – 1872; 2001, Nr. 35 – 1161.
2. Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas – 2005 06 21, Nr. X – 258 // Valstybės žinios, 1996, Nr. 82 – 1965; 2000, Nr. 39 – 1092; 2005, Nr. 84 – 3105;
3. Saugomų teritorijų įstatymas – 2001 12 04, Nr. IX – 628 // Valstybės žinios, 1993, Nr. 63 – 1188; 2001, Nr. 108 – 3902.
4. Teritorijų planavimo įstatymas – 2004 01 15, Nr. IX – 1962 // Valstybės žinios, 1995, Nr. 107 – 2391; 2004, Nr. 21 – 617.
5. Žemės įstatymas – 2004 01 27, Nr. IX – 1983 // Valstybės žinios, 1994, Nr. 34 – 620; 2004, Nr. 28 – 868.
6. Žemės ūkio ir kaimo plėtros įstatymas – 2002 06 25, Nr. IX – 987 // Valstybės žinios, 2002, Nr. 72 – 3009.

II. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimai

7. 1996 m. rugsėjo 25 d. nutarimas Nr. I–1550 „Dėl Valstybinės aplinkos apsaugos strategijos patvirtinimo” // Valstybės Žinios, 1996.10.25, Nr.: 103 – 2347.
8. 2000 m. birželio 13 d. nutarimas Nr. VIII–1728 „Dėl Žemės ūkio ir kaimo plėtros strategijos patvirtinimo” // Valstybės Žinios, 2000.06.21, Nr.: 50 – 1435
9. 2002 m. spalio 29 d. nutarimas Nr.IX–1154 „Dėl Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano” // Valstybės Žinios, 2002.11.15, Nr.: 110 – Nr.: 4852.
10. 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimas Nr. IX–1187 „Dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos” // Valstybės Žinios, 2002.11.27, Nr.: 113 – 5029.

III. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimai

11. 1995 m. rugpjūčio 14 d. nutarimas Nr. 1116 „Dėl pažeistos žemės rekultivavimo ir derlingojo dirvožemio sluoksnio išsaugojimo” // Valstybės žinios, 1995, Nr. 68 – 1656.
12. 1997 m. liepos 24 d. nutarimas Nr. 799 „Dėl Privačių miškų tvarkymo ir naudojimo nuostatų patvirtinimo” // Valstybės žinios, 1997, Nr. 71 – 1808; 2000, Nr. 32 – 908.
13. 1998 m. balandžio 1 d. nutarimas Nr. 385 „Dėl žemės reformos vykdymo kaimo vietovėje” // Valstybės žinios, 1998, Nr. 33 – 882; 2002, Nr. 41 – 1532; 2005, Nr. 66 – 2359.
14. 2001 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 1622 „Dėl Veiksmų plano Žemės ūkio ir kaimo plėtros strategijai įgyvendinti pagrindinių kryptų”, //2001.12.29, Nr.: 110 – 4003.
15. 2002 m. gegužės 9 d. nutarimas Nr. 641 „Dėl Miško žemės pavertimo kitomis naudmenomis tvarkos patvirtinimo,, // Valstybės žinios, 2002, Nr. 48 – 1840.

16. 2003 m. liepos 8 d. nutarimas Nr. 889 „Dėl valstybės paramos įsigyjant žemės ūkio paskirties žemę” // Valstybės žinios, 2003, Nr. 69 – 3130.

17. 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimas Nr. 1160 „Dėl Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo” // Valstybės Žinios, 2003.09.19, Nr.: 89 – 4029.

18. 2004 m. liepos 12 d. nutarimu Nr. 867 patvirtinti „Teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros bei statinių naudojimo priežiūros nuostatai” // Valstybės žinios, 2004, Nr. 109 – 4075.

19. 2004 m. rugpjūčio 18 d. nutarimas Nr. 967 „Dėl planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo tvarkos aprašo patvirtinimo” // Valstybės žinios, 2004, Nr. 130 – 4650.

20. 2004 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas Nr. 996 „Dėl Saugomų teritorijų tipinių apsaugos reglamentų patvirtinimo” // Valstybės žinios, 2004, Nr. 131 – 4704.

21. 2004 m. gruodžio 1 d. nutarimas Nr. 1526 „Dėl Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos kryptių aprašo patvirtinimo” // Valstybės žinios, 2004, Nr. 174 – 6443.

22. 2005 m. birželio 27 d. nutarimas Nr. 697 „Dėl Žemės konsolidacijos projektų rengimo ir įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo” // Valstybės žinios, 2005, Nr. 85 – 2901.

23. 2005 m. lapkričio 22 d. nutarimas Nr. 1270 „Dėl Nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos” // Valstybės Žinios, 2005.11.26, Nr.: 139 – 5019.

24. 2006 m. birželio 19 d. nutarimas Nr. 590 „Dėl Valstybinės kaimo plėtros 2006–2008 metų programos patvirtinimo” // Valstybės Žinios, 2006.06.22, Nr.: 70 – 2564.

IV. Žemės ūkio ministro įsakymai

25. 2002 m. rugpjūčio 7 d. įsakymas Nr. 302 „Dėl Žemės valstybinės apskaitos tvarkos patvirtinimo” // Valstybės žinios, 2002, Nr. 80 – 3472.

26. 2003 m. liepos 1 d. įsakymas Nr. 3D – 269 „Dėl rekomenduojamų racionalių žemėvaldų ploto tam tikros specializacijos ūkiams”// www.zum.lt/min/įsakymai.

27. 2004 liepos 16 d. įsakymas Nr. 3D – 431 „Dėl geros ūkininkavimo praktikos reikalavimų” // Valstybės žinios, 2004, Nr. 39 – 1411.

V. Aplinkos ministro ir žemės ūkio ministro įsakymai

28. 2004 m. kovo 29 d. įsakymas Nr. 3D – 130/D1–144 „Dėl miško įveisimo ne miško žemėje”// Valstybės žinios, 2004, Nr. 55 – 1918.

29. 2004 m. rugpjūčio 11 d. įsakymas Nr. 3D–476/D1–429 „Dėl Kaimo plėtros žemėtvarkos projektų rengimo ir įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo” // Valstybės žinios, 2004, Nr. 127 – 4581.

30. 2004 m. rugsėjo 15 d. įsakymas Nr. 3D–518/D1–490 „Dėl Žemėtvarkos schemų rengimo taisyklių patvirtinimo” // Valstybės žinios, 2004, Nr. 140–5148.

VI. Aplinkos ministro įsakymai

31. 1996 m. lapkričio 15 d. įsakymas Nr. 166 „Dėl Pažeistų žemių, iškasus naudingąsias iškasenas, rekultivavimo metodikos patvirtinimo” // Valstybės žinios, 1996, Nr. 115–2680.

32. 2002 m. gruodžio 21 d. įsakymas Nr. 656 „Dėl Valstybinių parkų, biosferos rezervatų ir draustinių tvarkymo planų rengimo taisyklių patvirtinimo” // Valstybės žinios, 2003, Nr. 4 – 150.

33. 2003 m. vasario 12 d. įsakymas Nr. 76 „Dėl Lietuvos miškotvarkos taisyklių patvirtinimo” // Valstybės žinios, 2003, Nr. 27–1102.

34. 2004 m. sausio 20 d. įsakymas Nr. D1–35 „Dėl Rekreatinių teritorijų naudojimo, planavimo ir apsaugos nuostatų patvirtinimo” // Valstybės žinios, 2004, Nr. 18 – 554.

35. 2004 m. balandžio 23 d. įsakymas Nr. D1 – 200 „Dėl teritorijų planavimo dokumentų tikrinimo tvarkos aprašo patvirtinimo” // Valstybės žinios, 2004, Nr. 78 – 2756.

36. 2004 m. gegužės 3 d. įsakymas Nr. D1 – 239 „Dėl Detaliųjų planų rengimo taisyklių patvirtinimo” // Valstybės žinios, 2004, Nr. 79 – 2809.

VII. Knygos

37. Aleknavičius Pranas. Žemės teisė (vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams). Vilnius, 2006

SANTRAUKA

Lietuvos žemės išteklių naudojimo tendencijos ir perspektyvos.

Temos aktualumas. Šalies žemės išteklių naudojimo administravimas pagrįstas teisės aktais, reglamentuojančiais strateginį planavimą ir ūkio plėtrą. Šių teisės aktų įgyvendinimas gali būti reguliuojamas vadovaujantis teritorijų planavimo dokumentais, planuojant šalies žemės fondo naudojimą kaimo vietovėse socialinėje, aplinkos apsaugos, žemės ūkio ir kaimo plėtros bei miškų ūkio plėtros srityje.

Magistro baigiamojo darbo tikslas: ištirti Lietuvos žemės išteklių naudojimo tendencijas.

Darbui keliami uždaviniai:

1. Išanalizuoti su žemės naudojimu susijusių strateginius ir programinius dokumentus ir žemės naudojimo valstybinio reguliavimo kaimo vietovėje nuostatas.
2. Atlikti Lietuvos Respublikos žemės išteklių naudojimo tendencijų analizę.
3. Išanalizuoti socialinius – ekonominius veiksnius, turinčius įtakos žemės naudojimui.
4. Pateikti preliminarią žemės naudojimo perspektyvos prognozę.

Vykdamas nustatytus uždavinius ir siekiant patvirtinti ar atmesti hipotezę, atliktas tyrimas – Žemės išteklių naudojimo planavimo strateginiuose ir programiniuose dokumentuose teisinio reglamentavimo analizė bei Lietuvos Respublikos valstybinio žemės fondo statistinė analizė.

Tyrimo objektas. Visa Lietuvos teritorija: žemės ūkio paskirties žemė, miškų ūkio paskirties žemė

Tyrimo metodai. Tyrimas atliktas taikant teorinius ir empirinius metodus: mokslinės literatūros bei dokumentų analizė, lyginamoji analizė, sisteminė analizė, apibendrinamoji analizė.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, 3 skyriai, suskirstyti į poskyrius, išvados bei pasiūlymai. Darbo pabaigoje pateiktas šaltinių ir literatūros sąrašas, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis.

SUMMARY

The tendencies and perspectives of the use of the land resources.

The novelty of the theme. The administration of the use of the land resources is based on the regulations of law, which perform the regulation of strategic planning and expansion of economics. It's significant to be taken into consideration the factor, that the fulfillments of these regulations of law can be performed under the regulations, based on the documents of the planning of territories in order the plans of the use of the land resources in rural areas to be carried out in an appropriate way in social sphere and in the sphere of the security of environment, in the development of agricultural activities, also the expanding of forests and economical development of villages.

The aim of this final master academic work: to examine the tendencies of the use of the land resources of the Lithuania Republic.

In order this aim to be achieved, the following tasks are to be ascertained:

1. To analyze the programmatic and strategic documents which are connected with the use of the land resources and also to examine the provisions of the management of the government of the use of the land resources in rural areas.
2. To perform the analysis of the tendencies of the use of the land resources of the Lithuanian Republic.
3. To analyze social – economic factors, which make a considerable influence on the use of the land resources.
4. To ascertain the preliminary forecast of the perspectives of the use of the land resources.

This research, titled “The analysis of the justice reclamation of the planning of the use of the land resources in strategic and programmatic documents and statistical analysis of the fund of the government of the land of the Lithuania Republic” has been performed in order the ascertained tasks to be carried out and on this basis of them the mentioned hypothesis whether to be confirmed or not.

The object of the research: all entire territory of Lithuania agricultural land and forest land.

The structure of the academic paper. This work consists of the introduction, 3 sections which are divided into subsections, the conclusions and suggestions. At the very end of the work the list of references, the summaries in the Lithuanian and English languages are presented.